

Universitetet i Bergen

Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier

NOLISP 350

Mastergradsoppgave i nordisk språk

Høst 2014

Talemålet i Bærum

En sociolingvistisk undersøkelse av talemålet hos unge i Bærum

Agnes Sunniva Thrastardottir Kroken

Forord

Takk:

- Til Helge Sandøy for god og kyndig veiledning. Det har vært en lærerik prosess med mye ”Hæ?”, men mest ”Aha!”.
- Til Bente Selback for god hjelp i forbindelse med datahåndtering og transkripsjon.
- Til Edit Bugge for hjelp med signifikanstesting.
- Til Per Sigmund Sævik Bø, Hild Meland Rød og Kjersti Wold Slettebø for at dere har vært mine sosiolingvistiske orakler.
- Til informanter og lærere ved Valler, Eikeli og Dønski skoler som har stilt sin tid til disposisjon.
- Til alle nordister i lesesalskroken for et herlig år med kaffe og knekkebrød, god balansegang mellom faglig prat og avbregg, og svært seriøs quizkultur.
- Til den gjerne gjengen på jobben som har vært så uendelig tålmodige i mitt mentale (og nå i det siste også fysiske) fravær.
- Til familie og venner, som har hoiet og heiet, skrevet motivasjonslapper, trøstet og motivert
- Til min kjære mann, Andreas. Hjerte.
- Til slutt et stort hurrarop for meg selv – jeg klarte det!

Innholdsfortegnelse

FORORD	I
1 INNLEDNING	1
1.1 PROBLEMFORMULERING	2
1.2 OPPGAVENS STRUKTUR	3
2 BAKGRUNN	3
2.1 GEOGRAFI	4
2.2 DEMOGRAFI	6
2.3 SAMFERDSEL	8
2.4 NÆRINGS LIV OG SYSSELSETTING	8
2.4.1 <i>Fordeling i næringene</i>	8
2.4.2 <i>Næringsvirksomhet Lysaker/Fornebu</i>	10
2.4.3 <i>Pendling</i>	11
2.5 ØKONOMI.....	12
2.5.1 <i>Utdanning og inntekt</i>	12
2.5.2 <i>Boligtyper</i>	13
2.6 FORSKJELLER ØST OG VEST I BÆRUM	14
2.6.1 <i>Innfødte og innflyttere</i>	15
2.6.2 <i>Nasjonale prøver</i>	15
2.6.3 <i>Delområder i Bærum</i>	17
2.6.4 <i>Bærum øst og Bærum vest videre i avhandlingen</i>	18
2.7 FORESTILLINGER OM BÆRUM	19
2.7.1 <i>Den stereotype bæringen</i>	19
2.7.2 <i>Bærumssossen og pappagutten</i>	21
2.8 SKOLENE I MIN UNDERSØKELSE	23
2.8.1 <i>Valler videregående skole</i>	24
2.8.2 <i>Dønski videregående skole</i>	25
2.8.3 <i>Eikeli videregående skole</i>	26
2.9 SPRÅKET I BÆRUM	26
2.9.1 <i>Grammatikkskisse</i>	27
2.9.2 <i>Tidligere forskning på talespråket i Bærum</i>	30
2.9.3 <i>Uttalelser om talespråket i Bærum</i>	31
3 TEORI	31
3.1 FAGHISTORIE	32
3.2 FOLKELINGVISTIKK	32

3.3 HVA KALLES TALESPRÅKET I BÆRUM?	34
3.3.1 <i>Varietet</i>	36
3.3.2 <i>Hva er en dialekt?</i>	36
3.3.3 <i>Skriftspråksnært talemål?</i>	37
3.3.4 <i>Standardtalemål</i>	38
3.3.5 <i>Hva skal vi kalle talemålet i Bærum heretter?</i>	41
3.4 FORHOLDET MELLOM INDIVID OG KOLLEKTIV	41
3.5 SPRÅKLIG VARIASJON.....	42
3.5.1 <i>Makronivå</i>	43
3.5.2 <i>Mikronivå</i>	45
3.5.3 <i>Mesonivå</i>	48
3.6 RAPPORTERT OG FAKTISK SPRÅKBRUK	50
3.7 S-KURVEN	52
3.8 SOSIALE VARIABLER.....	52
3.8.1 <i>Kjønn</i>	53
3.8.2 <i>Oppvekststed i kommunen</i>	53
3.8.3 <i>Skoletilhørighet</i>	54
3.9 HYPOTESER.....	55
4 METODE	56
4.1 KVALITATIV OG KVANTITATIV METODE	57
4.2 METODE I SPRÅKHOLDNINGSUNDERSØKELSER.....	59
4.2.1 <i>Direkte og indirekte metode i språkholdningsundersøkelser</i>	59
4.2.2 <i>Det sosiolingvistiske intervjuet</i>	59
4.3 MIN METODE.....	60
4.3.1 <i>Spørreskjemaet</i>	60
4.3.2 <i>Intervjuet</i>	61
4.4 INFORMANTUTVALG	61
4.4.1 <i>Krav til informanter</i>	62
4.4.2 <i>Utvelgelse av informanter</i>	63
4.5 GJENNOMFØRING AV UNDERSØKELSEN	63
4.6 BEHANDLING AV DATA.....	66
4.7 RELIABILITET OG VALIDITET	67
4.8 METODEKRITIKK	67
4.9 SPRÅKLIGE VARIABLER	68
4.9.1 <i>Variabel 1: Sj-/kj-sammenfall</i>	69
4.9.2 <i>Variabel 2 "Østfold-l"</i>	70
4.9.3 <i>Variabel 3: -a/-en-ending i (sterke og svake) hunkjønnsord</i>	72

4.9.4 Variabel 4: -a/-et-ending i preter. og perf. part. av kaste-klassen	72
4.9.5 Oversikt over de språklige variablene	73
4.9.6 Klassifisering av variantene	73
5 RESULTATER	74
5.1 KJØNN	76
5.1.1 Variabel 1: Sj-kj-sammenfall	76
5.1.2 Variabel 2: "Østfold-l"	76
5.1.3 Variabel 3: -en/-a-ending i bestemt form av sterke og svake hunkjønnord	77
5.1.4 Variabel 4: -a/-et-ending i preteritum og perf. part. av kaste-klassen	77
5.2 SKOLETILHØRIGHET	78
5.2.1 Variabel 1: Sj-kj-sammenfall	78
5.2.2 Variabel 2: "Østfold-l"	78
5.2.3 Variabel 3: -en/-a-ending i bestemt form av sterke og svake hunkjønnord	79
5.2.4 Variabel 4: -a/-et-ending i preteritum og perf. part. av kaste-klassen	80
5.3 OPPVEKSTSTED	80
5.3.1 Variabel 1: Sj-kj-sammenfall	80
5.3.2 Variabel 2: "Østfold-l"	81
5.3.3 Variabel 3: -en/-a-ending i bestemt form av sterke og svake substantiv	81
5.3.4 Variabel 4: -a/-et-ending i preteritum og perf. part. av kaste-klassen	82
5.4 SAMLET FOR ALLE SPRÅKLIGE VARIABLER	82
5.4.1 Variabel 1	82
5.4.2 Variabel 2	83
5.4.3 Variabel 3	83
5.4.4 Variabel 4	84
5.4.5 S-kurven	84
Figur 10: S-kurven: Resultater	84
5.5 RESULTATER FRA DEN DIREKTE HOLDNINGSUNDERSØKELSEN	85
5.5.1 Holdninger til hjemstedet	85
5.5.2 Hva vil du kalle talemålet ditt?	86
5.6 RAPPORTERT SPRÅKBRUK	88
5.6.1 Språk og bevissthet	88
5.6.2 Uttalelser om bruk av variabel 1	89
5.6.3 Holdninger, rapportert og faktisk bruk av variabel 1	89
5.6.4 Uttalelser om bruk av variabel 2	92
5.6.5 Holdninger, rapportert og faktisk bruk av variabel 2	93
5.6.6 Uttalelser om bruk av variabel 3	96
5.6.7 Holdninger, rapportert og faktisk bruk av variabel 3	98

5.6.8 Rapportert og faktisk bruk av variabel 4	100
6 DRØFTING	101
6.1 HYPOTESE 1: GRAD AV VARIASJON	101
6.1.1 Svar på hypotesen	101
6.1.2 Konsekvenser av resultatene	103
6.2 HYPOTESE 2: KJØNN	103
6.3 HYPOTESE 3: SKOLETILHØRIGHET	104
6.4 HYPOTESE 4: OPPVEKSTSTED	105
6.5 HYPOTESE 5: ”NYE SPRÅKTREKK”	105
6.6 HYPOTESE 6: RAPPORTERT OG FAKTISK SPRÅKBRUK	106
7 AVSLUTNING	107
7.1 KONKLUSJON	107
7.2 VIDERE FORSKNING	108
LITTERATURLISTE	109
VEDLEGG	115
VEDLEGG 1: INFORMASJONSSKRIV TIL INFORMANTER OG SAMTYKKEERKLÆRING	115
VEDLEGG 2: SPØRRESKJEMA	117
VEDLEGG 3: INTERVJUGUIDE	120
VEDLEGG 4: BELEGG PÅ ALLE VARIABLENE PÅ INDIVIDNIVÅ	123
VEDLEGG 5: POSTNUMMERE I BÆRUM OG FORDELING ØST/VEST	130
VEDLEGG 6:	131
SAMMENDRAG	133
ABSTRACT	134

	Figurnavn	Side
Figur 1	Kart, Bærum i Akershus	4
Figur 2	Kart, Bærum kommune	5
Figur 3	Folketall i Bærum, 1769-1950	6
Figur 4	Folketall i Bærum, 1951-2014	7
Figur 5	Resultater fra nasjonale prøver	17
Figur 6	Kart: Dønski, Valler og Eikeli videregående skoler	24
Figur 7	Dennis Prestons modell	33
Figur 8	S-kurven	52
Figur 9	Grønmo: En oversikt over ulike datatyper	58
Figur 10	S-kurven: Resultater	84

	Tabellnavn	Side
Tabell 1	Nettoinnflytting og -innvandring i Bærum	8
Tabell 2	Fordeling etter yrke 2013	10
Tabell 3	Sysselsatte, pendling og egendekning av arbeidsplasser i Bærum per 4. kvartal 2013	12
Tabell 4	Utdanningsnivå per 2013	13
Tabell 5	Boligtyper per 2013	14
Tabell 6	Områder i Bærum med hhv. flest og færrest innfødte	15
Tabell 7	Delområder i Bærum	17
Tabell 8	Informasjon fra www.stereotypisk.budstikka.no	20
Tabell 9	Statistikk over karakterresultater fra skolene	23
Tabell 10	Vokalfonem i Bærum	27
Tabell 11	Konsonantfonem i Bærum	27
Tabell 12	Bøyingsmønster for substantiv i Bærum	29
Tabell 13	Bøyingsmønster for verb i Bærum	29
Tabell 14	Personlige pronomener i Bærum	30
Tabell 15	Mæhlum: Standardtalemål og dialekt	39
Tabell 16	Sandøy: Mulige kriterier for standardtalemål	40
Tabell 17	Opprinnelig informantmatrise	62
Tabell 18	Gjeldende informantmatrise	65
Tabell 19	Oversikt over språklige variabler	73
Tabell 20	Signifikansgrenser	75
Tabell 21	Variabel 1: Kjønn	76
Tabell 22	Variabel 2: Kjønn	76
Tabell 23	Variabel 3: Kjønn	77
Tabell 24	Variabel 4: Kjønn	78
Tabell 25	Variabel 1: Skoletilhørighet	78
Tabell 26	Variabel 2: Skoletilhørighet	79
Tabell 27	Variabel 3: Skoletilhørighet	79

Tabell 28	Variabel 4: Skoletilhørighet	80
Tabell 29	Variabel 1: Oppvekststed	81
Tabell 30	Variabel 2: Oppvekststed	81
Tabell 31	Variabel 3: Oppvekststed	81
Tabell 32	Variabel 4: Oppvekststed	82
Tabell 33	Samlet for alle språklige variabler, alle informanter	82
Tabell 34	Hva vil du kalle talemålet ditt?	87
Tabell 35	Holdninger, rapportert og faktisk bruk, variabel 1	90
Tabell 36	Holdninger, rapportert og faktisk bruk, variabel 2	93
Tabell 37	Holdninger, rapportert og faktisk bruk, variabel 3	98
Tabell 38	Rapportert og faktisk bruk, variabel 4	100
Tabell 39	Interindividuell variasjon	102
Tabell 40	Intraindividuell variasjon	102

1 Innledning

Jeg har lenge engasjert meg i språk og hvorfor vi snakker som vi gjør. Interessen kom da jeg begynte på videregående og for første gang gikk i klasse med ungdommer fra større deler av kommunen. I enkelte miljøer var videregående ensbetydende med tre års forberedelse til det som ble oppfattet som livets til da største begivenhet, nemlig russetiden, med dertil høyt fokus på pengebruk og fasadebygging. Moteordet var *keeg*¹, en betegnelse på de som var økonomisk bemidlet, og som ønsket å vise dette gjennom bruk av militærbukser, pannebånd og ”sleik”. Skolen jeg gikk på, var nok ikke den mest utpregete i denne retningen, men var i likhet med de fleste ungdomsmiljøer likevel styrt av uniforme trender for klesstil og oppførsel. Trendene gjaldt også for språkbruk. Sandvika skulle helst uttales ”Sandviken”, Kalvøya var ”Kalvøen”, og enkelte fremholdt at ”sne” og ”sten” var de eneste dugelige språklige formene. Det viktigste var imidlertid at man konsekvent rensket ut alle *a*-endelser, både i bestemt form av hunkjønnsord og i preteritum eller perfektum partisipp av svake verb i kasta-klassen.

I denne undersøkelsen tar jeg meg de språklige forholdene i lys av sosiale og sosioøkonomiske forhold som preger den folkerike og hovedstadsnære kommunen Bærum i dag. I dag kan en trolig ikke finne språktrekk som kun eksisterer i Bærum, men ikke i andre omkringliggende områder, og lite tyder på at bæringer har noen oppfatning av at slike språklige grenser eksisterer. På tross av at min intuisjon som bæring tilsier at mine sambygdinger ikke har oppfatninger, opererer jeg med Bærum som avgrenset språklig område. Faktum er at språket innenfor kommunens grenser ikke har vært undersøkt systematisk siden Magnus Tveten publiserte sin undersøkelse, *Om Bæroms-maalet* i 1913. Tvetens undersøkelse vitner om en byggedialekt med klare særpreg. 101 år senere er det

¹ *Keeg*, eg. motsatt av eng. ”geek”, jfr. www.urbandictionary.com: ” who plays Norwegian word for a ”posh” guy on it, with showing it on purpose.

² Store norske leksikon. *Sandvika i Bærum*. [Lastet ned 07.08.2014]

³ Dette er en informant som har kjennetegnene Valler, Mann, Øst (oppvekststed). Alle informantene i undersøkelsen er tildelt slike koder. V= Valler, D= Dønski, E=Eikeli, K= Kvinne, M= Mann, Ø=Øst, V= Vest. I tillegg har alle informantene fått et nummer, slik at informantkodene brukt ved fremleggelsen av kvalitative og

relevant å spørre seg om hvilke oppfatninger bæringer har av sitt eget talespråk og om de i det hele tatt mener at de har en dialekt. Det er imidlertid forholdet mellom faktisk språkbruk, rapportert språkbruk og bevisste språkholdninger som er undersøkelsens hovedobjekt. Bærum er et språksamfunn som preges av et sterkt fokus på vellykkethet og selvrealisering, ikke minst er de stereotypiske oppfatningene av Bærum slik. Med dette som premis ønsker jeg å se hvilke konsekvenser dette får i språket. Er ungdom opptatt av hvordan de fremstår på bakgrunn av språklige valg, og reflekterer de i det hele tatt rundt dette? Spesielt søker jeg innsikt i hva som ligger bak ungdommers språklige strategier. I en hverdag hvor fasade, status og prestisje har høyt fokus, er det naturlig å tenke seg at språket er et virkemiddel for å uttrykke seg og for å realisere sosial status og verdier. Utgangspunktet er at holdningene til talespråket kan bidra til å forklare slike strategier, og at språk kan være et bevisst virkemiddel i selvrealisering. Disse forholdene berører like mye sosiologiske prosesser som språklig virkelighet. Nettopp dette er motivasjonen for å plassere prosjektet innenfor sosiolingvistikkenes rammer. Jeg ønsker dessuten å søke sammenhenger mellom faktisk språkbruk og sosiale faktorer som kjønn, bosted og fremtidsplaner.

1.1 Problemformulering

Den overordnede problemformuleringen for avhandlingen er:

I hvilken grad samsvarer rapportert og faktisk språkbruk blant ungdom i Bærum, og hvordan er forholdet mellom språkbruk og holdninger til talespråket?

Forestillinger kan deles inn i bevisste og underbevisste holdninger til språk. Dette er to atskilte størrelser (dette kommer jeg tilbake til i kap. 3). I mitt prosjekt har jeg sett bort fra underbevisste holdninger. Videre undersøker jeg hvorvidt det kan sies å eksistere to varieteter side om side i Bærum, henholdsvis øst og vest i kommunen. Dessuten ser jeg etter om interindividuell variasjon, altså variasjon mellom språkbrukere, kan ses i sammenheng med andre faktorer enn oppvekststed. Jeg undersøker om distribusjonen av språktrekk med henholdsvis høy og lav status i dag kan være et uttrykk for sosiale ambisjoner og livsstilsvalg heller enn oppvekststed. Videre undersøker jeg hvordan ungdommene beskriver talemålet sitt, og om jeg kan finne språklige belegg for å avgrense talemålet i Bærum som egen dialekt, eventuelt om det finnes grunner for å gjøre det på grunnlag av holdningene og forestillingene som kommer frem. Kan en si at holdninger til eget talemål er med på å definere

dialektgrenser, selv om de språklig sett er usynlige? Hva kaller vi i så fall en varietet som ikke på det språklige, men på forestillingsnivå er avgrenset fra andre? Dessuten søker jeg innsikt i spørsmålet om ungdom i Bærum ser ut til å variere språkbruken intraindividuell, og om eventuell slik variasjon ser ut til å være kontekstavhengig. Ser ungdommene ut til å være bevisste på bruk av konkrete språktrekk som på nasjonalt plan har fått stor oppmerksomhet, eksempelvis "Østfold-l" og sj- og kj-sammenfallet?

Ved å se på variasjon i bruk av språktrekk som er tilknyttet status og prestisje, forventer jeg å finne mønstre for distribusjon som samsvarer med sosiale forhold i kommunen, her organisert etter skolevalg, om de er oppvokst øst eller vest i kommunen og kjønn. Denne undersøkelsen er en synkron variasjonsstudie av talemålet i Bærum. Det empiriske materialet består av til sammen 28 informanter fra avgangsklasser ved studiespesialiserende retning ved tre videregående skoler.

1.2 Oppgavens struktur

Etter innledningen gir jeg en kort presentasjon av Bærum med informasjon som er relevant for å kunne forklare språklig variasjon. På slutten av dette kapitlet presenterer jeg dessuten talespråket i Bærum. I kapittel 3 setter jeg oppgaven inn i et teoretisk rammeverk som et nødvendig redskap for å kunne behandle problemformulering og resultater. Her presenteres også mine hypoteser om undersøkelsens resultater. Videre tar jeg i kapittel 4 for meg sosiolingvistisk metode og metode i mitt prosjekt. Dette kapitlet avsluttes med en presentasjon av de språklige variablene som er undersøkt. I kapittel 5 presenterer jeg resultater fra undersøkelsen, før jeg i kapittel 6 drøfter disse ut fra oppgavens problemformulering og hypoteser. Til slutt foreligger konklusjon og avslutning i kapittel 7.

2 Bakgrunn

Når en skal jobbe med spørsmål knyttet til språklig variasjon innenfor sosiolingvistikk, må en ha relevant kunnskap om samfunnet som språket eksisterer i. Dette kapitlet vil derfor gi innblikk i Bæruns demografi, geografi og kulturliv. Informasjonen i dette kapitlet er primært hentet fra Statistisk Sentralbyrå. Der SSB ikke oppgir tall for mindre enheter enn på

kommunenivå, er imidlertid andre kilder brukt som supplement, eksempelvis lokalhistorie og avisoppslag.

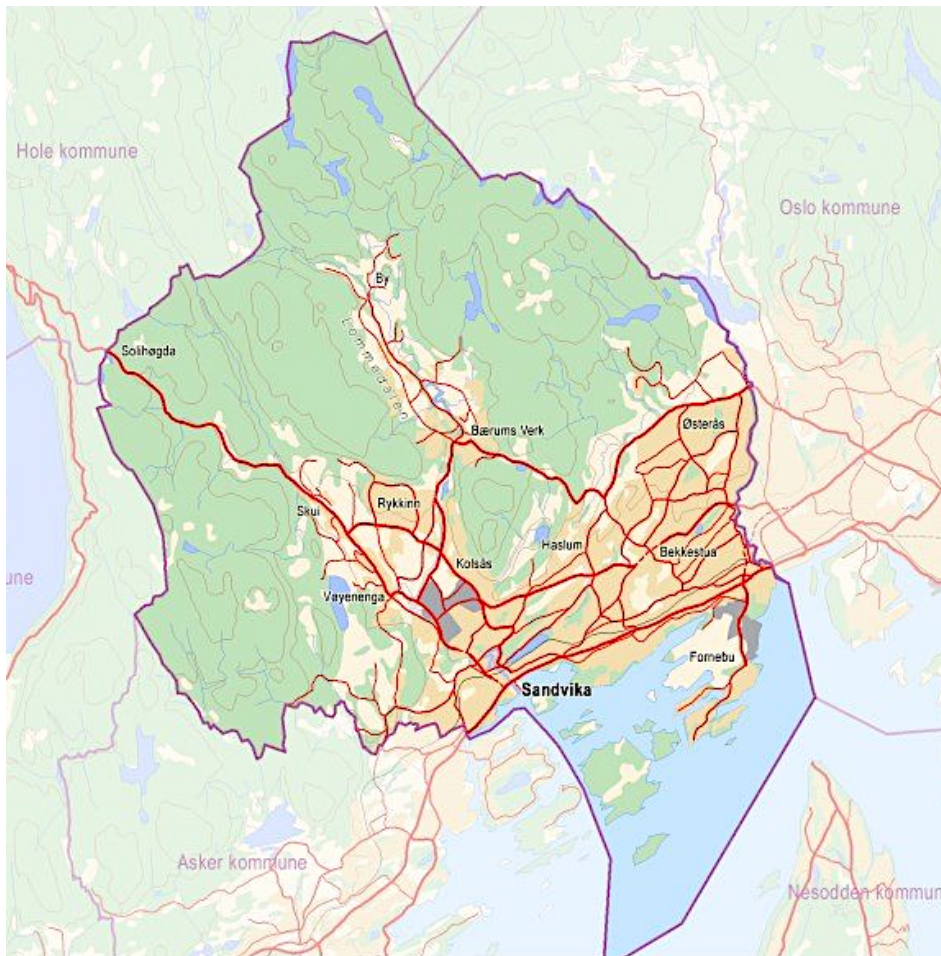
2.1 Geografi

Bærum kommune ligger i den indre delen av Oslofjorden. Kommunene Asker og Bærum utgjør én del av Akershus fylke og ligger adskilt fra de to andre delene, Follo og Romerike. Bærum grenser til Oslo i øst og Buskerud i nord og vest. Sandvika er kommunens administrasjons-, handels, og servicesenter og fikk bystatus i 2003 (Store norske leksikon).² Bekkestua fungerer som handelssenter i øst, mens Lysaker med Fornebu er et senter under utbygging sørøst i kommunen ved Oslogrensen.

Figur 1: Kart, Bærum i Akershus

² Store norske leksikon. *Sandvika i Bærum*. [Lastet ned 07.08.2014]

Figur 2: Kart, Bærum kommune

VMØ3³: Når jeg blir spurt om hvor jeg bor, eller hvilken by jeg bor i, så er det ikke noe naturlig for meg å si Sandvika, for jeg mener ikke Sandvika er en by. Men jeg tenker liksom på Oslo som byen, da.

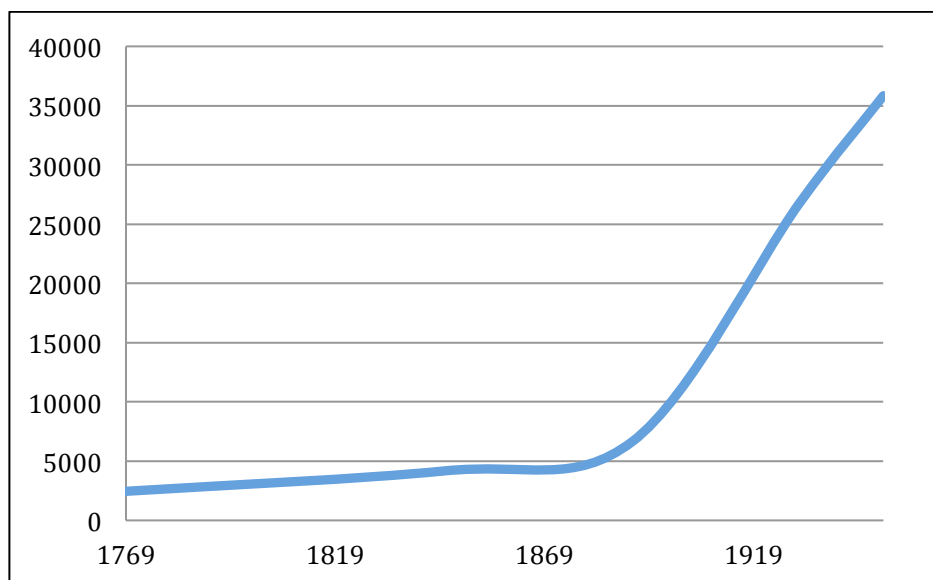
Som sitatet fra en av informantene i undersøkelsen viser, er det ikke Sandvika det er snakk om når man skal til ”byen”. Dette har nok i stor grad sammenheng med at Sandvika ikke oppleves som en by, og det sier sitt om nærheten som eksisterer mellom Bærum og Oslo både

³ Dette er en informant som har kjennetegnene Valler, Mann, Øst (oppvekststed). Alle informantene i undersøkelsen er tildelt slike koder. V= Valler, D= Dønski, E=Eikeli, K= Kvinne, M= Mann, Ø=Øst, V= Vest. I tillegg har alle informantene fått et nummer, slik at informantkodene brukt ved fremleggelsen av kvalitative og kvantitative data er unike for hver informant.

geografisk og mentalt. Bærum er nemlig en del av tettstedet Oslo. I følge Statistisk Sentralbyrå⁴ defineres *tettsted* som en ansamling av bebyggelse med minst 200 innbyggere hvor avstanden mellom husene ikke overstiger 50 meter (ssb.no 2014). Bebyggelse i Bærum som er definert som tettstedsbebyggelse, utgjør således en del av tettstedet Oslo. I 2007 bodde 98,7% av Bæruns befolkning i tettbebygde strøk (Bakken 2008: 19).

2.2 Demografi

I dag er Bærum med sine over 118 000⁵ innbyggere landets femte største kommune målt etter folketall. Bærum var tidligere en jordbrukskommune, men har i løpet av de siste 100 årene utviklet seg til en forstadskommune. Figur 3 viser at befolkningsveksten skjøt fart i 1890-årene. Det var da Bærum for alvor ble trukket inn i Oslos arbeidsmarkedsregion (Bakken 2008: 21).

Figur 3: Folketall Bærum 1769-1950⁶

⁴ Heretter er Statistisk Sentralbyrå forkortet til SSB.

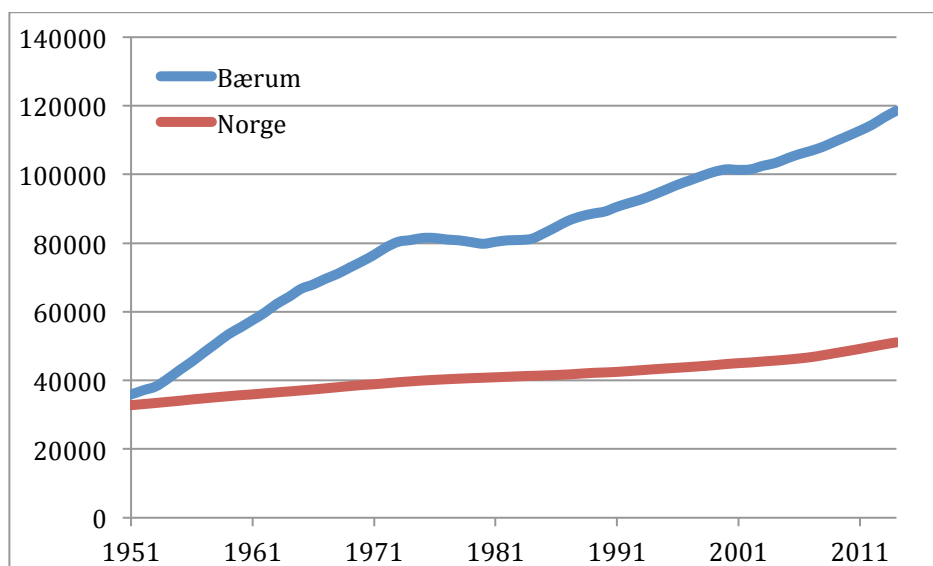
⁵ Alle tall hentet fra SSB er oppgitt med tabellnummer og -navn og er tilgjengelige fra www.ssb.no. I dette tilfellet: SSB tabell 06913: (Folkemengde 1. januar og endringer i kalenderåret (K))

⁶ Bakken (2008: 21)

Som følge av ekstrem befolkningsvekst ble det etter krigen raskt behov for boliger. Dette resulterte i massiv boligbygging, spesielt av flermannsboliger og lavblokker. Dette skulle etter hvert dominere bebyggelsen til fordel for villabebyggelsen, som tidligere hadde vært typisk i kommunen (Lundesgaard 2007: 12). Den massive befolkningsveksten fikk også betydning for sammensetningen av innbyggere i kommunen. I *Asker- og Bærumsleksikonet* beskriver Bakken (2008:37) endringen slik:

I løpet av de seneste hundre årene er folkemengden i Asker og Bærum tidoblet, og med den voldsomme befolkningsøkningen etter den annen verdenskrig fikk bygdene sin særegne sosioøkonomiske profil. Asker og Bærum ble kommuner for kontorfolk og andre hvitsnipper med en inntekt og et utdanningsnivå langt over gjennomsnittet i befolkningen. (Bakken 2008, 37)

Den demografiske forskyvningen som skjedde som resultat av at Bærum gikk fra å være en jordbrukskommune til en forstadskommune kan leses av figur 4. Befolkningen ble nemlig fordoblet i perioden fra 1960-2010.

Figur 4⁷: Folketall Bærum, 1951-2014.⁸

⁷ Etter SSB tabell 06913 (*Folkemengde 1. Januar og endringer i kalenderåret (K)*)

⁸ Folketallet for Norge er her dividert med 100 for å tydelig illustrere når befolkningsutviklingen i Bærum har skilt seg ut fra utviklingen på landsbasis.

Nettoinnflytting 1994-2012	1307
Nettoinnvandring 1999-2012	8944

Tabell 1: Nettoinnflytting og – innvandring i Bærum⁹

Tabell 1 viser at nettoinnvandring i perioden 1999-2012 var langt større enn innflyttingen fra andre kommuner i landet. Dette gir en pekepinn på at befolkningsveksten de siste årene i all hovedsak dreier seg om fødselsoverskudd og innvandring fra utlandet. Når befolkningsveksten øker drastisk på få år, påvirker dette samfunnets stabilitet, og en må regne med at dette har konsekvenser for språkutviklingen.

2.3 Samferdsel

Til tross for Sandvikas bystatus er kommunikasjonen med hovedstaden viktig. E18 fungerer som en viktig ferdselsåre fra Oslo og sørover, det samme gjelder toglinjene som går sørover til Asker og Drammen og således utgjør stopp på Sørlands- og Bergensbanen. Dessuten har E16 en arm som ender i Sandvika. Bærum fikk tidlig forbindelse med Oslo gjennom T-banelinjer til Kolsås (1930) og Grini (1948) (Bakken 2008: 30). Frem til 1998 var også Oslos hovedflyplass stasjonert på Fornebu i Bærum.¹⁰

2.4 Næringsliv og sysselsetting

2.4.1 Fordeling i næringene

Frem til tidlig på 1900-tallet var Bærum en jordbrukskommune (Bakken 2008: 29). Industrien ved Høvik Verk og Bærums Verk var også viktige arbeidsplasser. Det er vanlig å dele næringslivet inn i primær-, sekundær- eller tertiærnæringer. Disse svarer til henholdsvis naturnæringer, bearbeidende næringer og tjenestenæringer. *International Standard Industrial*

⁹ Etter SSB, tabell 05471 (*Innenlandsk innflytting, utflytting og nettoinnflytting (K)*) og tabell 05426 (*Innvandring, utvandring og nettoinnvandring (K)*)

¹⁰ Store norske leksikon. *Bærum*. [Lastet ned 07.08.2014]

Classification of all Economic Activities (ISIC) er navnet på FNs statistiske kontors næringsklassifikasjon, som har utviklet inndelingen i ni hovedkategorier som brukes også av SSB¹¹:

1. Jordbruk, skogbruk, fiske og fangst
2. Bergverksdrift
3. Industri
4. Kraft- og vannforsyning
5. Bygge- og anleggsvirksomhet
6. Varehandel, hotell- og restaurantvirksomhet
7. Transport, lagring, post og telekommunikasjoner
8. Bank- og finansieringsvirksomhet, forsikringsvirksomhet, eiendomsdrift og forretningsmessig tjenesteyting
9. Offentlig, sosial og privat tjenesteyting

Denne og andre mer nyanserte inndelinger er mer fruktbare i analysen av det moderne samfunnet. Både primær- og sekundærnæringene er nemlig små kategorier i en forstadskommune som Bærum, og tertiærnæringen blir en oppsamling av et svært variert utvalg av næringsområder og yrker. En direkte inndeling etter yrke (tabell 1) kan derfor gi en god indikasjon på fordelingen i næringene, men også på variasjonsbredden i type yrker i tertiærnæringene.

¹¹ Store norske leksikon. *Næringsliv*. [Lastet ned 08.08.2014]

Yrke	Bærum – antall (prosent)	Hele landet – antall (prosent)
Ledere	8 217 (13,6 %)	206 870 (7,9 %)
Akademiske yrker	17 799 (29,4 %)	548 733 (21,0 %)
Høyskole- og militære yrker	14 150 (23,3 %)	471 818 (18,0 %)
Kontoryrker	3 891 (6,4 %)	189 662 (7,2 %)
Salgs- og serviceyrker	9 950 (16,4 %)	582 827 (22,3 %)
Bønder, fiskere mv.	237 (0,4 %)	60 316 (2,3 %)
Håndverkere	3 139 (5,2 %)	246 866 (9,4 %)
Prosess- og maskinoperatører, transportarbeidere mv.	1 537 (2,5 %)	181 419 (6,9 %)
Renholdere, hjelpearbeidere mv.	1 689 (2,8 %)	130 489 (5,0 %)
Sum	60 609 (100 %)	2 619 000 (100 %)

Tabell 2: Fordeling etter yrke 2013¹²

Tabell 2 viser at de yrkene hvor Bærum har større andel sysselsatte enn landsgjennomsnittet, i all hovedsak faller inn under betegnelsen tertiærnæringer.

2.4.2 Næringsvirksomhet Lysaker/Fornebu

I området rundt Lysaker og Fornebu har en rekke private konsern som Kværner, Telenor og Det Norske Veritas sine administrative hovedkontorer, og de utgjør dermed en næringsklynge. I en regjeringsrapport om pendling og kompetansearbeidsplasser (Thorsen 2010: 17) er det redegjort om konsekvensene av slike næringsklynger:

¹² Etter SSB, tabell 10326 (*Sysselsatte per 4. kvartal, etter region, yrke, kjønn (K)*) Utrekningene har jeg gjort selv.

I slik virksomhet er det som regel et høyt lønnsnivå, og det gjør de ansatte konkurransedyktige i det lokale boligmarkedet. Dette presser opp boligprisene i området, og det kan føre til at andre grupper av arbeidstakere fortrenses til mindre sentrale bostedsalternativer. Dette kan for eksempel gjelde den store gruppen av arbeidstakere med høy utdanning som er ansatt i statlig virksomhet, der lønnsnivået er markert lavere enn i privat sektor. Gjennom virkninger i boligmarkedet kan altså store grupper av akademikere bli konkurrert ut i boligmarksområder relativt langt fra sitt arbeidssted i sentrum. Dette bidrar til å øke pendlestrømmene [...].

Næringsvirksomheten ved Lysaker og Fornebu kan dermed stimulere til høye boligpriser i det samme området. Dette kan igjen være utslagsgivende for graden av pendling.

2.4.3 Pendling

I 2013 hadde Bærum en egendekning av arbeidsplasser på 116,8 %. Det vil si at kommunen har flere arbeidsplasser enn sysselsatte. Under halvparten av arbeidsplassene fylles imidlertid av bæringer. Når det er mer innpendling enn utpendling til et sted, er det nettoinnpendling. Et høyt antall arbeidstakere pendler altså inn til Bærum og ut av Bærum for å arbeide. I følge SSB¹³ er det typisk for omegnskommuner rundt store byer å ha både høy utpendling og innpendling, men størst utpendling. Dette kan forklares av ovennevnte ansamling av arbeidsplasser på Lysaker.

¹³ www.ssb.no/fobpend/

Kategori	Antall
Antall arbeidsplasser i Bærum	70 816
Sysselsatte bæringer	60 609
Antall innpendlere	42 257
Antall utpendlere	32 050
Egendeckning av arbeidsplasser	116,8 %

Tabell 3: Sysselsatte, pendling og egendeckning av arbeidsplasser i Bærum per 4. kvartal 2013¹⁴

2.5 Økonomi

Som resultat av befolkningseksplosjonen på 1960-tallet (jf. figur 4) har det over lengre tid skjedd en demografisk forskyvning i Bærum. Sysselsettingen har forskjøvet seg fra primærnæring til tertiærnæring, og kommunen har gått fra å være en bygd til et tettsted. Gjennomsnittsbæringen skiller seg på mange områder fra gjennomsnittsnordmannen.

2.5.1 Utdanning og inntekt

Tabell 4 viser at bæringer har et høyere utdanningsnivå enn landsgjennomsnittet. På bakgrunn av de årlige publikasjonene av skattelistene, er inntektsnivået i Bærum en hyppig omtalt sak i media:

Det er knapt noen overraskelse at Bærum igjen troner øverst på listen som landets rikeste og mest velstående kommune. Med en snittinntekt på over 400.000 kroner er innbyggerne i Bærum langt mer bemidlet enn gjennomsnittet i landet – bæringer har over 130.000 kroner høyere inntekt enn gjennomsnittsnordmannen. (Midbøe og Engebretsen 2013)

¹⁴ Etter SSB, tabell 03333 (*Sysselsatte per 4. kvartal, etter bosted, arbeidssted, inn- og utpendling og kjønn (K)*). Utregningene har jeg gjort selv.

Men vi kan være klar over at når det gjennomsnittlige inntektsnivået er høyere enn på landsbasis, er det noen få som trekker dette snittet opp.

Utdanningsnivå	Bærum	Hele landet
Grunnskolenivå	16,5 %	27,9 %
Videregående skole-nivå	33,8 %	41,7 %
Universitets- og høgsolenivå kort ¹⁵	31,3 %	22,4 %
Universitets- og høgsolenivå lang	18,3 %	8 %
Sum	99,9 %	100 %

Tabell 4: Utdanningsnivå per 2013¹⁶

2.5.2 Boligtyper

Kombinasjonen av kunnskap om inntekts- og utdanningsnivået i Bærum og stereotype oppfatninger, gjør at mange forbinder bæringer med å være velstående og overlegne. Tidligere ordfører i Bærum, Odd Reinsfelt, understreker imidlertid at boligsammensetningen ikke nødvendigvis stemmer overens med slike oppfatninger. «At Bærum har den største andel av boligformen blokkleilighet sammenlignet med alle andre kommuner i Akershus, forteller noe helt annet enn gjengse forestillinger om 'villamenneskenes Bærum'.» (Bakken 2008: innledning).

¹⁵ Viser til høyere utdanning på til og med 4 år.

¹⁶ Etter SSB, tabell 09429 (*Personer 16 år og over, etter kjønn og utdanningsnivå. Absolutte tall og prosent (K)*)

Bygningstype	Bærum	Hele landet
Enebolig	16 601 (33,2 %)	1 278 960 (52,2 %)
Tomannsbolig	7 253 (14,5 %)	223 783 (9,1 %)
Rekkehus, kjedehus og andre småhus	8 855 (17,7 %)	281 360 (11,5 %)
Boligblokk	15 593 (31,2 %)	550 366 (22,5 %)
Bygning for bofellesskap	339 (0,7 %)	45 579 (1,9 %)
Andre bygningstyper	1 374 (2,7 %)	69 162 (2,8 %)
Sum	50 015 (100 %)	2 449 210 (100 %)

Tabell 5: Boligtyper per 2013¹⁷

Det var stort sett Østre Bærum (jf. tabell 6) som i første omgang ble fortettet etter 1890. Dette resulterte i at 2/3 av innbyggerne bodde i denne delen av kommunen. Også i dag er boligtettheten størst i øst (Lundesgaard 2007: 12).

2.6 Forskjeller øst og vest i Bærum

Det er ikke vanlig å operere med noen konkret geografisk grense for å illustrere sosiale forskjeller mellom øst og vest i Bærum, til sammenligning med Oslo hvor Akerselva tradisjonelt har fungert som et slikt skille. I ulike sammenhenger, både i lokalavisen, i kommunestatistikk og i dagligtalen, eksisterer det likevel begreper om Østre og Vestre Bærum. Dette tyder på at det blant bæringer er en oppfatning av at det finnes forskjeller, om de så ikke er like etablerte som i hovedstaden. I det følgende vil jeg ta for meg sosiale forskjeller mellom de to delene av kommunen, og deretter presentere et geografisk øst-vest-skille som jeg vil operere med videre i avhandlingen. Om informantene er oppvokst øst eller vest i kommunen utgjør en sosial variabel i undersøkelsen min.

¹⁷ Etter SSB, tabell 06265: *Boliger, etter bygningstype (K)* Utregningene til prosent har jeg gjort selv.

2.6.1 Innfødte og innflyttere

Det er stor spredning i hvor bæringene kommer fra. Nærheten til Oslo og store arbeidsplasser innenfor næringslivet gjør at mange velger å bosette seg i kommunen. Når en stor andel av befolkningen er født andre steder, vil dette påvirke den lokale identiteten (Lundesgaard 2007: 11). Av tabell 6 fremgår det at områdene med flest innfødte ligger vest i Bærum, mens man finner færrest innfødte i øst.

FLEST INNFØDTE		FÆRREST INNFØDTE	
Område	Andel	Område	Andel
Lommedalen	38,9 %	Østre Bærumsmarka	17,8 %
Kirkerud/Sollihøgda	38,4 %	Snarøya	20,3 %
Bærums Verk	37,1 %	Lysaker	20,5 %
Rykkinn	35,7 %	Østerås-Eiksmarka	23,8 %
		Høvik	23,9 %
		Jong	24,9 %

Tabell 6: Områder i Bærum med hhv. flest og færrest innfødte ¹⁸

2.6.2 Nasjonale prøver

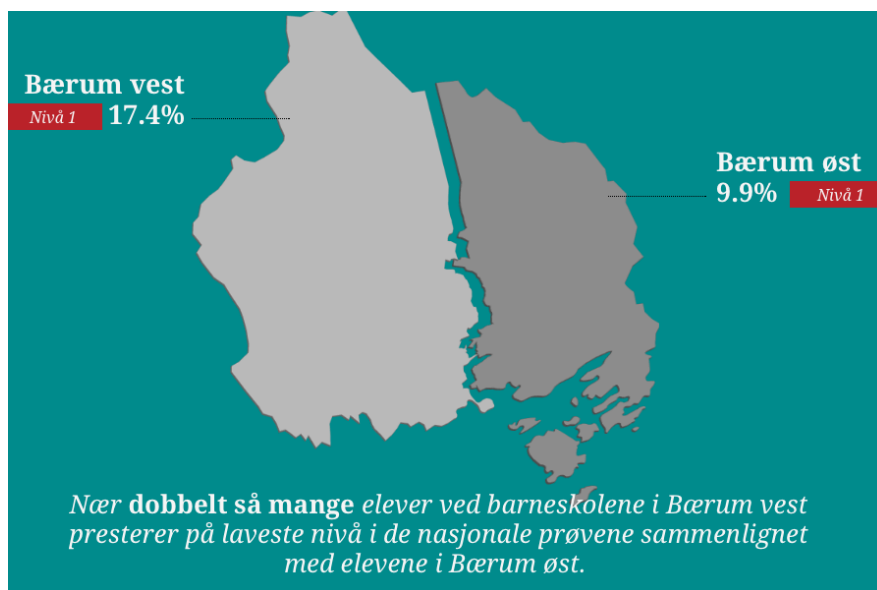
Resultater fra nasjonale prøver kan leses som en indikator på sosiale forhold. I følge (Venli 2013) gjør Bærum det godt på nasjonale prøver: ”Bærum kommune kommer best ut på listen over samlede resultater for alle fag og alle trinn de siste fem år. Kommunen var også den som samlet sett gjorde det best ved gjennomføring av de nasjonale prøvene [...]”. Asker og Bærums lokalavis, *Budstikka*, fattet imidlertid interesse for forskjellene i resultater innad i

¹⁸ Tall fra SSB, referert i Harnes (2012)

kommunen samme år. De foretok en undersøkelse basert på resultater fra de nasjonale prøvene som ble avviklet i perioden 2007-2013. Disse viser et stort sprik mellom skolene øst og vest i kommunen. Nesten dobbelt så mange elever ved skolene i vest fikk nemlig resultat på laveste nivå sammenlignet med elevene i øst. Professor og seniorforsker ved NIFU, Jens B. Grøgaard, peker på tre variabler som er avgjørende for elevenes resultater, nemlig ”[d]et gjennomsnittlige utdannings- og inntektsnivået til foreldrene, andelen foreldre som er gift eller samboende, samt andelen elever som er ikke-vestlige innvandrere”. Videre uttaler SSB-forsker Anders Barstad at slike tydelige, geografiske skiller tidligere har vært et storbyfenomen, men at utviklingen er økende i tett befolkede områder som Bærum:

Boligstruktur og sosiale forskjeller gir direkte utslag i hvordan barna presterer på skolen. Stor konkurranse på boligmarkedet skaper adskilte miljøer. Flere med høy utdanning og inntekt flytter til strøk med dyre villaer. I et område med mange kommunale boliger samles det gjerne familier hvor mor og far har økonomiske problemer og små ressurser (Tangen, Blåsno & Grønlund 2013).

De nasjonale prøvene gjennomføres på barne- og ungdomsskoler i hele landet. Elevene søker til den geografisk nærmeste skolen. Derfor kan egenskaper ved skolekretsene være med på å forklare sosiale forskjeller i en kommune. Til videregående opplæring søker imidlertid ungdommene seg på grunnlag av karakterer gjennom Samordna Opptak, og spredningen blir derfor større.

Figur 5: Resultater fra nasjonale prøver¹⁹

2.6.3 Delområder i Bærum

Tabell 7 viser hvilke delområder Bærum består av, slik Bærum kommune selv har fordelt dem på øst og vest. Oversikten samsvarer tilsynelatende med grensen som er skissert i figur 5.

Østre Bærum	Vestre Bærum
Østerås/Eiksmarka	Sandvika/Valler
Hosle Nord	Jong
Voll	Slependen/Tanum
Grav	Dønski/Rud
Hosle sør	Kolsås

¹⁹ Bilde hentet fra grafikk i Tangen, Blåsno & Grønlund 2013.

Jar	Rykkinn
Lysaker	Kirkerud/Sollihøgda
Snarøya	Bærums Verk
Stabekk	Lommedalen
Høvik	
Blommenholm/Løkeberg	
Haslum	
Østre Bærumsmarka	

Tabell 7: Delområder i Bærum²⁰

2.6.4 Bærum øst og Bærum vest videre i avhandlingen

I fortsettelsen slutter jeg meg til figur 5 og tabell 7 i forståelsen av hva som ligger i «Bærum øst» og «Bærum vest». Vedlegg 5 viser dessuten hvilke postnummer som går under hvilke av delene. Dette er også utgangspunktet for inndelingen av informantene i den sosiale kategorien oppvekststed som redegjøres for i kap. 3.8.2. Det er ikke gitt at den nøyaktige inndelingen som gjøres her samsvarer med hva som til ulike tider legges i betydningen av ”Bærum øst” eller ”Bærum vest”, men det er heller ikke avgjørende for hvordan jeg vil bruke denne inndelingen i fortsettelsen. I intervjuene i undersøkelsen viste informantene til stadighet til forhold som kjennetegner Bærum øst eller Bærum vest. Dette utdraget fra samtalen med to informanter fra Dønski gir en indikasjon på slike oppfatninger:

²⁰ Tall fra Bærum kommune:

https://www.baerum.kommune.no/Documents/Administrasjon%20og%20støtte/Informasjonsavdelingen/Bærum%20i%20tall/1_4_1.pdf [Lastet ned 08.08.2014] På grunnlag av tall fra SSB

DMV1: Sånn, det er forskjell på hvem som er flink på skolen, fordi Bærum øst som er Jar, de har bedre snitt, bedre karakterer enn oss i Bærum vest.

DMV2: Det har sikkert noe med miljøet å gjøre, at...

DMV1: Ja. Folk der vil ofte noe, fordi kanskje de er rike. Kanskje de har rike foreldre, kanskje de vil oppnå det samme.

Dette viser at ungdommene er observante på sosiale forskjeller i kommunen. Dette gir en bekreftelse på at det er relevant å undersøke språklig variasjon mellom østlige og vestlige deler av kommunen.

2.7 Forestillinger om Bærum

For mange symboliserer det å komme fra Bærum en livsstil med materiell velstand og et harmonisk familieliv (Lundesgaard 2007: 8). På 1990-tallet formidlet Bård Tufte Johansen og Harald Eia stereotype oppfatninger om bæringene i NRK-serien "Lille lørdag". Dermed ble frasen "Bærum, blærum" godt kjent:²¹

Vidar: - Tror du alle bærumfolk er blærumfolk?

Jan Tore: - Nei, det er heilt sikkert, det er dei ikkje, Vidar.

Vidar: - Ikkje nødvendigvis, nei. Det er en av våre største menneskelige svakheter, det, vet du. Sette alle mennesker i en bås.

2.7.1 Den stereotype bæringen²²

"Skriv inn din adresse[...], så skal vi si deg hvem du sannsynligvis er." Med bakgrunn i datagrunnlag innsamlet av analysebyrået InsightOne, har Budstikka konstruert stereotypiske portretter av bæringene. *Mosaic* er navnet på metoden som er brukt når tilgjengelig informasjon om ulike adresser (som boligtype og beliggenhet) er kombinert med svar fra mange ulike spørreundersøkelser fra eksempelvis TNS Gallup.

²¹ Tilgjengelig fra <http://tv.nrk.no/serie/lille-loerdag/FUHA63000699/sesong-1/episode-6#t=17m28s>

²² Alle sitater i dette underkapittelet er hentet fra www.stereotypisk.budstikka.no InsightOne er nok ikke interessert i at informasjon om nøyaktige metoder eller datagrunnlag skal være tilgjengelige for allmennheten. Dermed lar det seg ikke spesifisere i denne sammenhengen heller. Dette er også grunn til at opplysningene i dette kapittelet bør betraktes som relevant bakgrunnsinformasjon.

Det finnes et kart over Asker og Bærum, hvor hvert hus er tegnet som en prikk med en farge. Hver farge hører til en kategori mennesker. Det antas at du som faktisk bor i huset har noe til felles med stereotypen – for eksempel i handlekurven, på tv-skjermen og på valgdagen. (Hvaal 2013)

	'Praktikant og nyte livet'	'Kvikk Lunsj og Kapital'	'IT & Badeland'	'Yoga og Chablis'
Antall (prosent) bæringer i denne kategorien	40 %	9,90 %	9,40 %	8,40 %
Antall (prosent) bæringer i denne kategorien på landsbasis ²³	38,6 %	6,3 %	6,6 %	11,5 %
Gjennomsnittlig inntekt	444 242	333 203	284 169	304 610
Gjennomsnittlig formue	1 338 605	671 363	381 481	645 147
Typiske steder i Bærum	Stort sett hele østre Bærum	Gjettum	Slependen Gjettum Kolsås Rykkinn Eiksmarka	Kirkerud Bekkestua Stabekk Fossum
Primært øst/vest	Øst	Vest	Vest	Øst

Tabell 8: Informasjon fra www.stereotypisk.budstikka.no

Tabell 8 viser informasjon om de fire kategoriene som størsteparten, til sammen 70 % av bæringerne faller innunder (de øvrige 30 % er fordelt på 18 andre kategorier). *Praktikant og nyte livet* er den kategorien som flest bæringer befinner seg i og er nok i tråd med den stereotype oppfatningen mange har av innbyggerne i kommunen. Dessuten utgjør bæringer hele 39 % av denne kategorien på landsbasis. Det er stort sett beboere i østre Bærum som befinner seg i denne kategorien.

²³ Prosenttallene i tabellen har jeg regnet ut selv med bakgrunn i informasjon fra henviste nettside.

Herr og fru ”Praktikant og nyte livet” er oftest mennesker i alderen 40 til 44, med to barn i grunnskolen og svært god råd. [...] De har store boliger [...], høyest inntekt, høyest utdanning, størst formue og bruker mye penger på seg selv – selv om de ikke nødvendigvis kaster om seg med statussymboler. [...] I arbeidslivet sitter personer fra denne typen adresse ofte i ledende stillinger.

Gruppen *Kvikk Lunsj og Kapital* kjennetegnes ved tanken om at man er sin egen lykkes smed og består av ”relativt velhavende og veletablerte mennesker i parforhold med (store) barn, i større eneboliger”. De har gjerne mellomlederstillinger i finans, media, bank, forsvar og politi. *IT & Badeland* består av bæringer som primært bor vest i kommunen.

Inntekten ligger sånn midt på treet. På arbeidsplassen sysler de med IT, finans, transport og forskning. Mange er gründere og selvstendig næringsdrivende, og de har det travelt. Mange leser mer enn tre aviser daglig. Om de kan, tar de gjerne toget til jobb. De gir gjerne penger til humanitære forhold. Handlekurven fylles av miljøvennlig og økologisk mat, mye penger går til klær, og i stua står minimalistiske møbler. På valgdagen går stemmen til AP, Venstre og Rødt.

Yoga og Chablis består av litt eldre bæringer, primært beboende øst i kommunen.

Typen er svært klesbevisst. De leser ofte mer enn tre aviser om dagen. [...] På landsbasis er Bærum kommunen hvor denne typen er vanligst. Noe yngre medlemmer av denne gruppen arbeider gjerne som ledere eller mellomledere i bransjer som transport, forskning, hotell og reiseliv, IT eller forsvaret. I bunn har de høy utdanning, behersker mange språk, og sier seg åpen for nye strømninger.

De fire portrettene av bæringer gir oss en pekepinn på hvordan ulik mentalitet preger kommunen. Dessuten viser tabell 8 hvordan *Praktikant og nyte livet*, gruppen med høyest inntekt og formue først og fremst holder til i østre deler av kommunen, mens *IT & Badeland*, den av de fire ovennevnte gruppene med lavest inntekt, primært er å finne i vest. Men hva så med barna til denne generasjonen?

2.7.2 Bærumssossen og pappagutten

I mitt materiale er det ungdommenes språk som undersøkes, og vi må derfor vite noe mer om hva som kjennetegner denne generasjonen. Tankesettet til bærum ungdommene fremstilles på følgende måte når en ressursgruppe på oppdrag fra Bærum kommune beskriver ungdommers oppvekstvilkår:

Det kan hevdes at vi for tiden lever i et (lokal)samfunn som er konsum- og markedsorientert, og at våre tanker og handlinger i stor grad styres av denne orienteringen. Det er en framtreddende holdning at «alt kan kjøpes», enten det gjelder dyre merkeklær, statussymboler eller kosmetiske operasjoner. Alt dette for å tilfredsstille rådende idealer i et velstandssamfunn (Bærum kommune 2006: 18).

Ungdommene i Bærum er barn av økonomisk velstående og høyt utdannede foreldre. Dette gir seg utslag i holdninger og hvordan de fremstiller seg selv. Men som det har blitt pekt på, er det også i Bærum store sosiale og økonomiske forskjeller. I samme rapport beskrives utslaget av slike forskjeller slik:

Et annet forhold er det sterke sosiale og økonomiske presset på å være «kul» i den forstand det defineres i mange kretser. Det er ikke lett å komme «utenfra» og inn i en del miljøer i Bærum. Dette gjelder for barn og unge med en annen kulturell bakgrunn eller for de som «bare» er innflyttere fra en annen del av landet. Noen av disse miljøene oppleves som «sossemiljøer», og det oppleves som vanskelig å bli akseptert. Det er store forskjeller i oppvekstvilkår i Bærum, ikke alle er like rike. (Bærum kommune 2006: 9)

Kommunens ressursgruppe peker her på hvordan barn og ungdom med annen sosial eller kulturell bakgrunn enn ”vanlig” i Bærum kan få det vanskelig i møte med kulturen som eksisterer der. Den stereotype ungdommen blir gjerne kalt ”pappagutt”. Som barn av ledersjiktet i næringslivet, med god økonomi og høy utdanning, har pappagutten rykte på seg for å strø om seg med penger. Min oppfatning er at ungdommer i Bærum, med større eller mindre ironisk distanse, adopterer holdninger som en ”skal ha” som ekte bæring. Dermed brukes stereotypien bevisst for å signalisere materiell velstand og dertil tilhørende holdninger. Dette tydeliggjøres med en konkret klesstil og bruk av fraser som ”pappa betaler”. Slike markører av Bærumsidentitet eksisterer nok både for å markere seg innad i ungdomsmiljøet, men bidrar også til gruppens rykte utad.²⁴ Rapduoen Erik og Kriss som kommer fra Bærum, fremstiller i låten *Bærumsgrammatikk* ungdommene på en satirisk måte:

/Bygda kalles Bærum, alt annet kalles mad slum/ /alle her har sponsor og sponsor kalles pappa, pappa kalles aksjemegler, onkel kalles skipsreder/ /Telemark er folkesport, villa er bosted, Kragerø er sommerspot/ /Å chille er å ro' ned, bo ved pent strøk er selvfølgelighet/ /en cheap spender-bender er en kjøp gjerrig gnier, og firesifret seddel kaller vi for bærumstier/ /Tolv sylinder er bil, yacht, det er båt, Monaco er klassetur, gutta liker shopping, shopping er ekstremesport, betaling heter gullkort, hjemme er Hosle, til Hosle vi sogner, leilighet er byen, og byen det er Frogner./ Studium er BI, medisin om du er råalur, og sier vi en dag på fjorden, så mener vi en båttur/ /Det er Erik og Kriss som gir deg vestkantprat fra Bærum, kanskje verdens beste vestkantstad. Er du født på beste vestkant og er vestkantramp, så følg Bærumsgrammatikken i vår vestkantramp/. (Erik og Kriss 2004)

²⁴ Min erfaring er at dette også er intendert. Dermed kan en spørre seg om denne stereotype oppfatningen av bærumsungdom egentlig eksisterte før den ble rendyrket og kommunisert eksplisitt utad.

2.8 Skolene i min undersøkelse

I Bærum er det åtte videregående skoler. Grunnet fritt skolevalg, er det ikke gitt at elevene går på skolen som ligger nærmest sitt bosted. Dermed innebærer ofte overgangen til videregående skole et brudd med det sosiale miljøet fra grunnskolen og et nytt sosialt miljø. Skolene i Bærum har ulike kvaliteter, studieretninger, karakterkrav for opptak og dermed ulik sosial prestisje blant ungdommene. Valler og Dønski videregående skoler ligger vest i Bærum, mens Eikeli ligger helt i øst, inntil grensen til Oslo. Disse faktorene gjør at skolene i Bærum har ulikt rykte, og det er knyttet ulike stereotype oppfatninger til elevene som går der. For å underbygge stereotype oppfatninger om skolene i min undersøkelse, inkluderer jeg enkelte utsagn fra intervjuene i undersøkelsen. Tabell 9 viser statistikk om de tre skolene for skoleåret 2012-2013 (Akershus Fylkeskommune 2013), og figur 6 viser kart over skolenes plassering i kommunen.

2012-2013	Valler	Dønski	Eikeli	Fylket
Fullført og bestått	93,20 %	76,70 %	87,00 %	82,60 %
Ikke bestått	1,20 %	12,20 %	8,40 %	5,80 %
Avbrutt opplæring	1,70 %	3,80 %	1,00 %	3,40 %
Gjennomsnittskarakter inn	4,77	3,83	3,89	4,15
Gjennomsnittskarakter ut	4,64	3,78	3,84	4,11
Karakterutvikling	-0,13	-0,05	-0,05	-0,04

Tabell 9: Statistikk over karakterresultater fra skolene

Figur 6: Kart: Dønski, Valler og Eikeli videregående skoler

2.8.1 Valler videregående skole

Valler videregående skole ligger mellom Sandvika og Kolsås. I skoleåret 2012/13 var det 487 elever ved skolen. Skolen har holdt til i samme lokaler siden 1938²⁵. Blant bæringer omtales Valler ofte som en ”flinkisskole” eller ”nerdeskole”. Skolen har utelukkende studiespesialiserende retning med vekt på realfag. Karakterkravet for å komme inn på Valler har vært høyt de siste årene. I 2005²⁶ kom imidlertid en ny skole i Sandvika som sammen

²⁵ SNL – søkeord: Valler videregående skole

²⁶ SNL – søkeord: Sandvika videregående skole

med Nadderud videregående skole de siste årene har kjempet med Valler om de sterkeste elevene. Valler er kjent for å ha et godt faglig nivå med lærere som har vært ansatt over lang tid. Etter tre år har imidlertid gjennomsnittseleven på Valler gått ned med 0,13 i karaktergjennomsnitt, som vist i tabell 9. Denne samtalen mellom to av Dønski-informantene viser hvordan Valler er kjent som en skole med høyt faglig nivå:

DMV2: Nei, jeg tror ikke jeg ville gått på Valler. Rosenvilde eller Sandvika kunne jeg sikkert gått på, men ikke Valler.

Intervjuer: Mm. Hva slags syn har dere på Valler, da?

DMV1: <latter> Altså, det er jo stempla som en smartingskole. Folk som er veldig smarte. Og litt mindre sosiale enn andre og smarte, men det tror jeg også er litt feil. Fordi det er veldig mange sosiale som går der også.

DMV2: Det er litt det der, jeg tror ikke jeg kunne trivdes der, for da hadde jeg sikkert vært den dårligste i klassen. Hadde ikke passet helt inn, tror jeg.

2.8.2 Dønski videregående skole

Dønski ligger 1,5 km fra Valler i retning Kolsås. Skolen har blant bæringer et rykte på seg for å være en skole hvor det faglige miljøet ikke står så sterkt. Dønski rekrutterer elever primært fra vestre Bærum. Blant mine informanter omtales Dønski som ”ghettoskole” av elevene på de to andre skolene. Dette har sammenheng med det høye antallet elever med fremmedkulturell opprinnelse. Elevene på Dønski er imidlertid klare på at de trives der, og at det sosiale miljøet er svært godt. Etter skoleåret 2012-2013 var det 12,2 % av elevene som ikke hadde bestått eksamen og nesten 4 % som hadde avbrutt opplæringen. Disse tallene er betydelig høyere enn tallene for Valler. Karakternivået ved opptak til Dønski var 3,83, relativt mye lavere enn for Valler. Karaktergjennomsnittet falt imidlertid mindre for Dønski-elevene. Følgende samtale viser hvordan to av Valler-informantene oppfatter Dønski og miljøet der:

Intervjuer: Hvordan oppfatter dere Dønski skole i forhold til Valler?

VKV2: Jeg har jo noen venner på Dønski selv. Og de er jo, altså, jeg føler ryktet utad er veldig sånn, hva skal man si? Gjengmiljø. Og det er, karakterer er ikke, de går der bare for å liksom gå der, egentlig. [...] Men de er jo veldig sånn, de spiller jo litt på det. De synes jo det er litt morsomt, så de har veldig selvironi, da.

Intervjuer: Har du noe forhold til Dønski?

VKV1: [...] Jeg har ikke så forhold til Dønski, bortsett fra liksom det veldig sånn stereotype Dønski, at det liksom, det er folk der som, altså det er lett å få bedre karakterer. Og det er kanskje ikke skole som står veldig i fokus. Det eneste jeg vet, er at det er en ganske grei idrettslinje der med alpint og sånt.

2.8.3 Eikeli videregående skole

Den siste skolen som er med i denne undersøkelsen, er også den eneste som ligger klart på østsiden i Bærum, ved Østerås og Hosle, rett ved grensen til Oslo. Blant bæringer er Eikeli kjent som en "russeskole". Elevene her har nemlig tradisjon for å ha dyre russebusser med ambisjoner om å markere seg på de store landstreffene, samt vinne store russekåringer. I 2012-2013 bestod 87 % av Eikeli-elevene skolegangen, 5 % høyere enn gjennomsnittet for fylket. Strykprosenten, 8,4 var likevel betraktelig høyere enn på Valler i samme tidsperiode. Informant DMV1, som også uttalte seg om Valler, hadde også klare formeninger om hva som kjennetegner Eikeli:

DMV1: Her er det mye mer utlendinger, og som vi har sagt, mye dårligere motivasjon. Mens Eikeli, så er det mindre utlendinger. Flere sånn ordentlige, hvis du skjønner hva jeg mener da, at flere går med sånn Ralph Lauren-skjorte, da. Mens her er det sånn, litt mer slapt, akkurat på den delen, på noen, da, ikke alle. Og, men det er ikke så, folk vil noe der. Men det er mange som bare, altså det er en russeskole, da. Så det er veldig mange som går der, egentlig russ.

2.9 Språket i Bærum

/A-ending er uhørt,

hytta heter hytten.

Jomfru kalles pen, urørt berte

under sytten.

Pannebånd er must,

det heter lyst, ikke løst.

Tørste er en tilstand

som lørdager er størst! (Erik og Kriss 2004)

Jeg vil i fortsettelsen presentere en grammatikkskisse for det jeg anser som det vanligste talemålet i Bærum med tanke på en språkstrukturell tilnærming. Dessuten presenterer jeg tidligere forskning på språk i Bærum og andre relevante undersøkelser. I teorikapittelet følger en begrepsavklaring hvor jeg stiller spørsmålet om hva en skal kalle talemålet i Bærum.

2.9.1 Grammatikkskisse

Grammatikkskissen er basert på skissen for Frogner (Oslo vest) som står i *Talemål* (Sandøy 1996: 220), men er tilpasset forholdene i Bærum noe, basert på min intuisjon som språkbruker og inntrykk fra intervjuene.

2.9.1.1 Foneminventar

	Fremre		Midtre	Bakre
	Urundet	Rundet		Rundet
Høy	i	y	ʊ	ɔ
Mellomhøy	e	ø		ɔ
Lav	æ		a	

Tabell 10: Vokalfonem i Bærum

Diftonger: æi, øy, æu

	Labial	Alveolar	Retrofleks	Palatal	Velar/uvular	Glottal
Plosiver	p / b ²⁷	t / d			k / g	
Frikativer	f / v	s /	ʃ /	ç / j		h /
Nasaler	/ m	/ n			/ ŋ	
Laterale approsimanter		/ l				
Tapp, flapp		/ r	/ ɾ			

Tabell 11: Konsonantfonem i Bærum

²⁷ Tegnet foran skråstreken er ustemt, mens tegnet etter er stemt.

2.9.1.2 Fonologiske regler

Sf1. Bortfall av utlyds-r. Når /r/ støter sammen med en annen konsonant enn /d/ i neste ord, kan /r/ falle bort: /^vh_usker 'g_ot/ → [^vh_uske 'g_ot]

Sf2. Vokalbortfall i utlyd. Utlydende trykklett /e/ faller bort foran ord som begynner på vokal.

Mf1. Vokalforkortelse i stammeutlyd. Trykktung lang vokalisme i slutten av stammen blir forkortet når det rett etter kommer en endelse som begynner på /t/ eller /d/: /ny:+t/ → [nyt]

F1. Syllabisering. Den trykklette stavelsen /en/ blir til /ŋ/ etter /t, d, s, ʃ, n, l, r, t̪/ og etter vokal: /'bi:l₊en/ - F1 → ['bi:lŋ]

F2. Sentralisering. /e/ i trykklett stavelse blir uttalt /ə/: /hade/ - F2 → [hadə]

F3. Fonetisk (senkning). Kort (og trykktung) /e/ blir uttalt [ɛ]: /'et/ - F3 → ['ɛt]

F4. Avstemming. /d, g, v/ blir ustemte, dvs. /t, k, f/, når det står kort (og trykktung) vokal foran og ustemt konsonant ett: /^vø:d₊lag₊t/ - F4 → [^vødlakt]

F5. Retroflekering. Fonemsammensetning av /r/ + /t, d, n, s/ blir uttalt som: /t̪, d̪, n̪, ʃ/: /'ɔ:r₊ene/ - F1 → /'ɔ:r̪e/ - F2 → /'ɔ:r̪ə/ - F5 → ['ɔ:r̪ə]

F6. Sl-retroflekering. Fonemsammensetningen /ʃl/ blir uttalt som /ʃl̪/: /slo:/ → [ʃl̪o:]

F7. Retrofleksassimilasjon. Står en alveolar etter en retrofleks lyd, går alveolaren også over til retrofleks: /'bart₊en/ - F1 → /'bart̪/ - F5 → /'bat̪/ - F7 → ['bat̪]

2.9.1.3 Morfologi

Kjønn	Klasse	ub. entall	b. entall	ub. entall	b. flertall	Eks.
Mask.	ar-klasse	-	-en	-er	-ene	stein
	Svake	-e	-en	-er	-ene	hage
Fem.	er-klasse	-	-a	-er	-ene	bro
	Svake	-e	-a	-er	-ene	kone
	Omylidsklasse	-	-a	-er ²⁸	-ene	natt
Nøyt.	0-klasse I	-	-e	-	-a	hus
	0-klasse II	-	-e	-er	-ene -a	papir
	Svake	-e	-e	-er	-ene -a	stykke

Tabell 12: Bøyingsmønster for substantiv i Bærum

Klasse		Infinitiv	Presens	Preteritum	Perfektum
Svake	ar-klasse	-e	-er	-a/-et	-a/-et
	er-klasse	-e	-er	-de -te	-d -t
	r-klasse	-	-r	-de	-d
Sterke		-e	'-er	(v.s.)-	(v.s.)-et

Tabell 13: Bøyingsmønster for verb i Bærum

²⁸ For denne og bestemt form av omylidsklassen skjer vokalskifte.

Entall					Flertall		
1. person	2. person	3. person			1. person	2. person	3. person
		mask.	fem.	nøyt.			
jæi:/jæ	dø:	han/an	høn/øn	de:	vi:	^v dere	di:
mæi:/mæ	dæi:/dæ	han, ham/am	høn, ^v hene	de:	os	^v dere	dem

Tabell 14: Personlige pronomener i Bærum

2.9.2 Tidligere forskning på talespråket i Bærum

I 1913 publiserte Magnus Tveten *Bærums-maalet – ei stutt utgreiding*. Språkvarieteteten som fremstilles i den hundre år gamle undersøkelsen, er noe ganske annet enn det man i dag kan spore i kommunen. ”Eit lite sagn ifra østre Bærøm” (Tveten 1913) innledes slik²⁹:

Ei mils vei fra byn ligger ’e lita øy sòm hetter Jeita. Naar du ror förbi Jeita aa inn ijønnoom ei smal bogt sòm kalles Kjilen, kømmer du tel Hunnesunn. Naa er de lannfast der, aa Snarøya er itte no øy lenger. Men før i tia jekk sjøn over ve Hunnesunn, aa de var ei bru över sunne, aa den brua kaltes Hunnesunbrua.

I de foregående kapitlene har vi sett at Bærum har forandret seg betraktelig i løpet av de siste 100 årene. De store språklige forandringene bør leses ut fra demografiske og sosiale endringsmønstre. Denne avhandlingen er imidlertid bygget på en synkron studie, og det er dagens språkforhold som er avgjørende i så henseende. I *Asker og Bærum-leksikonet* (Bakken 2008: 36), beskrives språket i Bærum i dag slik:

For talespråket i området fra Lysakerelva til Heggedal, altså Bærum og Asker, er det nærheten til og kontakten med Oslo som har vært og fortsatt er den bestemte faktor. Lysakerelva danner en kommunefylkesgrense, men ikke noen språkgrense. Det går ikke an på basis av talespråket å avgjøre om en person

²⁹ Gjengitt slik det står hos Tveten (1913). ”Til rettleiding for lesnaden har vi sett ope lødstrik (´) over o, e og i, der det kunne vera tvil. Soleis: sòm uttalar dei mest saamm; strøpp = straapp; øver = aaver; èlva = ælva; góng er merkt med trong lødstrik (´) og blir uttale goong; soleis: ér, dér og hér. Apostrof er brukt der bokstavar er utelatne. Tjukk l og r er sett med feitare bokstavar.

er oppvokst på Stabekk eller Røa. Heller ikke kan man lenger påvise noen dialektgrense i vest, la oss si mellom Hvalstad og Sandvika.

2.9.3 Uttalelser om talespråket i Bærum

Språkforskeren Janne Bondi Johannessen, som også er bosatt i Bærum, peker på nettopp denne radikale endringen og sier at den skyldes et språkkaos som følge av innflytting. Johannessen hevder at et slikt språklig mangfold fører til at barn og unge blir mer oppmerksomme på prestisjespråket, ”og det er gjerne språket de hører på tv som er mer standard østlandsk” (Harnes 2012). Finn-Erik Vinje (Jensen 2013) undersøkte høsten 2013 talespråket til elever i 1. klasse ved Dønski videregående skole³⁰. Med grunnlag i direkte spørsmål om bruk av ulike språklige variabler konkluderte han med at det ikke lenger er språklige forskjeller øst og vest i Bærum.

3 Teori

I mitt prosjekt skal jeg kartlegge faktisk og rapportert språkbruk samt bevisste språkholdninger. Før jeg går inn på forskningsmetode, vil jeg gjøre rede for teori som er sentral for å forstå de språklige forholdene i Bærum som undersøkes her. Dette kapittelet vil dermed fungere som grunnlag både for analysen av resultatene i kapittel 6, men også for prosjektet i sin helhet. De tre første delkapitlene er viktige som bakgrunn for mitt prosjekt. I 3.1 presenterer jeg kort sosiolingvistikk som fag. I 3.2 presenterer jeg folkelingvistikk. Modellen som brukes her, er bærende for problemformuleringen i dette arbeidet. I 3.3 diskuterer jeg hva en skal kalle talemålet i Bærum i fortsettelsen, ettersom det verken i talemålsforskningen eller i bærumssamfunnet er konsensus/tradisjon for hva en skal kalle det. De fire neste delkapitlene tar for seg sentral teori rundt talespråklig variasjon og språkholdninger. Disse kapitlene er organisert etter makro-, mikro- og mesonivå. Min problemformulering forutsetter nemlig bakgrunnskunnskap om de faktorer på makronivå som kan forklare språklig variasjon. Samtidig er det en studie av språkholdninger på individnivå.

³⁰ Undersøkelsen ble gjort i forbindelse med et historieverk om Rykkinn og er ikke publisert enda. Jeg har derfor ikke nok kunnskap om metoden som ble brukt eller hvilke resultater den fikk. Jeg har heller ikke lyktes å få kontakt med Vinje.

Dette vil gjenspeiles både i valg av teori og metode. I 3.8 tar jeg for meg forholdet mellom rapportert og faktisk språkbruk. Til slutt presenterer jeg hypotesene for undersøkelsen min og de sosiale variablene som er brukt.

3.1 Faghistorie

Sosiolingvistikk kan i følge Hudson (1996: 1) defineres som "the study of language in relation to society", altså forholdet mellom språk og samfunn. Sosiolingvistikken kombinerer to vitenskapelige disipliner, sosiologi og lingvistikk, og er således tverrfaglig. Både teori- og metodegrunnlag kommer fra disse to fagområdene. Det er liten tvil om at en har sett på sammenhenger mellom språk og samfunn også før dette, men det var i 1966 at William Labov kom med sitt grunnleggende verk, *The Social Stratification of English in New York City*. Labov undersøkte distribusjon av postvokalisk *r* blant innbyggere i ulike samfunnsklasser i New York. Både innsamlingsmetode, analyse og utnyttelse av data representerte noe nytt innenfor språkvitenskapen (Venås 1982, 9f., 19ff.). I denne undersøkelsen avdekket dessuten Labov at status og prestisje utvilsomt har betydning for distribusjonen av ulike språktrekk. I motsetning til dialektologien søker sosiolingvistikken ikke bare etter geografiske mønstre, men også sosiale mønstre i den språklige variasjonen. Forklaringene i kan ligge både i språket selv og utenfor (jf. indre og ytre forklaringer på språkendringer).

3.2 Folkelingvistikk

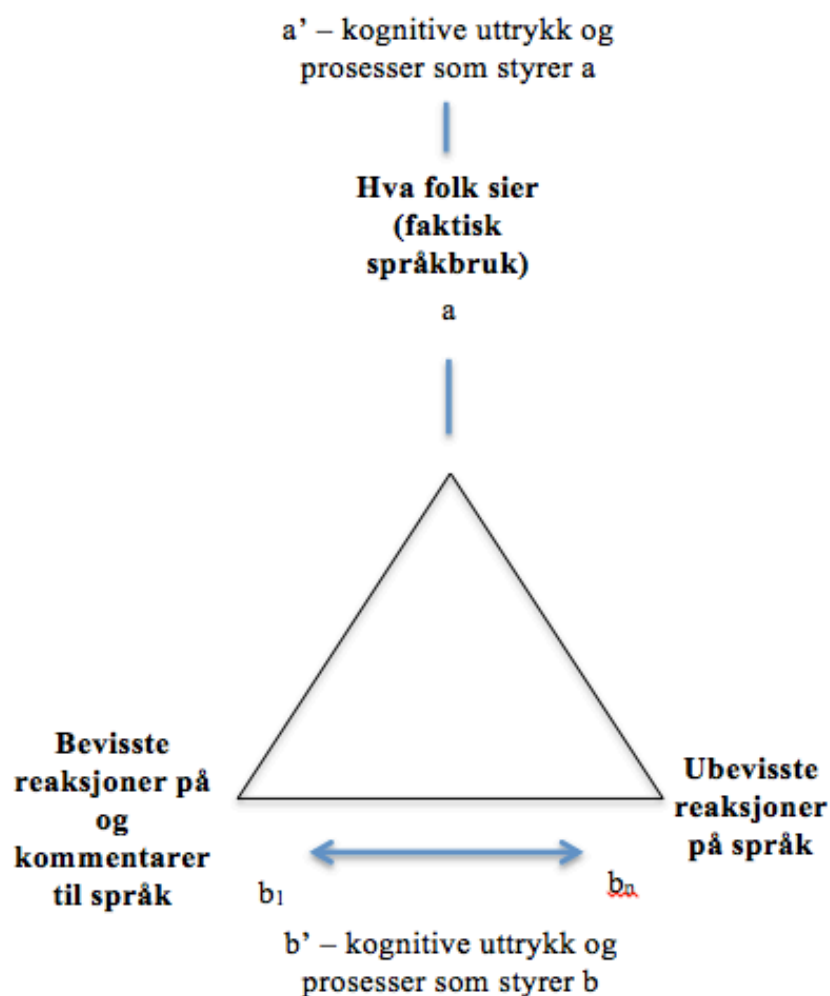
Folkelingvistikk er et område innenfor sosiolingvistikkens holdningsfelt. Her er det språkbrukernes uttrykte oppfatninger av og holdninger til eget og andres talemål som undersøkes. Dennis Preston (1989: xi) skriver:

Even if impressions, classifications, and caricatures of language and language use do not cycle back and influence the deepest cognitive language capacities, they are part of the information needed to understand the status of and regard for language use in communities.

På et senere tidspunkt uttrykker han folkelingvistikkens viktige og naturlige plass i språkforskningen enda mer eksplisitt:

[...] a linguistics without folk linguistics does not explore the breadth and depth of language in communities – the regard in which it is held and even the ways in which it is processed and eventually modified in the progress of language change. (Preston 2002: 22)

Kun ved også å betrakte språkbrukerens oppfatning av språket kan en forstå et språksamfunn fullt ut. I 2000 ga Preston ut boken *Folk Linguistics* med Nancy Niedzielski. Der presenterte de en modell (figur 7) som viser sammenhengen mellom underbevisste holdninger, forestillinger om språk og faktisk språkbruk. Modellen viser altså både folkelingvistikkens forskningsobjekt og dens plassering i språkforskningen for øvrig. En noe modifisert utgave av den opprinnelige modellen ser slik ut (Preston 2002: 18):

Figur 7: Dennis Prestons modell

Det øverste hjørnet representerer språkbruk eller handlingsplanet. Det venstre hjørnet (b_1) omfatter bevisste holdninger, forestillinger, metaspråk og reaksjoner på a , mens b_n omfatter holdninger under menneskets bevissthetsnivå. En kan si at en folkelingvistisk teoretiker ser hele trekanten under ett, og relasjonene mellom hjørnene er viktig. Det er imidlertid b_1 som er utgangspunktet for å oppnå denne forståelsen. B_1 og b_n representerer ytterpunkter i et kontinuum som går fra rent bevisste og overveide utsagn om språk til spontane uttrykk som representerer ubevisste reaksjoner (Preston 2002: 17f). Preston (2002, 19) hevder at selv data på linje med b_1 er relevante for å forstå b' : "This diversity of data types, levels of awareness, and methodologies suggests that even those data which come from the conscious end of the continuum are open to investigation which may reveal the b' features which lie behind them."

I mitt prosjekt er det forholdet mellom faktisk språkbruk, a , bevisste språkholdninger og rapportert språkbruk, b_1 , som undersøkes. Jeg beskjeftiger meg ikke med de underbevisste holdningene. Mitt undersøkelsesobjekt tangerer dermed folkelingvistikken og kan dermed dra nytte av tankesett fra denne disiplinen. En forståelse av a - b_1 -aksen i trekanten er nødvendig for å komme nærmere et svar i min problemformulering. Det folkelingvistiske materialet består av informantenes respons på spørsmål i intervjuet. Disse dataene egner seg best til kvalitativ tolkning, men er i enkelte tilfeller kvantifisert for å vise tendenser mer eksplisitt.

3.3 Hva kalles talespråket i Bærum?

I Norge er det nærmest en folkesport å kunne plassere talemålsbrukere geografisk. På tross av at dialekter engasjerer, og at nordmenn flest har stor toleranse for dialektbruk i alle sammenhenger, er det ulike oppfatninger av hva begrepet *dialekt* egentlig innebærer. Oppfatningene varierer fra språkforskere og mannen i gata, men også innad i språkforskningen og folk i mellom. I dagligtalen blir ofte dialekt ansett for å være noe avvikende, og dermed som noe en kan ha i større eller mindre grad, sammenliknet med en normal eller en standard. I følge Helge Sandøy (1996: 11) gjør subjektive oppfatninger av dialektbegrepet at vi som språkvitere ikke kan sette lit til det når ikke-fagfolk bruker det:

Kulturen vår, eller tradisjonen om vi vil, har tillagt termen ”dialekt” eit innhald som ikkje er nøytralt; og det gjør termen litt vanskelig å bruke i faglig samanheng. Det kunne ha vore interessant å studere det ”folkelige” dialektomgrepet. Men det ville ikkje ha noen spesiell språkvitskaplig interesse. Det ville trulig bli eit kultursosiologisk studium av kva folk reknar som ”normalt” og ”særprega”.

Når en skal snakke med språkbrukere om deres eget språk, er det imidlertid ikke til å komme unna at begrepet *dialekt* må brukes. I mitt tilfelle er jeg ute etter om jeg skal definere talemålet i Bærum som en dialekt eller noe annet. Språkforskeren Arne Torp hevder for eksempel at det ikke eksisterer noen egen bærumsdialekt som skiller seg fra talespråket i omkringliggende områder. Dette fremgår av et intervju i Asker og Bærums lokalavis, *Budstikka* (Halvorsen 2012):

Språkprofessor Arne Torp er ekspert på dialekter, bortsett fra Bærums-dialekten. –Fordi det finnes ikke noen dialekt her lenger, smiler Jar-mannen. –Bærums-dialekten er utradert for lenge siden. Språket i Asker og Bærum ligner mer på språket i Oslo, sier Torp.

Torp har i senere e-postkorrespondanse presisert at det er den *gamle* bærumsdialekten han regner for å være utdødd. ”[...] [D]ersom en opererer med en slags motsetning mellom standard og dialekt, er det nok en del som ville mene at de ikke snakker dialekt som førstespråk, og en del av disse er nok å finne blant annet i Bærum.” (Torp 2013). Han legger med andre ord til grunn et dialektbegrep som er basert på språkbrukerens egen oppfatning, og det er i denne sammenhengen han ser standard og dialekt som to motsatte størrelser. Dette tydeliggjør at før jeg kan omtale talemålet i Bærum spesielt, må det dermed etableres en forståelse av begrepene *dialekt* og *standard*. For å sikre at informantenes svar i undersøkelsen tolkes på en riktig og fruktbar måte, er det dessuten nødvendig med en begrepsavklaring. Enten informantene uttrykker at de snakker bokmål, at de stolt postulerer at de ikke har en dialekt eller at de uttrykker at talemålet i hovedstadsområdet er finere enn andre dialekter, må svarene tolkes inn i begreper definert av forskeren, det vil si analysebegreper. De subjektive svarene har ofte sammenheng med begrepene status og prestisje som behandles utførlig i kap. 3.5.3. I denne sammenhengen er det viktig å understreke at begrepene dialekt og standardtalemål her defineres i den hensikt at de skal være funksjonelle *analysebegreper*. Dermed må dette skilles fra spørsmålet om hva bæringer kaller sitt eget talemål. Det er

allerede vist at termer fra dagligtalen ikke er entydige nok til at de kan overføres til språkvitenskapen.

3.3.1 Varietet

Varietet er en mer teknisk term enn språk og dialekt. I følge Hudson (1996: 23) defineres en varietet som ”a set of linguistic items with similar social distribution”. Videre hevder han at begrepet er fleksibelt og kan favne om det vi tradisjonelt regner som språk, dialekter eller stil (Hudson 1996: 23). Slik sett kan engelsk, trøndsk og talemålet i Oslo øst eller i Bærum alle betegnes som varieteter. Det er heller ikke utenkelig å se for seg to eller flere varieteter også i Bærum, alt ettersom hvor strenge krav en har til distribusjonen og hvilke sosiale faktorer som er felles innenfor de ulike varietetene. Begrepet er imidlertid en idealisert størrelse. Det er noe rom for variasjon i én og samme varietet, og ulike varieteter kan dermed være svært overlappende (Røyneland 2008: 16f). Dette er dessuten et begrep som språkbrukere ikke er vant til å bruke i dagligtalen.

3.3.2 Hva er en dialekt?

I følge Bokmålsordboka er en *dialekt* en «språkform som er spesiell for en del av et større språkområde som den språklig sett hører inn under»³¹. Helge Sandøy (1996: 22f) har en definisjon som er i tråd med definisjonen i Bokmålsordboka: «stadbundne språkssystem». I tillegg deler han begrepet i to, *geolekter* og *sosiolekter*, etter om det er geografiske eller sosiale grenser som alder, yrke, kjønn og sosial status som definerer språket. Sandøy vektlegger dessuten at *dialekt* er et operasjonelt begrep som dermed kan tilpasses brukssituasjonen. Avgrensningen av en dialekt kan variere etter ulike geografiske nivå, alt etter hva hensikten med bruken er (Sandøy 1996: 23). I tråd med de foregående definisjonene er Røyneland (2008: 24) sin: «Ein dialekt er ein geografisk, sosial eller etnisk varietet som i seg sjølv utgjer eit komplett språkssystem.»

³¹ Bokmålsordboka (2014) Søkeord: *Dialekt*

Helge Sandøy (1985: 269) har også en psykologisk definisjon på dialekt: «Ein dialekt er den talemålsvarietetten ein person lærer først, uavhengig av kva for samfunnsmessig status eller funksjon denne varietetten elles måtte ha.» Sandøy sitt ståsted er også at alle snakker dialekt. Dermed er alles språk av interesse, og ikke bare hos de som selv opplever å ha en dialekt. «Med å seie at alle snakkar ein dialekt, markerer vi at vi alle er likestilte – i alle fall språklig, og i teorien.» (Sandøy 1996: 11, 14). Sandøys psykologiske definisjon tolkes imidlertid slik av Røyneland (2008: 25): «Ein talemålsvarietet som ligg nær opp til skriftspråket, t.d. bokmål eller nynorsk, vil etter denne definisjonen også kunne kallast for ein dialekt hos dei som har vakse opp med han, men standard for dei som lærer han i vaksen alder.» Røyneland mener altså at én og samme varietet for noen kan være en dialekt og for andre det hun velger å kalle en *standard*.

På Sør-Østlandet er det ikke uvanlig å møte språkbrukere som hevder at de ikke snakker en dialekt. Kanskje tenker de at dette er noe som er forbeholdt ”alle andre”, og noe de ikke vil assosieres med. Andre språkbrukere er stolte av å kalle talemålet sitt for en dialekt. I Nasjonal digital læringsarena, NDLA (2014), en fylkeskommunalt finansierte tjeneste som tilbyr gratis fagstoff på internett, hevdes det at en dialekt i tillegg til å beskrive et geografisk avgrenset språkområde, også er forskjellig fra *rikstalemålet*:

Her i landet er såkalt *standard østnorsk* det nærmeste vi kommer rikstalemål. Standard østnorsk er et bokmålsnært talemål som vi finner i Oslo-området. Om vi tar utgangspunkt i definisjonen ovenfor, kan vi si at de som snakker standard østnorsk ikke snakker noen dialekt, mens alle andre i Norge gjør det.

3.3.3 Skriftspråksnært talemål?

I dagligtalen er det ikke uvanlig å høre talemål beskrevet som enten nynorsk- eller bokmålsnært. I følge Sandøy (1996: 18) kan slike beskrivelser gi et feilaktig inntrykk av at dialektene eksisterer som avledninger av skriftspråket:

Talemålet kan [...] bli påverka av skriftmålet. I somme språksamfunn er det tydelig at skriftmålet på eit tidspunkt har vore forbilde for talen; det gjeld først og fremst det vi kallar høgare talemål i byane. Men

når dette talemålet òg blir lært på naturlig vis frå generasjon til generasjon, er det eit førstespråk (altså morsmål) for dei nye språkbrukarane. Det blir ein dialekt med sitt eige liv uavhengig av skriftmålet.

Dessuten mener Sandøy at slike uttalelser i ytterste konsekvens kan formidle fordommer: ”Korleis folk oppfattar sitt eige språk, er ofte meir avhengig av sosial og kulturell identifikasjon enn av presis språklig jamføring” (ibid.).

3.3.4 Standardtalemål

I Storbritannia har man Received Pronunciation, i våre naboland henholdsvis rikssvensk og riksdansk. Disse tre er alle regnet som standardtalemål, det vil si en felles uttalenorm, i sitt land. Et standardtalemål er nært tilknyttet en skriftlig norm, og i Norge har vi to skriftlige normer, bokmål og nynorsk. Det har imidlertid aldri eksistert noen kodifisert talemålsnorm i Norge, og det er dermed uenighet om hvordan begrepet kan brukes om norske forhold. Diskusjonen rundt dette er sentral innenfor norsk sosiolingvistik. Det dreier seg ikke først og fremst om standardtalemålets eksistens, men heller om hva begrepet omfatter, og hvordan det skal brukes i lys av norske språkforhold. Selv om temaet hadde vært diskutert før, var det under en konferanse på Røros i 2008 at standardtalemål var hovedtema. Det er klare motpoler i saken, og de to hovedsynene til Brit Mæhlum og Helge Sandøy vil presenteres her.

Brit Mæhlum (2009: 8f.) definerer standardtalemål som en «varietet som fungerer som norm eller normideal for et større språksamfunn, som regel en nasjonalstat, og som i en del tilfeller er kodifisert». Hun understreker at et standardtalemål også nødvendigvis har en overregional posisjon, og står i et hegemonisk forhold til andre talemål ettersom dette blir valgt på bekostning av andre. Dermed anses også et standardtalemål for å være geografisk umarkert. Det er i følge Mæhlum (2002: 77) «gode argumenter for å hevde at et sørøstnorsk talemål, slik det i utgangspunktet blir snakket i og omkring hovedstaden, og som i stor utstrekning korresponderer med skriftspråket bokmål, fyller en slik funksjon her i landet.» Mæhlum er imidlertid (i likhet med Unn Røyneland) ikke fremmed for å operere med to standarder i Norge, der det ene er konservativt og det andre er mer radikalt. I tillegg hevder Mæhlum at standardisering er den viktigste talemålsendringen i dag. Hun er dermed skeptisk til om

regionalisering, for eksempel i områdene rundt en større by, er en dekkende forklaring på språkendring i dag. Med dette viser Mæhlum (2002: 69) at hun er en «vertikalist», det vil si at hun ser for seg at språkendring skjer langs en vertikal akse med et oslobasert standardisert talespråk på toppen:

På toppen i et mer generelt prestisjehierarki i Norge er det mye som tyder på at en kan plassere et sørøstnorsk, standardisert talemål – et talemål som historisk og strukturelt sett er basert på skriftspråket bokmål, og som i dag har sin sentrale dialektgeografiske lokalisering i Oslo og området omkring hovedstaden.

Det er altså to avgjørende aspekter for et standardtalemål i følge Mæhlum (2002: 78), geografisk umarkerthet og sosial prestisje. Hun forklarer at disse to aspektene først og fremst må ses i sammenheng med standardtalemålets slektskap til skriftspråket. For å tydeliggjøre forskjellen mellom standardtalemål og dialekt, setter Mæhlum (ibid.) dem opp i et dikonomisk forhold:

Standardtalemål	Dialekt
Overregionalt, geografisk nøytralt	Spesifikk geografisk tilknytning
Prestisjefullt	Mindre prestisjefullt
Urbant, sentralt	Ruralt, distriktstilknyttet
Moderne	Tradisjonelt

Tabell 15: Mæhlum: Standardtalemål og dialekt

I følge Helge Sandøy er et standardtalemål «ein munnleg felles språkvarietet som det er eit mønster for at folk går over til i visse kommunikasjonsfunksjonar» (Sandøy 2009: 35). Sandøy er ikke uenig i at det finnes en sørøstnorsk prestisjedialekt i Norge, men mener det er viktig å skille begrepsmessig mellom dette og standardtalemål. Han har satt opp en oversikt over egenskaper som kan knyttes til standardspråksbegrepet.

1. Autorisasjon
2. Beskriving av standard
3. Prestisje
4. Avspeile skriftmål
5. Kodeskifte
6. Fellesspråk
7. Retning i talemålsendringen

Tabell 16: Sandøy: Mulige kriterier for standardtalemål

Autorisasjon handler om hvorvidt talespråket er autorisert på noen måte. NRK har for eksempel en tradisjon for å følge normer for god, muntlig språkføring, men Sandøy ser ikke at dette har bidratt til noe annet enn å motvirke at østlandsk fonologi skal være dominerende. Dernest må en vurdere om talespråket er *beskrevet*. Sandøy (2009: 32) understreker sin holdning til sammenhengen mellom status og *prestisje* slik: «I den historiske prosessen kan prestisje være utgangspunktet for at ein varietet oppnår standardposisjon, men standardposisjon kan òg vere utgangspunkt for at ein varietet får auka prestisje. Dette kan me ikkje avsløre utan at begrepa er skilt frå kvarandre.» Oppfatningen av at et standardtalemål *avspeiler et skriftspråk*, er ikke uten videre gangbar i følge Sandøy. Når det kommer til *kodeskifte*, mener Sandøy at det eksisterer et norsk standardtalemål kun i den grad man kan finne et mønster for at folk går over til dette i visse kommunikasjonssituasjoner, og at det samtidig er et mønster for flere – altså det er et *fellesspråk*. Gjennom disse kriteriene har Sandøy avvist flere av Mæhlums argumenter for at det skal finnes et norsk standardtalemål. Skjekkeland (2010) hevder at de fleste norske byene har to talemålsvarianter, én tradisjonell bydialekt, som tilsvarer et gatespråk eller folkemål, og ett normalisert bymål, som tilsvarer det høyere talemålet. ”Det *normaliserte* talemålet (det høgare talemålet) i ein by vil som regel ha mange felles drag med det tilsvarande normaliserte talemålet i andre byar. Denne språkvarianten vil liggja nær opp til skriftmålet, som regel bokmål” (Skjekkeland 2010; 91f).

3.3.5 Hva skal vi kalle talemålet i Bærum heretter?

Som følge av at dialektbegrepet tillegges ulik betydning i språkvitenskapen og dagligtalen, kan det være fordelaktig å bruke andre betegnelser på talemålet. Det er kanskje snarere nødvendig med en begrepsavklaring hvor det er tydelig at begrepet dialekt slik det brukes hos mine informanter, representerer en folkelingvistisk tolkning, mens det i denne oppgaven er en språkstrukturell og sociolingvistisk tilnærming. For å sikre at jeg får den riktige oversikten over hva informantene mine kaller talespråket, skulle jeg helst ha innført termen *bærumsk*. Denne ad hoc-løsningen ville nok provosert frem mer latter og usikkerhet enn intendert. På tross av at *varietet* er en betegnelse som ikke fører til definatoriske utfordringer, vil det ikke være et godt alternativ i møte med informanter, ettersom dette neppe kan sies å være en vanlig måte å omtale talespråk. I fortsettelsen av denne oppgaven vil jeg dermed slutte meg til Sandøys resonnement om at alle språkbrukere har en dialekt, også innbyggere i Bærum. En mulig innvending mot dette er at jeg da velger et annet språk enn mine informanter. Når jeg velger min vitenskapelige tilnærming til dialektbegrepet, er det imidlertid viktigere å definere det ut fra faglige betingelser enn ved å tilstrebe å imøtekomme den folkelige forståelsen. Nettopp spørsmålet om hva mine informanter kaller sitt talespråk er gjort til en del av undersøkelsen. I intervjuene tok jeg høyde for ulik forståelse av dialektbegrepet før jeg tok det, eller eventuelt andre mer nøytrale termer i bruk. Etter å ha definert dialekt som noe som alle språkbrukere har, gjenstår det kun et krav til at man har en geografisk grense å opptre med. Ettersom dialektbegrepet er operasjonelt, er det språkfenomenet som undersøkes som må være kriteriet for hva det inneholder. Det er dermed ikke et like klart krav at denne grensen også må være en klar språklig grense. I forlengelsen av dette er det mulig å tenke seg at en kan trekke opp nærmest vilkårlige grenser på et kart og så kalle dette for dialekter basert på språklige likheter en finner. I fortsettelsen benytter jeg ikke vilkårlige grenser, men grensene for Bærum kommune, som også tidligere utgjorde en klar språklig for språket jeg undersøker.

3.4 Forholdet mellom individ og kollektiv

Reidunn Hernes (2005) stiller William Labov og Richard A. Hudson opp mot hverandre i spørsmålet om hvordan språket som sosialt fenomen skal studeres. Labov mener at dette må undersøkes med utgangspunkt i språksamfunnet, og at man i dette kan finne sosialt relaterte

språklige variasjonsmønstre. Hudson forutsetter derimot at språket som sosialt fenomen må ta utgangspunkt i språkbrukeren. Hernes samler trådene ved å se muligheten for en kombinasjon av disse to svarene. Ved å anse språkbrukeren både som en aktiv pådriver av endring av språket gjennom kreativ bruk, men samtidig som gjenstand for påvirkning fra det samme språksamfunnet, kan man tenke seg et dynamisk bilde. Videre etterlyser hun (Hernes 2005, 149) ”ei teoretisk fundert forståing av språket si rolle i dialektikken mellom individet og kollektivet, ei forståing som kan applisserast på eit gitt datamateriale”.

3.5 Språklig variasjon

De neste avsnittene tar jeg for meg ulike faktorer som er viktige for å forklare språklig variasjon og som dernest danner et bakteppe for å forstå den enkelte språkbrukerens handlinger. I tråd med Ragnhild Haugen (2004) organiserer jeg teorikapittelet i tre nivåer, makro-, mikro- og mesonivå. På makronivå handler det om kjennetegn ved samfunnet som danner det språklige landskapet. Når jeg har definert sosiolingvistikk som forholdet mellom språk og samfunn, er det likevel med et ønske om å tilnærme meg problemformuleringen også på mikronivå. Venås (1982: 72) skriver:

Når ein søkjer etter samsvar mellom sosiale særmerke og språkbruk, arbeider ein til vanleg meir på makronivå enn når ein prøver å finne ut korleis den einskilde varierer språkbruken sin etter skiftande tilhøve i og omkring seg sjølv. Men er ein på mikronivå med den einskilde språkbrukaren, kan ein også dra ut slutningar som kan gjelde nokså allment, ein kan generalisere.

På den annen side er språket også individuelt, styrt av individuelle valg som bevisst eller ubevisst uttrykker identitet. Det er dette som er faktorer på mikronivå. Språk er imidlertid et kollektivt fenomen, altså noe som foregår sosialt eller mellom mennesker. Når språklige strategier kan analyseres på individnivå, er det også samtidig noe som skjer i relasjon til andre mennesker, for å bekrefte en sosial posisjon, eller for å vise gruppetilhørighet - mesonivå. De tre nivåene kan også brukes til å forklare språklig variasjon og endring. Selv om det er stor grad av individuell variasjon i talespråket, er varig språkendring å regne som et kollektivt fenomen. Interindividuell variasjon er variasjon som foregår mellom enkeltpersoner i samme sosiale gruppe, mens intraindividuell variasjon er når den enkelte

språkbruker varierer mellom ulike språktrekk i ulike situasjoner (Røyneland 2008: 30). Det er forventet å finne stor grad av både inter- og intraindividuell variasjon blant ungdom i Bærum (jfr. hypotese 1).

3.5.1 Makronivå

Måten samfunnet er organisert på og eventuelle endringer av dette kan være faktorer som bør betraktes når vi undersøker språket på et sted. Fra kap. 2 vet vi at Bærum de siste tiårene har vært i stor endring og at det i dag er et urbant samfunn med gode muligheter for kollektivtransport til byene Sandvika og Oslo.

3.5.1.1 Samfunnsstruktur

Sosiolitiske og demografiske prosesser som sentralisering, desentralisering og regionalisering påvirker eller til og med utløser språkendringer. Urbane samfunn er for eksempel mer dynamiske og åpne for påvirkning utenfra enn rurale samfunntyper. De kan til og med påvirke innflyttere fra rurale strøk kulturelt eller språklig (Hinskens, Auer & Kerswill 2005: 33).

It is too early yet to tell if the internationalisation of economic and administrative structures and the increase in international communication in present-day Europe will strengthen or weaken the traditional dialects. (Hinskens, Auer & Kerswill 2005: 36)

Globalisering er en prosess som foregår innen kultur, politikk og økonomi og som kjennetegnes ved at strømninger innenfor de ulike områdene brer seg raskt og uhindret av landegrenser. I følge Giddens (1990, her gjengitt i Stjernholm 2013: 26f), er en mulig konsekvens av globalisering at man får en dragnig mot global kultur på bekostning av lokal kultur. Denne globale homogeniseringsprosessen kalles *frakopling*. *Tilbakekopling* kan skje som en reaksjon på kulturell homogenisering og kjennetegnes av økt interesse for særegenhet og lokal tilknytning. *Glokalisering* kan være en form for tilbakekopling. Dette er en sammensetning av «lokal» og «globalisering» og signaliserer at dette er en respons på globalisering ved at lokal og regional identitet vokser. Begrepet oppstod på slutten av 1980-tallet og ble først brukt av sosiologen Roland Robertson. «Dialektbølgen» i Norge på 1970-tallet kan være illustrerende for en tiltakende regional og lokal bevissthet (Hinskens, Auer & Kerswill 2005: 36). Karine Stjernholm (2013) har i sin doktoravhandling om språk i Oslo

brukt disse begrepene for å forklare hvordan hun ser at språklige forskjeller i byen ikke er en konsekvens av geografi, men av livsstilsvalg. Hun understreker at tilbakekopling ikke nødvendigvis er en reaksjon på globalisering, men heller som et resultat av den: «Økonomisk og kulturell globalisering har medført en sosial og geografisk mobilitet som igjen fører til mer språk- og dialektkontakt» (Stjernholm 2013: 27).

3.5.1.2 Region

I følge Haugen (2004) kan region defineres ulikt på makro-, mikro- og mesonivå. Hun skiller mellom *funksjonelle regioner* som eksisterer på makronivå og *kulturelle* eller *mentale* regioner på mikro- og mesonivå. Funksjonelle regioner er dannet av ytre krefter og definerer administrative forvaltningsområder som kommuner eller fylker. Det er slik sett diskutabelt om Bærum utgjør en egen region. Som beskrevet i kapittel 2, er Bærum en del av tettstedet Oslo og er gjennom pendlingsmønstre og administrativt samarbeid tett knyttet sammen med hovedstaden. Dessuten tyder utsagn fra mine informanter (se underkap. 5.5.1) på at bæringer i liten grad opplever at kommunen skiller seg fra hovedstaden kulturelt, sosialt eller språklig. Funksjonelle regioner er relativt statiske i motsetning til kulturelle regioner. Sistnevnte dannes nemlig av indre krefter, for eksempel når innbyggerne i regionen føler felles tilhørighet (Haugen 2004: 38f). Når jeg studerer språkbruk og bevisste språkholdninger blant språkbrukere i Bærum, har jeg også som mål å undersøke om informantene opplever at kommunen utgjør en kulturell eller mental region. Dette oppleves subjektivt og kan dermed variere fra person til person, men en kan likevel forvente å finne visse mønstre som kan generaliseres.

3.5.1.3 Språksamfunn

Termen *språksamfunn* defineres på ulike måter i ulike sammenhenger og er dermed et sårbart begrep. Felles for definisjonene er i følge Røyneland (2008:29): «[...] at dei forsøker å avgjere om område som kan avgrensast geografisk, sosialt eller etnisk, også kan avgrensast lingvistisk.» I følge Pia Quist (2003) har disse definisjonene endret karakter fra 1960-tallet til i dag. «Der nokre forskarar legg vekt på eit felles lingvistisk system, legg andre vekt på felles normer og haldningar til språk og andre igjen på psykologisk realitet.» (Røyneland 2008: 29) Røyneland (2008: 32) forklarer språksamfunn som hierarkisk ordnet. En språkbruker kan

dermed være medlem av flere språksamfunn som overlapper hverandre. Romaine (her sitert hos Haugen 2004: 41) sin språksamfunnsdefinisjon kan være fruktbar i lys av mitt prosjekt:

A speech community is a group of people who do not necessarily share the same language, but share a set of norms and rules for the use of language. The boundaries between speech communities are essentially social rather than linguistic. This means that terms such as 'language' and 'dialect' are, from a linguistic point of view, non-technical notions because there is no objective way to determine when two varieties will be seen by their speakers as sufficiently similar to warrant calling them the 'same' language.

Haugen (ibid.) presiserer deretter sitt ståsted:

[...] Eg ser på det som språkbrukarane i eit språksamfunn skal ha felles, ikkje berre ligg på eit språkleg og sosialt plan, men òg på eit psykologisk plan. Dei treng ikkje nødvendigvis snakka det same språket eller tilhøyra den same sosiale gruppa, men dei må dela eit visst kjennskap til visse haldningar til det språket det er snakk om. Dei må i tillegg kunne plassera seg sjølve i høve til dette språket og kjenna til dei ulike varietetane av det.

I følge Haugens definisjon er Bærum et språksamfunn bare i den grad språkbrukerne kan definere språket det er snakk om. Hudson anser språksamfunn for å eksistere bare i den grad språkbrukeren oppfatter dets eksistens (Hudson 1996: 69). Termen *språklige praksisfellesskap* har tatt noe over for *språksamfunn*. Røyneland (2008: 32) sier:

Språksamfunnstermen passar best for sosialt homogene og språkleg fokuserte samfunn der innbyggjarane har budd i det same området gjennom generasjonar og dermed utvikla eit felles normsett. Termen språklege praksisfellesskap fungerer på si side betre som analytisk og teoretisk verktøy i samfunn som er prega av stor heterogenitet, og som er språkleg diffuse.

3.5.2 Mikronivå

På mikronivå er det faktorer i individet som må forklares. Selv om holdninger her er plassert på mikronivå og forstås som individets mekanisme for å skape orden i møte med nye impulser, må de også betraktes som en sosial størrelse.

3.5.2.1 Definisjoner av holdninger

Holdninger er et fenomen og et forskningsobjekt som har vært hyppig undersøkt av ulike fagdisipliner i lang tid. Rent etymologisk er det engelske ordet *attitude* for holdninger avledet av det latinske *aptitude*, oftest brukt i sammenhengen *aptitude for action* som betyr å tendere

mot visse handlinger (Baker 1995: 11). I Bokmålsordboka³² står *holdning* definert som ”en måte å stille seg eller reagere på i en sak”. Denne definisjonen kan sies å representere måten begrepet blir brukt på i dagligtalen. Innenfor sosialpsykologien har holdningsforskningen stått sentralt siden slutten av 1800-tallet, faktisk så sentralt at sosialpsykologien lenge ble definert som det vitenskapelige studiet av holdninger (Ajzen & Fishbein 1980, 13). På tross av at definisjonene som brukes innenfor sosialpsykologien er mer teoretiske og vitenskapelig rettet, gjenspeiles betydningen vi kjenner fra dagligtalen. Nettopp fordi en kan forvente et visst samsvar mellom vitenskapens og allmennhetens oppfatning av fenomenet, er det nødvendig med en begrepsavklaring. Allport (1935) (her gjengitt etter Rosenberg og Hovland 1960) sin klassiske definisjon av *holdning* lyder: ”[...] a mental or neural state of readiness, organized through experience, exerting a directive or dynamic influence upon the individual’s response to all objects and situations with which it is related”. Rosenberg og Hovland definerer holdninger som ”predispositions to respond to some class of stimuli with certain responses” (Rosenberg og Hovland 1960: 3) Felles for de ulike definisjonene er at de legger vekt på at holdninger eksisterer som en disposisjon eller en beredskap hos mennesket til reaksjon på ulike ting. En norsk definisjon som kan sies å oppsummere de foregående, er den som brukes i grunnboken for sosiolingvistikk for høyskole og universitet, *Språkmøte* (Mæhlum 2009: 95): Holdninger er ”en beredskap eller en tilbøyelighet til å reagere positivt eller negativt overfor gitte sosiale objekter – det være seg bestemte personer, grupper eller mer abstrakte ideer eller verdier”. Definisjonen av holdninger som en *beredskap* til å reagere impliserer at vi ikke kan måle eller observere holdninger direkte.

3.5.2.2 Språkholdninger

Baker (1995: 9) hevder at: ”A positive attitude to healthy eating and exercise may increase life expectancy. In the life of a language, attitudes to that language appear to be important in language restoration, preservation, decay or death.” Et språks status, verdi og viktighet kan enklest forstås gjennom holdninger til det samme språket. Slike holdninger kan være viktige i forsøket på å beskrive ”folkets syn” (Baker 1995, 10). Vi kan ha holdninger til en dialekt, en

³² Bokmålsordboka. Søkeord: *Holdning*. [Lastet ned 07.08.2014.]

sosiolekt, til visse talemålsbrukere eller til et skriftspråk. I mitt prosjekt er holdninger til egen dialekt og holdningenes påvirkning på talemålet i fokus. I sosiolingvistikken har studiet av holdninger blitt stadig viktigere som bidrag til forståelse av individets språklige strategier.

3.5.2.3 Trekomponentmodellen

Innenfor sosialpsykologien er det tradisjonelt to ulike tilnærminger til holdninger. Den behavioristiske tilnærmingen forstår atferd som et direkte uttrykk for holdning, og anser dermed holdninger for å være en direkte observerbar størrelse. Den mentalistiske tilnærmingen, som er det langt mest utbredte synet i dag, ser imidlertid på holdninger som et resultat av en sammensatt mental tilstand som påvirker individets handlinger. Holdninger er etter denne forståelsen ikke direkte observerbare og kan derfor ikke måles ut fra atferd alene, men må betraktes ut fra produktet av dem. Ut fra dette synet består nemlig holdninger av tre komponenter: en *kognitiv*, en *affektiv* og en *konativ* komponent. Den kognitive komponenten består av de tanker, oppfatninger og kunnskap som språkbrukeren baserer sine holdninger på. Den affektive komponenten har med følelser overfor holdningsobjektet å gjøre, og den konative komponenten, eller handlingskomponenten, har sammenheng med intensjonen bak en språkhandling, eller til beredskap til handling (bl.a. Johansen 2005 og Seim 2005). Trekomponentmodellen kan bidra til å forklare at holdninger vanskelig kan endres. Nye impulser i tankestadiet fører ikke nødvendigvis til endring av følelser eller handling.

Det har vært diskutert hvor strengt en skal oppfatte relasjonen mellom de tre komponentene. På den ene siden oppfattes det som problematisk at ett og samme fenomen har tre ulike utfall, og det kan være vanskelig å skille disse klart fra hverandre. I min studie er trekomponentmodellen brukt som en nyttig forståelsesramme og ikke som et strengt analyseverktøy.³³ Informantenes beskrivelse av eget talemål og språktrekk som informanten liker eller ikke liker, kaster lys over deres bevisste holdninger. Den konative komponenten forsøker å sammenkoble individers oppfatninger og handling. I denne undersøkelsen vil det si

³³ Både hypotesene og resultatene organiseres imidlertid etter denne tredelingen for å holde oversikt, men dette vil problematiseres i drøftingen.

at handlingskomponenten, informantens faktiske språkbruk, og uttalte holdninger kan observeres gjennom tolkning. Følelseskomponenten er imidlertid vanskelig å registrere og tolke.

3.5.2.4 Språk og bevissthet

I møtet med nye mennesker, både i samtale og gjennom medier, bidrar holdninger til språk i vurderingen av den andre. Det er imidlertid vanlig å dele slike holdninger i to lag, underbevisste og bevisste. I studier av både underbevisste og bevisste holdninger har det vist seg at disse ikke alltid stemmer overens. I tråd med Prestons modell (kap. 3.2.8) som viste at data på bevisst-ubevisst-kontinuumet var nyttige for forståelse av de kognitive uttrykkene og prosessene som styrer språket, er det viktig å presisere at min undersøkelse befatter seg med kun dette. Mitt overordnede mål er å se hvordan bevisste og uttalte strategier farger språkhandlinger, og jeg mener at det er slike som uttrykkes eksplisitt av språkbrukerne når de blir bedt om det. Dette er bakgrunnen for at jeg også kaller slike holdninger for uttalte språkholdninger.

3.5.2.5 Saliens, markører og indikatorer

I engelsk-norsk ordbok (Kunnskapsforlaget) er *saliens* oversatt til *fremtredende*. At et språktrekk har saliens, vil således bety at det er knyttet bevissthet til det hos språkbrukerne. I tråd med Labovs terminologi er saliente språktrekk også markører, mens indikatorer motsatt er lite bevisste hos språkbrukeren (Hinskens, Auer & Kerswill 2005: 44f). I min undersøkelse har jeg kategorisert språktrekkene som markører dersom de har blitt omtalt hos informantene i intervjuene, det vil si at de er på bevissthetsnivået (og dermed saliente). Dermed brukes ikke indikatorbegrepet videre.

3.5.3 Mesonivå

I de foregående avsnittene har vi sett at språket samtidig eksisterer på et individuelt og et kollektivt nivå. På mesonivå er vi opptatt av å undersøke gruppen, det sosiale nettverket som språkbrukerne er en del av, og prosesser som finner sted i samspill mellom flere individer. Inge Lise Pedersen har gjort et studie i Vissenbjerg i Danmark ut fra en teori om at graden av

dialektbruk er omvendt proporsjonal med graden av urbanisering. «In order to measure the degree of urbanization, I rely upon the nature of the network, since it is a common assumption that the networks of those who live in cities are of a different nature than the networks found in rural societies.» (Pedersen 1994: 87). I min undersøkelse er gruppenivået interessant når skoletilhørighet brukes som en sosial variabel. Kapittel 2 avdekket at det er knyttet helt ulike sosiale stereotypier til de tre skolene. På bakgrunn av dette kan skoletilhørighet i vid forstand tolkes som uttrykk for livsstil.

3.5.3.1 Stereotypier

Mens holdninger her er behandlet som et fenomen som eksisterer i individet, men som dannes på makronivå på grunnlag av samspill mellom mennesker i et samfunn, er en stereotypi et sett med etablerte forestillinger om en gruppe basert på generaliseringer. Stereotypier er nært beslektet med språkholdninger, men impliserer at flere mennesker har samsvarende holdninger (Sandøy 1996: 121). Stereotypier kan være forestillinger om hva man anser som passende eller pent i en språksituasjon (Mæhlum 2008: 176). Det finnes utallige eksempler på språktrekk som vurderes som finere, riktigere og mer tiltalende enn andre – de tillegges med andre ord ulik prestisje. Togenussystemet er et eksempel på et språktrekk som er tillagt prestisje i talemålet i Bærum.

3.5.3.2 Status og prestisje

Når språkbrukere karakteriserer språktrekk, varieteter eller dialekter som ”fine” eller ”stygge”, er ikke dette vurderinger av en egentlig estetisk målestokk. Det er snarere en vurderingsskala av sosial prestisje som ligger til grunn i følge Sandøy (1996: 118). Språktrekk kan ha enten høy eller lav prestisje. En skulle tro at det alltid var prestisjeformene som vant frem i språkutviklingen. Lavstatusformer kan imidlertid ha den effekten at de virker som solidaritetsmarkører hvor bruk av disse viser en ønsket tilknytning til et geografisk område eller en sosial gruppe. Dette fenomenet kalles *covert prestige*, skjult prestisje. En motivasjon for bruk av slike former kan være solidaritet med andre grupper (Sandøy 1996: 117). Dette kan være en forklaring på hvorfor vi finner variasjon i realisering av hunkjønnsendelsen i bestemt form i Bærum, selv om en-ender er den varianten som har høyest status. Det er ukontroversielt at Oslo vest-dialekten regnes som høystatusspråk over hele landet. Dette er bevist empirisk i norske holdningsundersøkelser, bredest i prosjektet

Dialektendringsprosesser (Sandøy, Akselberg og Kristoffersen). Dette er definert ut fra vurderinger av hva som har høyest status, og ikke estetiske vurderinger av språkformen.

3.5.3.3 Sosiale normer

Språkbrukeren foretar valg av språk, varietet eller stil på bakgrunn av samfunnets normer. Normer signaliserer i følge Mæhlum (2008: 90ff) konformitet innenfor en gruppe hvor bestemte atferdsmønstre, holdninger og sosiale sanksjoner er gjeldende. Dette er med på å definere gruppen som et fellesskap og markerer også avstand til andre grupper. Man regner med tre sosialiseringssagenter som distribuerer og utøver normer – familie, venner og skole. Det kan være nyttig å se samfunnets språknormer, altså kollektive normer og holdninger hos individet i sammenheng. Begge dreier seg om et tankesett eller en beredskap til å handle på bestemte måter.

Dialekt kan brukes som markør av gruppeidentitet, og vi kan skille mellom virkelig og ønsket identitet. Mens den gruppen vi er sosialisert inn i, representerer den virkelige identiteten, er den ønskede identiteten noe vi vil forsøke å oppnå ved å bruke språklige former som tilhører grupper som vi ønsker å identifisere oss med, *referansegrupper* (Sandøy 1996: 115). Disse består av personer som har oppnådd prestisje i samfunnet, og vil derfor kunne være norm- eller trendsettere i samfunnet. På denne måten oppstår prestisje når referansegruppens uttrykk kulturelt, språklig eller sosialt blir tillagt kvaliteter som ”korrekt”, ”pent” eller ”tøft” (Mæhlum 2008: 92f). Det er vanlig å regne Oslo vest-varietetet som en prestisjevarietet, og det er således naturlig at man vil finne referansegrupper som har denne varietetet.

3.6 Rapportert og faktisk språkbruk

”Selvrapporteringer dreier sig typisk om sproglige og metasproglige opplysninger, dvs. informanternes egen og andres sprogbruk og evt. deres egne og andres sprogholdninger [...]” (Brodersen 2000: 22). Sociolingvistisk forskning har vist at det ofte er avvik mellom rapportert og faktisk språkbruk. Språkbrukeren kan tilpasse seg mottaker, samtaletema eller situasjonen som en ytring oppstår i, og til sammen utøver disse faktorene et press på

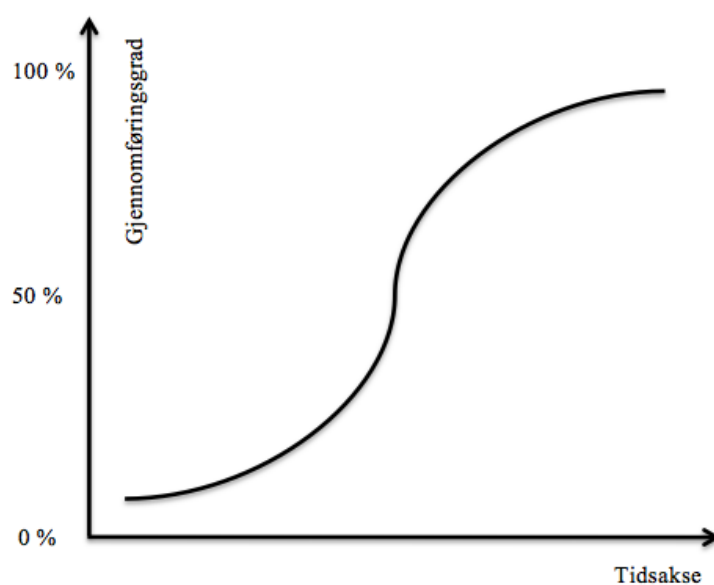
språkbrukeren, som igjen kan føre til feilrapportering (Akselberg 2008: 141). Ragnhild Brodersen (2000: 21) presenterer tre mulige innfallsvinkler til spørsmålet om verdien ved informanternes selvrapportering av språk:

1. Selvrapportering er uinteressant for sociolingvistikken. For der er ringe samsvar mellom selvrapporterede og observerede data. Informanter er upålitelige når de rapporterer om deres egen adferd.
2. Selvrapportering er empirisk interessant for sociolingvistikken som supplement til og på linje med observerede data. For selvrapporterede data gir adgang til og innsikt i informanternes forståelsehorisont og kan føre til større innsikt i og forståelse av viktige sider ved undersøkelsesobjektet (informanternes talesprog og sprogforhold).
3. Selvrapportering er teoretisk og metodisk interessant for sociolingvistikken. For selvrapporterede data reiser spørsmål omkring tolkning og forståelse av undersøkelsesobjektet og kan således bidra til teoretisk og metodisk videreutvikling i sociolingvistikken.

I min avhandling betraktes data om selvrapportert språkbruk i tråd med pkt. 2 og 3 ovenfor, som et supplement til faktisk bruk, og som en mulighet til en dypere forståelse av talemålet i Bærum. ”Er det råd å stole på rapportert språkbruk?” Dette spør hovedfagsstudent Nina Berge Rudi (1999, 173) seg om i forbindelse med sin undersøkelse av talemålet blant ungdommer i Hallingdal og Gudbrandsdalen. Her stiller hun spørsmålsteget ved om anglo-amerikansk sociolingvistisk litteratur kan ha rett i at en ikke kan stole på egenrapportering av språkbruk. William Labov peker blant annet på hvordan en annen varietets prestisje kan gjøre at språkbrukeren (om så utilsiktet) rapporterer egen språkbruk feilaktig ”suggest that informants, at least so far as their conscious awareness is concerned, are dissatisfied with the way they speak, and would prefer to be able to use more standard forms” (Trudgill 1972:184, her sitert etter Rudi (1999: 174)). Andre teoretikere forklarer imidlertid feilaktig rapportering med skjult prestisje. Rudi (1999: 176) hevder at sociolingvistisk faglitteratur om dette temaet fra USA og England ikke automatisk kan appliseres på norske forhold. Dette skyldes blant annet at det i Norge anses som en verdi å ”holde på dialekten”. Dermed gjør språklig sosialisering at et individ som legger om dialekten vil bli stemplet som ”sviker”. Rudi ender med å svare ja på sitt eget spørsmål om en kan stole på informantene, og hevder med dette at norske språkbrukere har større språklig bevissthet. I anglo-amerikanske språk derimot, er det en forståelse av at standardspråk er mer korrekt enn dialektbruk. I denne avhandlingen undersøker jeg om Rudis konklusjon også gjelder i Bærum når rapportert bruk av de fire språklige variablene sammenlignes med faktisk bruk.

3.7 S-kurven

Innenfor sosiolingvistik er det vanlig å betrakte språklig variasjon som tegn på en pågående endring. Sagt på en annen måte, en språkendring kan ikke finne sted uten at det først har vært variasjon. Denne språkendringsprosessen forklares ofte ut fra en S-kurve, som vist i figur 8. I starten (P_1) går endringen sakte fra individ til individ. Når etter hvert flere språkbrukere har tatt i bruk den nye formen, er det dette som oppfattes som korrekt i det aktuelle språksamfunnet. Deretter flater kurven ut (Sandøy 2008: 208f, Chambers & Trudgill 1980: 179).

Figur 8: S-kurven

Min undersøkelse er synkron, og egner seg dermed ikke til å kartlegge endring. På tross av dette, kan S-kurven være interessant for å vise hvor langt de språklige variablene har kommet i endringsprosessen.

3.8 Sosiale variabler

Etter at mulige relevante årsaksforklaringer til språklig variasjon nå er gjort rede for, vil jeg i det følgende presentere de sosiale variablene som jeg undersøker. Etersom alle informantene mine er i samme årskull, avgangselever i videregående skole, er ikke alder en egen variabel.

De tre variablene jeg har organisert resultatene i undersøkelsen etter er kjønn, oppvekststed og skoletilhørighet.

3.8.1 Kjønn

Intervjuer: Tenker dere at jenter og gutter snakker forskjellig i Bærum?

VKØ1: Jeg tenk=, ja, jenter snakker vel litt penere enn gutter.

VKØ2: Ja.

VMV2: Jeg har ikke merket noe med at gutter og jenter snakker forskjellig. [...] Jeg vet ikke med deg, VMØ1, men jeg tror ikke det er noe skille der.

VMØ2: Nei.

Kjønn regnes som en klassisk sosial variabel i sosiolingvistiske undersøkelser. Det er en vanlig oppfatning at jenter endrer språket raskere og i større grad enn gutter. Mens gutter er mer lojale mot rådende lokale normer og språkformer, er jenter ofte innovatører for nye språktrekk (Mæhlum 2008: 120). Denne tendensen har vært særlig tydelig i urbane samfunn ved at kvinner har brukt flere prestisjetrekk enn menn. I TAUS («Talemålsundersøkelsen i Oslo) kom dette tydelig frem. Vanlige forklaringer på denne tendensen er at kvinner som følge av tradisjonelle kjønnsroller har hatt et større behov for å markere status språklig enn menn (Sandøy 1996: 106).

3.8.2 Oppvekststed i kommunen

Kapittel 2 påviste sosiale forskjeller mellom områder øst og vest i Bærum. Disse viser seg blant annet i boligtyper og resultater av nasjonale prøver. Samtalen mellom to av Vallerinformantene gir også en pekepinn på hvorfor inndelingen er relevant for mitt materiale:

Intervjuer: Men er det noen andre deler, er det spesielle deler av Bærum som skiller seg ut, eller som, ja, ser dere noen grenser på en måte i kommunen?

VMØ1: Ja, jeg tenker type mellom Jar og Sandvika-ish.

Intervjuer: Mm.

VMØ1: Det er litt sånn pent og pyntelig. Når man kommer opp på Rykkinn og Lommedalen og Bærum Verk og sånn, da føler jeg at man blir mindre bevisst på det.

[...]

VMV2: Liksom på Rykkinn eller på Dønski eller, så snakker man jo annerledes enn det man gjør andre steder i Bærum.

Intervjuer: Mm. Også etnisk norske?

VMV2: Mm.

Det er grunn til å betrakte nærhet til Oslo, og da spesielt Oslo vest, som en avgjørende faktor for de språklige forholdene ulike steder i Bærum. Som vi har sett, er Oslo vest-varieteteten den med høyest prestisje på landsbasis. Dette er utgangspunktet for at jeg i hypotese 4 forventer å finne høyest andel av høystatusvariantene av de fire språklige variablene i øst.

3.8.3 Skoletilhørighet

«Kriteria for kvar vi plasserer folk på den sosiale rangstigen, er mange, og dei kan skifte. Men ettersom yrket ser ut til å vere viktigast, er *det* ofte brukt aleine som inndelingsgrunnlag.» (Sandøy 1996: 107). Mine informanter har ikke enda gjort yrkesvalg, men de har derimot gjort et skolevalg. I kap. 2.1 så vi eksempler på hvordan informantene i undersøkelsen tillegger elever ved de andre skolene i Bærum egenskaper på bakgrunn av stereotypier. I kapittel 2 viste jeg at det er knyttet klare oppfatninger om de tre skolene i undersøkelsen. En vet at valg av videregående skole styres av prestisje, karakternivå, linjevalg og sosiale miljø. Når elevene søker seg inn i den videregående skolen, skjer dette med en klar bevissthet om de respektive skolenes rykte og sosiale forhold. I en vid forståelse av begrepet, kan skolevalget betraktes som et uttrykk for livsstil eller fremtidsambisjoner.³⁴ Derfor er dette en ekstralingvistisk faktor i min undersøkelse.

VKØ4: Det er ikke sånn geografisk, da, men Dønki, jeg føler at de har annerledes måte å snakke på enn vi på Valler har.

VMØ3: Ja.

VKØ4: <nøler> Det er jo litt forskjell der.

Intervjuer: Mm. Hvordan da?

VMØ3: Det er vel litt mer sånn slang. [...]

VKØ4: Ja. [...] Litt sånn gangsterspråk til tider.

VMØ3: Ja. Litt mer påvirket av innvandremiljøet, jeg vet ikke helt.

Intervjuer: Mm.

³⁴ Hvilken skole elevene til slutt ender opp på, avhenger selvsagt både av vennenes valg, karakterer fra ungdomsskolen og andre faktorer. Derfor er ikke skoletilhørighet strengt tatt informantenes eget valg. Her betraktes det imidlertid som bakgrunnsvariabel som

VKØ4: Ja.

VMØ3: Mens vi har litt sånn typisk bokmål fast her.

Intervjuer: Tror dere at det er et annet språk, eller at man finner en annen språkbruk på Dønski i forhold til Valler?

VMV2: Jeg tror det er litt mindre sånn fint språk på Dønski kanskje.

Intervjuer: Så hva er det mer av da?

VMV2: Mer ”kasta”

VMØ1: Ja, enig.

Utdraget fra to intervjuer med til sammen fire Valler-informanter gir en pekepinn på at bærumsungdom ser en sammenheng mellom de sosiale stereotypiene og språket som føres innenfor de ulike grupperingene. I teorien kan de tre skolene ha elever fra alle deler av Bærum. Da jeg intervjuet informantene, fikk jeg imidlertid inntrykk av at elevene ved Eikeli stort sett bor i de østre delene av kommunen, mens Dønski rekrutterer elever hovedsakelig fra områdene rundt skolen og nordover mot Rykkinn og Bærums Verk. Valler har elever fra ulike deler av kommunen, men få av informantene er fra de østligste områdene³⁵.

3.9 Hypoteser

På bakgrunn av teori i dette kapittelet og bakgrunnskunnskap etablert om Bærum kommune i kapittel 2, presenterer jeg i det følgende mine hypoteser for resultatene av undersøkelsen.

Hypotese 1: *Informantene varierer språket intra- og interindividuell.*

Denne variasjonen tror jeg dessuten viser visse sosiale mønstre. Hypotese 2, 3 og 4 gjenspeiler forventet resultat for det som også utgjør de sosiale variablene i undersøkelsen. Først og fremst er det vanlig å gå ut fra at kvinner bruker mer standardnære språkformer enn menn, som i sin tur er mer konservative i språkbruken. Videre har jeg vist i kapittel 2 at det er sosiale forskjeller mellom østre og vestre deler av Bærum og i kapittel 3 hvordan dette kan ha innvirkning på språket. Basert på teori om at livsstilsvalg påvirker faktisk språkbruk, tror jeg

³⁵ Disse opplysningene kan danne et bakgrunnsteppe når vi ser på informantmatrisen i kap. 4.

dette gjenspeiles i informantenes skoletilhørighet. Hvordan kjønn, oppvekststed og livsstil påvirker språket er altså retningsgivende for de tre neste hypotesene:

Hypotese 2: *Kvinnene i undersøkelsen vil ha høyere grad av prestisjevarianter enn mennene.*

Hypotese 3: *Det vil være høyest forekomst av høystatusvariantene på Valler, lavere på Eikeli og færrest på Dønski.*

Hypotese 4: *Informanter som er oppvokst øst i kommunen bruker flere høystatusvarianter enn informanter fra vest.*

Hypotese 5: *"Nye" språktrekk som Østfold-l og sj-kj-sammenfall viser lik distribusjon innenfor de sosiale kategoriene kjønn, skoletilhørighet og oppvekststed.*

I tillegg til at jeg korrelerer faktisk bruk av språktrekk med sosiale variabler, ønsker jeg å sammenlikne dette med rapportert språkbruk:

Hypotese 6: *Det er samsvar mellom rapportert og faktisk språkbruk for de fire språklige variablene.*

4 Metode

I dette kapitlet vil jeg legge frem metodene jeg har brukt i undersøkelsen min. I følge Bokmålsordboka betyr *metode* 'det å følge en viss vei mot et mål' eller 'systematisk fremgangsmåte'³⁶. Den systematiske fremgangsmåten må reflektere undersøkelsens formål, i mitt tilfelle å kartlegge variasjonsmønstre i faktisk og rapportert språkbruk sett i forhold til oppfatninger om eget språksamfunn og dialekt blant ungdommer i Bærum. Sociolingvistikken er tverrfaglig. I kapittel 3 så vi at mye av det teoretiske tankesettet er hentet fra flere vitenskapelige disipliner som sosiologi, psykologi og lingvistik. Dette gjelder også metode. En folkelingvistisk tilnærming til forskningsobjektet tillater dessuten andre metoder enn sociolingvistikken strengt tatt gjør.

I 4.1 vil jeg presentere ulike perspektiver ved kvalitativ og kvantitativ metode og på hvilken måte disse kan kombineres. I det neste kapitlet går jeg gjennom ulike metoder som brukes i

³⁶ <http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=metode&bokmaal=+&ordbok=bokmaal>

språkholdningsundersøkelser og viser hva som er relevant for mitt datamateriale. I 4.3 presenterer jeg min metode, før jeg i 4.4 gjør rede for hvordan informantutvalget foregikk i forkant av undersøkelsen min. I de to neste kapitlene gjør jeg rede for relevante erfaringer fra henholdsvis innsamlingsprosessen og behandlingen av dataene i etterkant av innsamlingen. I 4.7 tar jeg for meg validitet og reliabilitet før jeg i 4.8 deler noen tanker om erfaringer med metoden jeg har valgt ut. Til slutt legger jeg frem de språklige variablene.

4.1 Kvalitativ og kvantitativ metode

Distinksjonen mellom kvantitativ og kvalitativ metode er sentral innenfor metodelære. William Labov grunnla den kvantitative sosiolingvistikken på 1960-tallet. Siden har denne forskningsretningen også vært den dominerende i Norge. Kvantitativ metode er aktuell både i innsamlingsfasen og i behandlingen av språklige variabler. I analysefasen brukes kvantitativ metode for å korrelere språklig atferd og sosiale faktorer. Dermed kan frekvensen av språklige varianter ved ulike sosiale faktorer fremstilles statistisk. Deretter brukes signifikanttester til å måle styrken i disse korrelasjonene (Akselberg 1997: 26). I kvantitative studier tilstrebes representativitet. Resultatene kan dermed generaliseres slik at de har gyldighet utover individene som har vært undersøkt. De sosiale kategoriene bør være mest mulig ”objektive”, det vil si at de er faktiske, slik som alder, kjønn og yrkestilhørighet (Akselberg og Mæhlum 2008:77).

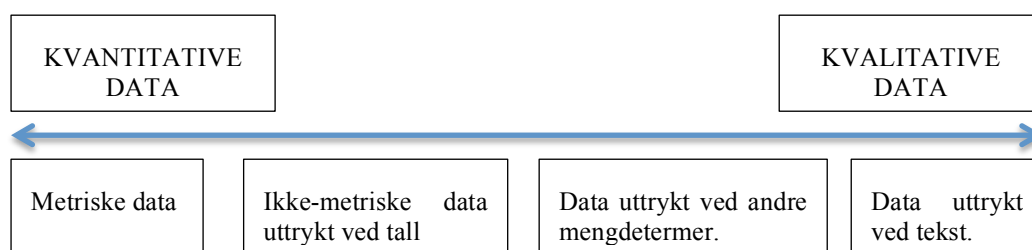
Kvalitativ sosiolingvistikk er et felt som har fått stadig mer innpass de siste årene. Innenfor denne retningen er målet å oppnå en dypere innsikt i språkbrukerens motivasjon for språklige valg. Denne innsikten er ikke mulig å oppnå ved en ren kvantitativ tilnærming. Det kvalitative forskningsintervjuet er det viktigste metodiske redskapet innenfor kvalitativ forskning. Formålet med dette er å bli kjent med opplevelse og tolkning av språksamfunnet for deretter å kunne forstå språkbruken. Den kvalitative forskningsmetoden er i seg selv hermeneutisk ettersom et helt sentralt mål er å kunne tolke og forstå resultatene (Akselberg 1997: 26ff). Dessuten er kvalitative studier gjerne individorienterte og har relativt få informanter. Dette forsvares ved at en ikke har samme krav til at resultatene skal være representative for befolkningen som undersøkes. Resultatene gir derimot innsikt i mekanismene som styrer individets språklige atferd, og kan på denne måten overføres til

andre mennesker og situasjoner. Informantutvalget i kvalitative undersøkelser kan være strategisk, slik at informantene representerer typer eller prototyper (Akselberg og Mæhlum 2008: 77, 80).

Kvalitativ og kvantitativ forskningsmetode har som jeg har gjort rede for ulike kvaliteter. Holsti (1969 (her sitert etter Grønmo 1996: 73)) har formulert denne distinksjonen ved følgende påstander: ”If you can’t count it, it doesn’t count” og ”If you can count it, that ain’t it”. Den første påstanden beskriver angivelig en kvantitativ tilnærming, mens den andre har et kvalitativt utgangspunkt. Grønmo (ibid.) understreker at begrepene kvalitativ og kvantitativ først og fremst gjenspeiler egenskaper ved *dataene* som samles inn og ikke metodene som brukes til behandling av disse. Dermed er samfunnsvitenskapelig forskning kvantitativ eller kvalitativ i den grad den baserer seg på data som uttrykker seg i tall eller ”opplevelser”.

[...] ett og samme sosiale fenomen kan ha både kvalitative og kvantitative aspekter, at ulike sosiale fenomener kan studeres ved hjelp av både kvalitative og kvantitative data, og at både kvalitative og kvantitative data kan samles inn og behandles ved hjelp av ulike metoder – som intervju, observasjon, innholdsanalyse og så videre. Hver enkelt av disse forskjellige metodene kan altså brukes i forbindelse med både kvalitative og kvantitative data. (Grønmo 1996: 74)

Grønmo hevder videre at de to tilnærmingene ikke trenger å oppfattes så dikotomisk som de ofte gjør, men at derimot kan angis som ytterpunkter på en skala (Grønmo 1996: 74):

Figur 9: Grønmo: En oversikt over ulike datatyper

Kvalitative og kvantitative tilnærminger kan dessuten supplere hverandre, og det er dette samspillet Grønmo (1996: 75) er opptatt av. Ved å parallelt utnytte de to tilnærminger under både datainnsamling og dataanalyse, vil en dra nytte av oversikten som det kvantitative gir, og innsikten som det kvalitative supplerer med (Grønmo 1996: 103).

4.2 Metode i språkholdningsundersøkelser

4.2.1 Direkte og indirekte metode i språkholdningsundersøkelser

Direkte og indirekte metoder er ulike fremgangsmåter når man undersøker språkholdninger. De to gjenspeiler imidlertid ulike tilnærminger til holdningsbegrepet. Metoden som benyttes må gjenspeile forskningsobjektet. I tråd med Prestons trekant som ble presentert i kapittel 3, brukes gjerne henholdsvis direkte og indirekte metode for å studere b- og c-siden i trekanten, bevisste og underbevisste reaksjoner på språk. I indirekte undersøkelser vet ikke informantene at det er språkholdninger som undersøkes. Matched Guise-testen og varianter av den er en vanlig indirekte metode. Denne går ut på at informantene lytter til språkprøver og blir bedt om å vurdere personene som snakker, ut fra ikke-språklige kriterier. Tanken er at det kun er språket som skal variere mellom de ulike språkprøvene, og at det derfor i realiteten er språket som vurderes av informantene. Dermed har en mulighet til å oppnå innsikt om holdninger på det underbevisste planet. Ved bruk av direkte metode, vet derimot informantene at det er språkholdninger det dreier seg om. Bruk av spørreskjema og intervju er vanlige direkte metoder (Johansen 2005: 74f). Som vist i kap. 3.2, er det forholdet mellom faktisk og rapportert språkbruk, altså *over* språkbrukernes bevissthetsnivå som undersøkes her. Dermed er selvrapportert bruk, uttalelser om talespråket og brukere av det viktig som datagrunnlag.

4.2.2 Det sosiolingvistiske intervjuet

Det kan være enkelte utfordringer knyttet til språket som brukes i sosiolingvistiske intervjuer. En må være oppmerksom på at talemålet vil være påvirket av situasjonen som samtalen foregår i, og i forlengelse av dette at resultatene også påvirkes. Innenfor sosiolingvistiske undersøkelser har det vært tradisjon for å søke språkbrukernes uanstrengte dagligtale, The Vernacular. Labov har omtalt dette fenomenet, og pekt på at man som forsker blir konfrontert med "The observer's Paradox".

4.3 Min metode

Min metode består av flere komponenter og er satt sammen på grunnlag av nødvendige tilpasninger. Selv om intervjuene er transkribert og kvantifisert gjennom Talebanken, er de også gjenstand for tolkning på et kvalitativt plan for å kunne forstå uttalelser om språk og de holdningene som kommer frem i samtalene. Informantutvalget er foretatt ut fra et ideal om så høy grad av representativitet som mulig, men er ikke utført strengt kvantitativt. Intervjuene er i sin form kvalitative. I min undersøkelse egner det seg godt med en kombinasjon av kvantitativ korrelasjon mellom språklig atferd og sosiale faktorer og kvalitativ vurdering av intervjuene. Datamaterialet som brukes for å forstå de bevisste reaksjonene på språk (jfr. Prestons trekant) er kvalitativt, og kan gi nyttig informasjon om de prosessene som ligger bak den språklige variasjonen som avdekkes. For å kartlegge faktisk språkbruk og språklig variasjon på gruppe- og individnivå, må jeg kvantifisere språklige data. For å studere de bevisste reaksjonene på språk (jfr. Prestons trekant), må det imidlertid foreligge tolkning basert på kvalitative data. En kombinasjon av kvantitative spørreskjema og kvalitative intervju kan forsterke validiteten til dataene. Intervjuer kan gi klarhet i spørsmål som spørreskjema ikke kan dekke og motsatt.

4.3.1 Spørreskjemaet

Spørreskjemaet (vedlegg 2) kan brukes som en direkte metode for å undersøke språkholdninger, men i min undersøkelse var det hovedsakelig et redskap for å forsikre at jeg skulle få en noenlunde lik fordeling av informanter i de sosiale kategoriene kjønn og oppvekststed. I tillegg til at elevene fylte ut denne typen informasjon, hadde jeg med noen spørsmål om Bærum som språksamfunn og til slutt noen konkrete spørsmål om hvilke språkformer de mente de brukte. Dette var for at jeg som intervjuer skulle ha et utgangspunkt for de senere intervjuene. Dermed kunne jeg tilpasse spørsmålene mine til eventuelle uttalelser som skilte seg ut fra resten. De fungerer dessuten som et supplement der intervjuene i kraft av å være en muntlig kommunikasjonsmåte ikke var helt like hver gang.

4.3.2 Intervjuet

Når jeg her fokuserer på bevisste språkholdninger, er det de som informantene gir uttrykk for i intervjuene. Disse dataene kvantifiserer jeg ikke, men vurderer kvalitativt. Mitt mål er å bli kjent med bakgrunnen for disse holdningene og hva informantenes språk er motivert av. Intervjuene mine har altså to funksjoner. For det første er de gjenstand for den kvantitative delen av undersøkelsen, hvor jeg finner belegg for varianter av de språklige variablene og korrelerer dette med geografisk tilhørighet og sosiale egenskaper. For det andre tolker jeg informantenes uttalte språkholdninger kvalitativt. Intervjuguiden (vedlegg 3) ble brukt som en veiledning til intervjuene. Denne er todelt. I den første delen var formen nokså løs. Hensikten her var å få tilgang til viktig bakgrunnsinformasjon om informanten. Det viktigste var imidlertid å opprette en god og trygg tone slik at informantene skulle føle seg komfortable og snakke så uanstrengt som mulig. Jeg ønsket ikke at visse typer av språkbruk skulle føles mer akseptert enn andre. Dette var grunnen til at jeg forsøkte å drøye med spørsmålene i den andre delen til denne tryggheten opplevdes å være tilstede. Den andre delen hadde en fastere form hvor det var spesielt viktig for meg å stille spørsmål om informantenes forhold til hjemkommunen, språkbruken der og eventuelt opplevd variasjon i dette.

4.4 Informantutvalg

Med 118.000 innbyggere i Bærum er det uoverkommelig å kartlegge alles språk. Gjennom min problemformulering har jeg avgrenset søket til å gjelde ungdommer, og jeg har måttet foreta et utvalg. For å oppfylle samfunnsvitenskapelige krav til representativitet ved bruk av kvantitativ metode må dessuten utvalget gjøres tilfeldig. Jeg valgte å benytte meg av informanter i videregående skole. Rent praktisk er dette en fordel ettersom en har mulighet til å få jevngamle informanter som av naturlige årsaker er samlet samme sted. I enkelte norske sosiolingvistiske undersøkelser har man benyttet hele skoletrinn og dermed hatt mulighet til å gjøre populasjonsstudier.³⁷ I en stor kommune som Bærum finner man imidlertid flere skoler som har ulike kjennetegn, og som rekrutterer fra ulike geografiske områder og miljøer

³⁷ Se f.eks Akselberg (2002)

(jmfør kapittel 2). Derfor krever min problemformulering et bevisst valg av skoler. Dette preger på den ene siden de innsamlete dataene, men på den annen side er dette et premiss for å gjøre analysen av de tre skolene. Når det er sagt, er det et viktig poeng i denne undersøkelsen at språket på de tre skolene sammenlignes og vurderes ut fra de sosiale stereotypiene som kommer frem. Opprinnelig var tanken å kun bruke skolene Dønski og Valler med et likt antall jenter og gutter på hver skole, og hvor halvparten av disse var oppvokst henholdsvis øst og vest i Bærum. Min opprinnelige informantmatrise så dermed slik ut:

	Valler		Dønski		Samlet
	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	
Fra øst	3	3	3	3	12
Fra vest	3	3	3	3	12
Sum	6	6	6	6	24

Tabell 17: Opprinnelig informantmatrise

Grunnet uforutsette hendelser måtte planen for gjennomføring av undersøkelsen imidlertid justeres underveis (se kap. 4.5), og jeg bestemte meg for å hente informanter også på Eikeli skole.

4.4.1 Krav til informanter

I forkant av feltarbeidet hadde jeg gjort meg noen tanker om hvilke krav jeg skulle ha til informantene. De måtte ha bodd i Bærum størsteparten av livet og måtte dessuten bruke norsk som førstespråk i hjemmet. Med disse kravene ville jeg forsikre meg om at informantene hadde noen tanker om Bærum som språksamfunn og deres egen plassering i dette.

4.4.2 Utvelgelse av informanter

Spørreskjemaet ga meg nødvendig bakgrunnsinformasjon om informantene til å kunne foreta et utvalg etter oppvekststed, skole og kjønn. På forhånd hadde jeg bestemt meg for å plassere potensielle informanter i de ulike cellene og deretter bestemme disse endelig etter loddtrekning for å tilstrebe et så tilfeldig utvalg som mulig innenfor nevnte rammer. Det viste seg imidlertid at dette kun i et par tilfeller ble nødvendig. Senere måtte jeg nemlig lempe på kravet om å oppfylle cellene i tilfredsstillende grad.

På forhånd tilstrebet jeg et så tilfeldig utvalg av informanter som mulig. Valget av de tre skolene er foretatt bevisst på grunnlag av de klare stereotype oppfatningene som er knyttet til de. Informantene er dessuten plukket ut på grunnlag av fordeling i på forhånd bestemte sosiale kategorier. Slik sett har jeg et strategisk utvalg som ikke strengt kvantitativt regnes som tilfeldig og dermed ikke er representativt for språksamfunnet som helhet. Jeg vil likevel argumentere for at det språket jeg har analysert, representerer nettopp ungdom i Bærum ettersom jeg (såpass grundig) korrelerer språklige variabler med (så forskjellige) sosiale kategorier som kjønn, oppvekststed og skoletilhørighet og i tillegg vurderer informantenes selvrapporterte språkbruk og holdninger og oppfatninger til denne. På denne måten har jeg oppnådd representativitet innenfor hver celle i informantmatrisen (tabell 18).

4.5 Gjennomføring av undersøkelsen

Da jeg kontaktet skolene, ønsket jeg helst å komme i snakk med den ansvarlige for norskseksjonen på skolen eller norsklærere for de aktuelle klassene, ettersom jeg regnet med at disse ville ha forståelse for prosjektet mitt og kanskje til og med se en verdi av dette i form av at de kunne relatere det til undervisningen. Jeg var imidlertid opptatt av at lærerne ikke fortalte elevene noe særlig om besøket mitt på forhånd, slik at jeg selv kunne kontrollere hvor mye informasjon som ble gitt på forhånd. Jeg ønsket helst å bruke to dager på feltarbeidet på hver skole ettersom jeg mente dette ville gi meg klare fordeler. For det første ville jeg dermed kunne dele ut spørreskjemaet og samtykkeerklæring og jeg kunne selv kontrollere hva som ble gitt av informasjon. På denne måten ville elevene bli presentert for meg med et håp om at de ikke ville oppleve intervjusituasjonen neste dag som stiv og formell. Dermed ville jeg også

ha tid til å plassere alle spørreskjemaene innenfor riktig felt i matrisen, og før jeg plukket ut tilfeldige representanter til intervjuene. For det andre ønsket jeg, mest av praktiske årsaker, men også for å unngå for mye ”snakk” og påvirkning mellom elevene, at alle intervjuene var konsentrert på én dag.

Feltarbeidet startet på Valler i oktober 2013. Allerede under sorteringen av de ferdig utfylte spørreskjemaene ble jeg stilt overfor utfordringer som jeg visste kunne få konsekvenser for informantmatrisen og dermed hele metoden. For det første var det flere av spørreskjemaene som måtte forkastes, enten fordi elevene bodde i Asker eller fordi de hadde bodd for kort tid i Bærum. For det andre var de fleste oppvokst vest i Bærum, og for det tredje var det færre gutter enn jenter på denne skolen. Jeg fikk likevel 12 informanter fra Valler, men det ble 7 jenter og 5 gutter. Av disse ble forholdet det samme i hvor de var oppvokst, henholdsvis 7 i øst og 5 i vest.

Det ble grunnet uforutsette hendelser vanskeligere å få i stand en avtale om passende tidspunkt for feltarbeidet ved Dønski skole. En mulig løsning som åpnet seg, var å la læreren dele ut spørreskjemaene dagen før jeg skulle ha intervjuene. Dermed måtte jeg fravike mitt opprinnelige ønske om å gjøre dette selv med de fordelene dette ville kunne ha. Da jeg møtte opp på Dønski november 2013 for å hente utfylte skjemaer, dukket det igjen opp flere metodiske utfordringer. I de to klassene som hadde fylt ut skjemaet, hadde en klar majoritet flerkulturell bakgrunn. De fleste oppga at de ikke snakket norsk i hjemmet, og mange hadde dessuten flyttet til Norge etter først å ha bodd i andre land, eventuelt i andre deler av Norge. Dermed var jeg redd for at de ikke hadde noen klare formeninger om Bærum som språksamfunn, eller at de ikke hadde oppfatninger av at de var en del av det. Dette medførte at jeg måtte forkaste flere av spørreskjemaene, og jeg så dermed at jeg ikke kom til å få fylt opp cellene i matrisen, selv ikke om jeg lempet litt på kravene til kjønn og bosted i Bærum. Etter å ha gjennomført tre intervjuer med til sammen seks informanter, så jeg det som lite sannsynlig at jeg ville kunne oppnå kontakt med flere informanter på samme skole innen rimelig tid. Derfor bestemte jeg meg for å tenke alternativt, og prosjektet mitt fikk et ufrivillig vendepunkt.

Jeg tok kontakt med Eikeli skole og fikk rask og god respons. Feltarbeidet foregikk der i januar 2014, og jeg intervjuet 10 informanter. På tross av at Eikeli ikke var med i den opprinnelige planen, ser jeg at jeg på denne måten har fått et bredere informantgrunnlag, og at det har vært til fordel for prosjektet som helhet. Dessuten viser det seg at de sosiale stereotypene tilknyttet elevene ved denne skolen ikke er noe svakere enn ved de to jeg allerede hadde bestemt meg for å bruke. Den endelige informantmatrisen så slik ut:

	Valler		Dønski		Eikeli		Samlet
	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	
Fra øst	4	3	0	1	4	6	18
Fra vest	3	2	1	4	0	0	10
Sum	7	5	1	5	4	6	28

Tabell 18: Gjeldende informantmatrise

På forhånd hadde jeg planlagt å snakke med informantene om den nært forestående russetiden ettersom jeg av erfaring vet at dette er noe aldersgruppen er opptatt av. Jeg håpet at effekten av å engasjere meg i temaet uten å være fordømmende eller latterliggjørende, ville kunne bryte isen mellom dem som informanter og meg som forsker slik at vi kom på et mer likestilt plan. Da jeg dessuten liker å tro at jeg har god kontakt med ungdommer, både av erfaring og det faktum at jeg sjelden får kjøpe flax-lodd uten å vise legitimasjon, tror jeg dessuten at de ikke tenkte noe særlig på aldersspennet. Selv om det ville være fordelaktig med så standardisert ordlyd i spørsmålene som mulig, var det viktigste for meg hele tiden å holde samtalen i gang. Dette medførte at ikke alle spørsmålene ble stilt til alle og med samme ordlyd. Fordelen var nok at intervjuene ikke opplevdes så statiske og med en strengt adskilt rollefordeling mellom informantene og meg som intervjuer.

De fleste intervjuene gikk for seg som en vanlig dialog hvor jeg satt igjen med en følelse av at informantene og jeg var nokså likestilte. Ved flere tilfeller betrodde informanter seg om rusvaner, lærere og andre ting som forutsatte at de hadde tillit til meg, og syntes ikke å være preget av at det var en lydopptaker på bordet. Jeg opplevde tonen som uformell, og informantene var tydelig uredde for at jeg skulle sanksjonere mot noe de sa eller gjorde, for eksempel banning. En grunn til at intervjuene ikke ble så tunge som de kunne vært, er at jeg har mye erfaring med å snakke med ungdommer, og kunne dessuten vite at russetiden var et tema som ville engasjere de fleste. Dermed opplevde jeg at informantene ble lite påvirket av situasjonen. Ved å by litt på meg selv, ble det mye latter og rask ordveksling. På tross av at jeg hadde en følelse av at kommunikasjonen i intervjuene var avslappet både fra min og informantens side, kan det ikke utelukkes at lydopptakerens tilstedeværelse, eller at jeg faktisk var der som språkbruker, påvirket språkbruken. Paradokset ved å være en observatør som kom utenfra og uten kjennskap til informantene på forhånd, må dermed gi et visst forbehold til resultatene i undersøkelsen.

4.6 Behandling av data

Materialet mitt består av 14 intervjuer med to og to informanter. Varigheten på hvert intervju er rundt 45 minutter, til sammen i underkant av ti timer. Bakgrunnsinformasjon om hver informant ble lagt inn i metafilene. Intervjuene ble transkribert i *Praat* etter retningslinjer for transkripsjon ved talemålsprosjektet *Dialektendringsprosesser*³⁸. Transkripsjonsarbeidet tok omtrent 150 timer. Når transkripsjonsarbeidet var fullført, ble filene sendt inn til UniDigital som la dem inn i *Talebanken*³⁹. Her ble lydfilene, transkripsjonsfilene og metafilene koplet sammen, og materialet ble gjort søkbart. I Talebanken har en dermed mulighet til å avgrense søket gjennom bruk av såkalte søkestrenger, en form for adresse som inneholder informasjon om ønsket søkefelt. Dermed lot det seg gjøre å søke på realisering av kj-lyden og deretter korrelere dette med den sosiale faktoren skoletilhørighet. I Talebanken merket jeg de

³⁸ Informasjon om prosjektet finnes på: <http://www.folk.uib.no/hnohs/DEP/>

³⁹ Direktelink: <http://clarino.uib.no/talebanken/talebanken>

språklige variablene med tilhørende varianter. Det er dette som er grunnlaget for statistikken som presenteres i kapittel 5. Antall og fordeling av belegg på de ulike variantene ble hentet ut av Talebanken, og i *Excel* er disse tallene utarbeidet til tabeller. Signifikanstesting ble gjort i SPSS av Edit Bugge, ansatt ved instituttet.

4.7 Reliabilitet og validitet

Akselberg og Mæhlum (2008: 75f) omtaler dataenes reliabilitet og validitet som viktige vitenskapelige krav til dataene i en undersøkelse. Reliabilitet går på graden av nøyaktigheten i målingen av data. Denne kan svekkes dersom det gjennomgående eller tilfeldig i innsamlingsprosessen sniker seg inn feil. Dataenes validitet går på om dataene som samles inn faktisk er relevante for forskningsspørsmålene. For at dataene mine skal være valide, må for eksempel de kvantitative dataene korreleres med relevante sosiale kategorier for å kunne si noe om den talespråklige variasjonen. Dessuten må disse dataene sammenkobles med informantenes ytringer som omhandler holdninger og oppfatninger om eget talemål, ettersom dette er et premiss for å besvare min problemformulering.

4.8 Metodekritikk

Når data behandles kvalitativt, dukker spørsmål om grad av subjektivitet opp. I den forbindelse skal det understrekes at jeg selv er oppvokst i Bærum. Dermed kan det ikke utelukkes at jeg fremdeles er farget av oppfatninger som jeg har pådratt meg i oppveksten. Fordelen med kjennskap til språksamfunnet jeg undersøker, er at jeg intuitivt kjenner til omgivelsene informantene er oppvokst i, både språklig og sosialt. Jeg har dermed forkunnskaper som har gitt meg uvurderlige fordeler i kommunikasjon med informantene. Utfordringen ved bruk av kvalitativ metode er å unngå å være subjektiv i analysen, og det vil alltid være en viss fare for at man tolker informantenes svar i gal eller ønsket retning. Jeg har dessuten gått på Valler selv, skolen som anses for å ha høyest sosial prestisje, og har derfor jevnlig spurt meg selv om dette har farget min vinkling. Forhåpentligvis skinner det gjennom at jeg ikke har hatt noen klar misjon og at motivasjonen har vært å oppnå forståelse for sammenhengen mellom intensjon og språkhandling. Jeg har vært oppmerksom på at min væremåte og språkbruk har kunnet påvirke intervjuene, men har forsøkt å la dette spille så liten rolle som mulig.

I løpet av prosjektet har det stadig vært vanskelig å besvare spørsmål om mine egne holdninger til konkrete språktrekk i Bærum og språksamfunnet for øvrig. Dette kan indikere fraværet av preskriptive intensjoner. Når det er sagt, er jeg klar over at interessen for spørsmålene i denne avhandlingen ble vekket da jeg selv begynte på videregående. Dette var samtidig som jeg ble oppmerksom på at det faktisk eksisterte talespråklig variasjon i Bærum, og at jeg selv varierte (eller var det kanskje da jeg begynte å variere?).

Det er knyttet klare fordeler, men også ulemper til å bruke skoler som grunnlag for informantutvalg. Når en bruker av skoletiden, kan en sikre seg at informantene er positive til å delta i en slik undersøkelse. Jeg opplevde at informantene ble glade for å få muligheten til et avbrekk fra vanlig undervisning. Det er imidlertid ikke uproblematisk sett fra lærerens ståsted å la to og to elever gå ut fra undervisningen i lengre tid om gangen. En får raskt en følelse av å ”stjele” av lærerens og ikke minst elevenes tid. Dermed var det en krevende oppgave å finne balansen i det å bruke den tiden som var nødvendig for å få nok språklig belegg, og å utvise ydmykhet og takknemlighet til læreren som allerede hadde ”gitt bort” mye tid til meg og prosjektet mitt.

4.9 Språklige variabler

De språklige variablene er utgangspunktet for den kvantitative delen av undersøkelsen. I det følgende vil jeg presentere de språklige variablene og deres varianter. Det er dessuten viktig å forstå hvilken posisjon nettopp de fire variablene har i Bærum, og hva som er årsaken til at de er naturlige å undersøke. De fire hovedvariablene i undersøkelsen er ikke nødvendigvis frekvente i forhold til krav en vanligvis stiller til utvelgelse av språklige variabler. Grunnen til at de likevel er undersøkt, er at det er nettopp disse fire som trekkes frem som typiske for talemålet i Bærum, også i mine intervjuer.⁴⁰ Det ser dessuten ut til at det er knyttet bevissthet og følelser til valg av variant av disse variablene. I kapittel 5 får vi se hvordan enkelte

⁴⁰ I kapittel 5 presenteres sitater som underbygger dette.

informanter oppgir å ha en helt klar strategi med å bruke enkelte av variantene. Jeg undersøker også hvorvidt den språklige realiseringen er korrelert med de sosiale variablene.

4.9.1 Variabel 1: Sj-/kj-sammenfall

Et utviklingstrekk som i lengre tid har vakt interesse hos språkengasjerte er økt bruk av fonemet /ʃ/ ved uttale av kj-lyden (/ç/). En frykt for språklig forfall er nok hovedårsaken til at /ʃ/-lyden i mange år har vært uglesett og oppfattet som et barnespråksfenomen. Hanne Gram Simonsen og Inger Moen har flere teorier, både indre- og ytrespråklige, om årsakene til denne utviklingen. Rent fonetisk kan sammenfallet forklares ved at de to lydene ligger svært nær hverandre i munnhulen under artikuleringen. På verdensbasis er det dessuten ikke vanlig å skille mellom de to lydene, noe som kan forklare hvorfor dette kan være problematisk når en lærer seg norsk i voksen alder. Når det gjelder barns språklæring, er det også bevist at distinksjonen mellom /ʃ/ og /ç/ er noe av det siste som kommer på plass. I sørøstnorske dialekter er det kun 22 minimale par hvor det er kun denne lyden som skiller ordet fra å ha to ulike betydninger (Simonsen og Moen 2006).

Tidligere undersøkelser har vist at dette fonemsammenfallet hovedsakelig er et barne- og ungdomsfenomen. Min undersøkelse egner seg verken til å bekrefte eller avkrefte dette. De fleste informantene fikk imidlertid spørsmål om denne variabelen i intervjuene. Det var relevant for meg å få opplysninger om hvorvidt de hadde noen holdninger til språktrekket, enten de hadde sammenfall i eget språk eller ikke. Dessuten kunne jeg dermed få innsyn i om de som hadde sammenfallet kunne høre forskjellen og om var oppmerksomme på det. Disse opplysningene kan ikke gi noe endelig svar på hvordan utviklingen blir i fremtiden, men de kan likevel gi en viss indikasjon.⁴¹ Variabel 1 er en fonetisk variabel som har variantene /ʃ/ og /ç/. På grunnlag av allmenhetens overnevnte engasjement til inntekt for fortsatt adskillelse av de to lydene, kan en si at /ç/-uttalen har høyest status i samfunnet for øvrig.

⁴¹ Se bruk av "S-kurven" i kap. 5.4.5, for plassering av variabel 1 i et språkendringsperspektiv.

4.9.2 Variabel 2 "Østfold-l"

"Det er som et språklig bakholdsangrep. For mens vi har fokusert på et forsvar av *kj*-lyden, har barn og unge i Oslo latt seg forføre av østfoldingenenes velkjente *l*-lyd" (NRK/Østlandssendingen, 29.3.2007). Slik som Bente Ailin Svendsen her påpeker, kan navnet på denne språkutviklingen være noe misvisende. Det er nemlig ikke slik at denne *l*-lyden i direkte forstand kommer fra Østfold, verken gjennom språklig påvirkning som følge av tilflytting eller som konsekvens av at dialekten har oppnådd økt status. Østfold-dialekten har nemlig ikke noen *l*-lyd som ikke finnes i Oslo eller Bærum. Lyden det er snakk om er den samme som man i de fleste områdene på Østlandet uttaler i ordene *Karl* og *forlag* (/l/). Kolbjørn Slethei (1996: 77) definerer Østfold-*l*-en som 'velarisert alveolar lateral', mens den vanlige *l*-lyden er 'alveolar lateral'. Det er ut fra dette synet velariseringen som gjør Østfold-*l*-en spesiell, ettersom Slethei regner dette som sekundær artikulasjon, og at tungen dermed har samme fremre kontakt med alveolum, men at den i tillegg løfter seg noe mot bakre gane. Dermed er begge *l*-lydene det her er snakk om laminal. Ryddigst vil det være å bruke betegnelsene *vanlig* og *velarisert l*, men for ordens skyld har jeg konsekvent brukt betegnelsen *Østfold-l* for velarisert *l* og den andre for *vanlig alveolar l*⁴².

I Østfold brukes den velariserte *l*-en i alle posisjoner, mens man i Oslo har, eller i det minste frem til i dag har hatt, vanlig alveolar *l* etter vokalene /ɔ/ og /a/ i ord som *bolle* og *ball*. Motsatt av dette tiltakende mønsteret ved bruk av Østfold-*l* i alle posisjoner i Oslo-området, brukes vanlig alveolar *l* i alle posisjoner flere steder i Hedmark og Oppland (Svendsen 2012: 349-365). Moen & Simonsen (2012: 222f) forklarer at tungens posisjon varierer for begge realiseringer av fonemet *l*.

Videre er det vanlig, blant annet i Oslo, at *l* etter /a(:)/ og /o(:)/ har en "mørkere klang" – som i *sal*, *bål*, *ball*, *bolle* – enn den vi finner i andre posisjoner i ordet – som i *lys*, *flat*, *sol*, *sil*, *eple*, *kakle*. [...] I alle andre posisjoner i ordet enn etter /a(:) / og /o(:)/ er *l* apikal, og som de fleste nevner, kan den også ofte være lett retrofleks, slik at det er sammenfall mellom /l/ og /l̠/, med nesten-minimale par som *salig* vs

⁴² I talebanken er Østfold-*l* betegnet som bakre *l* (grunnet velariseringen). Bente Ailin Svendsen (2012) bruker igjen andre navn på de to lydene. Østfold-*l* kalles apikal *l*, mens den vanlige er omtalt som laminal *l*. I redigjørelsen av hennes poenger er mine betegnelser brukt for ordens skyld.

farlig, såling vs dårlig. (L-fordelingen beskrevet her gjelder som nevnt først og fremst i Oslo og omkringliggende områder, og kan variere noe i resten av dialektområdet, blant annet i Østfold.) (ibid)

I følge Svendsen representerer inntoget av Østfold-l en ny fase i en allerede pågående forenklingsprosess av lateralsystemet i Oslo og omkringliggende områder. Årsaken til at vanlig alveolar l fortsatt holder stand, kan være at Østfold-dialekten har vært rangert lavt med tanke på sosial status. Svendsen utelukker ikke at Østfolds-dialektens status kan ha økt noe de siste tretti årene⁴³. Hennes undersøkelser viser nemlig at barn og ungdom har et uproblematisk forhold til Østfold-l-en, også etter /a(:)/ og /o(:)/, selv når den tilknyttes Østfold både gjennom språktrekkets betegnelse (som nettopp ”Østfold-l” og i andre metaspråklige betraktninger som fremkommer i intervjuer.

Jahr (1981, 1988) antar [...] at /l/ for /l/ stopper opp i møtet med stereotype negative holdninger til Østfold-dialekten. Ifølge ham er det derfor lite sannsynlig at /l/ vil fortrenge /l/ fordi /l/ etter /a(:)/ og /u(:)/ er forbundet med ”lågstatusdialekter f.eks. i søndre Østfold” (1981: 334, se ovenfor). Dette er for Jahr (*op. cit.*) en ”lite tenkelig utvikling om ikke denne distribusjonen av /l/ først får økt status i Oslo”. I følge barn og unge i den ovennevnte nyhetsreportasjen i Østlandssendingen var det i 2007 nettopp det som var i ferd med å skje.

”Østfold-l-en” oppfattes ofte som et språktrekk som hører barn til. Denne lyden synes nemlig å tilegnes før vanlig alveolar l hos små barn (Simonsen 1990, her referert i Svendsen 2012: 351). Dermed vil jeg på samme måte som for variabel 1 understreke at denne undersøkelsen ikke kan avdekke om dette er et språktrekk som er et livsfasefenomen eller om Østfold-l er noe informantene fortsetter å bruke videre i livet. I sin undersøkelse med data fra NoTa-Oslo- og UPUS-korpuset finner Svendsen som forventet at Østfold-l ekspanderer på bekostning av det tradisjonelle systemet. Hun finner imidlertid ikke noe mønster for geografiske, sosiale eller språklige skiller, men finner en sammenheng med alder.

⁴³ Svendsen har imidlertid ikke empiri på dette.

I likhet med variabel 1 er dette språktrekket viet mye oppmerksomhet i media.⁴⁴ Særlig kommentarfeltene i slike saker viser tydelig negative oppfatninger til bruk av Østfold-l og sammenfall av sj- og kj-lydene. Dette er bakgrunnen for å kalle Østfold-l for lavstatusvarianten av dette språktrekket, på tross av at informantene selv ikke nødvendigvis er bevisste på at det finnes eller at de bruker det selv.

4.9.3 Variabel 3: -a/-en-ending i (sterke og svake) hunkjønnsord

Den tredje variabelen er den som hyppigst nevnes som utslagsgivende for om en har et Bærum-lydende talemål.⁴⁵ A-endelsen er her definert som lavstatusvarianten av de to. Av de 471 treffene som kommer etter søk på denne variabelen i Talebanken, er 38 % ikke merket⁴⁶. Grunnen er at dette er steder hvor variabelen er omtalt i materialet mitt. I samtlige intervjuer ble denne trukket frem som et kjennetegn ved talemålet i Bærum. Variabel 3 er merket som to ulike variabler i *Talebanken*, for henholdsvis sterke og svake hunkjønnsord. Begge disse har variantene *-en* og *-a* som ending. I kapittel 5 er resultatene lagt frem samlet for sterke og svake hunkjønnsord.⁴⁷

4.9.4 Variabel 4: -a/-et-ending i preter. og perf. part. av kaste-klassen

Variabel 4 er forventet å ha en beslektet distribusjon med variantene for variabel 3. Også her er a-endelsen lavstatusvarianten. Pedersen (2009: 269) omtaler denne variabelen slik:

I bokmål bøyes denne ordklasse *kaste kaster kastet kastet*, mens nynorsk har *kaste kastar kasta kasta* [...]. I moderne norsk talesprog findes *t*-formerne nesten kun i det standardiserede bokmål man kan høre i nyhedsudsendelser, spesielt vejrmeldingerne i radio og fjernsyn. I norske dialekter er billedet ganske klart: præ. og part. kan hedde *kasta* eller *kaste*, mens *-et* uden for det skrevne bokmål kun findes i Bergen, dvs. i et bymål (en stadsdialekt).

⁴⁴ Se for eksempel Ertesvåg (2014)

⁴⁵ Dette viser både min erfaring og resultatene fra den kvalitative undersøkelsen i kapittel 5.

⁴⁶ Her har jeg vært streng under merkingen, og har dermed ikke merket noen av beleggene jeg har registrert i sitert form. Dersom en informant har uttalt at han alltid bruker én av variantene, har jeg tolket dette som uttrykk for rapportert og ikke faktisk språkbruk.

⁴⁷ For mitt materiale fant jeg ikke umiddelbart noe mønster for typer av ord som fikk de ulike endelsene. Antallet belegg på hvert ord var dessuten for lite til å trekke noen slutninger.

I mine intervjuer er variabel 4 tillagt langt mindre oppmerksomhet enn de andre variablene. I den språkfokuserte delen av intervjuene ble riktignok de fleste informantene spurt om hvilken variant de mente de brukte, men dette var ikke noe de var opptatt av å snakke videre om, til forskjell fra eksempelvis variabel 3.

4.9.5 Oversikt over de språklige variablene

Variabel-nr.	Type variabel	Forklaring	Høystatus-varianter	Lavstatus-varianter
1	fonologisk	sj-/kj-sammenfall	kj - ç	sj - ʃ
2	fonologisk	Østfold-l	alveolar	bakre (Østfold l)
3	morfologisk	ending i bestemt form av svake/sterke hunkjønnsord	-en	-a
4	morfologisk	ending i pret. og prf.pt. av kaste-kl	-et	-a

Tabell 19: Oversikt over språklige variabler

4.9.6 Klassifisering av variantene

Tabell 19 viser at variantene tilhørende de fire variablene kan deles inn etter om de er høy- eller lavstatusvarianter (se diskusjon i kap. 3.5.3.2). Variabel 1 og 2 har vist seg å engasjere språkinteresserte nordmenn, og er stadig tema for diskusjon i media. Det er ikke vanskelig å oppfatte at henholdsvis /ʃ/ og Østfold-l er de mest uglesette variantene i denne sammenhengen, og at det er disse som har lavest status. Når mine hypoteser omtaler høy- og lavstatusvarianter, er det denne forståelsen jeg tar utgangspunkt i. For eksempel tror jeg at Valler-elever, som jeg forbinder med høye faglige ambisjoner og et høyt refleksjonsnivå, vil ha mer bruk av /ç/, og en klarere bevissthet om at de bør bruke denne varianten enn naboskolene. Det er imidlertid verdt å merke seg allerede nå at disse to variablene skiller seg

fra de to andre. Min erfaring tilsier at dette er språktrekk som språkbrukerne ikke alltid har bevissthet om selv, og om de hører forskjell, er det ikke nødvendigvis slik at de følger opp sine bevisste holdninger. Variabel 3 og 4 har også klare høy- og lavstatusvarianter. Dersom vi imidlertid deler variantene av de fire variablene inn etter om de er tradisjonelle eller alternative⁴⁸, vil /ç/ og alveolar l utvilsomt regnes som tradisjonelle. A-endingene for variabel 3 og 4 vil også regnes som tradisjonelle på tross av lavere status i dag. Dette berører noe av utfordringen med å behandle de fire variablene under ett. Videre vil dette utgjøre en viktig del av diskusjonen, og få konsekvenser for muligheten til å bekrefte eller avkrefte hypotesene.

5 Resultater

I det følgende presenterer jeg resultatene fra den kvantitative delen av undersøkelsen. Disse er organisert slik at distribusjonen av hver av de språklige variablene presenteres under de sosiale kategoriene kjønn, skoletilhørighet og oppvekststed. Hensikten med denne oppbygningen er å holde en god oversikt over hvilke sosiale variabler som gir utslag i språket til mine informanter, for dermed å kunne tydeliggjøre sosiale mønstre i faktisk språkbruk blant bærumsungdommene. Jeg oppsummerer deretter den kvantitative delen med å omorganisere resultatene slik at hvert enkelt språktrekk blir kommentert ut fra den sosiale variasjonen som måtte fremkomme. Til slutt i dette kapitlet foreligger resultater fra den kvalitative undersøkelsen, henholdsvis om rapportert språkbruk og rapporterte språkholdninger. Disse resultatene presenteres med sitater fra intervjuene. På bakgrunn av disse vil jeg sammenfatte og generalisere. Dette kapitlet inneholder altså en presentasjon av resultatene med enkelte kommentarer av generelle tendenser. All drøfting og analyse foreligger i kapittel 6. Informantene har fått koder etter de sosiale variablene, slik at leseren

⁴⁸ Denne inndelingen gjenspeiler ikke bare en mulig kronologi i språkutviklingen, men også hva som oppfattes som tradisjonelt i talemålet i Bærum.

kan ha dette i bakhodet når det er relevant for å forstå konteksten som sitatene er trukket ut fra.⁴⁹

Det er testet hvorvidt resultatene er signifikante for de ulike sosiale variablene. Signifikanstesting er en måte å finne ut i hvilken grad resultatene er tilfeldige, og dermed med hvor stor sikkerhet vi kan generalisere resultatene til å gjelde for en hel populasjon. I tabell 22 viser jeg signifikansgrensene som er gyldige her.

Probabilitetsnivå	Symbol	Betydning
$p \leq 0,001$	***	Svært høy signifikans
$0,001 < p \leq 0,01$	**	Høy signifikans
$0,01 < p \leq 0,05$	*	Signifikans
$0,05 < p \leq 0,10$	T	Tendens
$p > 0,10$	i.s.	Ikke signifikans

Tabell 20: Signifikansgrenser

Ingen av de sosiale variablene hadde svært høy signifikans, men for både kjønn, skoletilhørighet og oppvekststed hadde alle signifikans innenfor minst én variabel. Ettersom signifikante resultater tilhører unntaket heller enn regelen i mitt materiale, oppgir jeg bare signifikansen i de tabellene hvor det er å finne.

⁴⁹ V= Valler, D= Dønski, E=Eikeli, K= Kvinne, M=Mann, Ø=Øst, V= Vest. Eks. VKØ: Kvinne som går på Valler skole, oppvokst øst i Bærum. I tillegg får alle informantene nummer, slik at det er enkelt å følge svarene. Se vedlegg 6 for oversikt over sammenhengen mellom informantnumrene slik de er brukt i denne oppgaven og de som er brukt i prosessen for transkribering og merking av materialet.

5.1 Kjønn

Hypotese 2 går ut på at kvinnene i undersøkelsen bruker flere prestisjevarianter enn mennene.

5.1.1 Variabel 1: Sj-kj-sammenfall

For den sosiale variabelen kjønn viser tabell 21 at kvinnene i Bærum tenderer mot overvekt av lavstatusvarianten /ʃ/ fremfor /ç/. Mennene viser derimot motsatt mønster med en svak overrepresentasjon av /ç/. Det er interessant å bite seg merke i om kvinner dominerer bruken av lavstatusvariantene også for de andre variablene.

	ç		ʃ				Sum
	Belegg	%	Belegg	%	Spenn	St. avvik	%
Kvinner	44	44,4	55	55,6	0-100	51,19	100
Menn	51	54,3	43	45,7	0-100	47,40	100

Tabell 21: Variabel 1: Kjønn

5.1.2 Variabel 2: "Østfold-l"

Både kvinner og menn har overvekt av "gammel" l. Østfold-l brukes i 39 % og 32 % av tilfellene hos henholdsvis kvinner og menn. På tross av at Østfold-l ikke er en like sterk variant som /ʃ/, viser tabell 22 at kvinner har flere av denne varianten enn menn. Da denne variabelen har flere belegg enn den foregående, bekreftes tendensen fra forrige avsnitt om at kvinner i Bærum ser ut til å ha større forekomst av lavstatusvarianten av variablene 1 og 2. Dette er funn i motsatt av forventet retning i de variablene som tidligere er omtalt som to språkfenomen i særstilling.

	alv		bakre (Østfold-l)				Sum
	Belegg	%	Belegg	%	Spenn	St. avvik	%
Kvinner	446	60,7	289	39,3	0-100	44,41	100
Menn	581	67,1	285	32,9	0-100	46,15	100

Tabell 22: Variabel 2: Kjønn

5.1.3 Variabel 3: -en/-a-ending i bestemt form av sterke og svake hunkjønnsord

Når det gjelder variabel 3, viser tabell 23 at realisering av endelsen for sterke og svake hunkjønnsord i Bærum ikke ser ut til å ha noe mønster etter kjønn på tross av at den ene varianten (-en) har klart høyere prestisje enn den andre. Forskjellen er så liten at dette resultatet heller ikke er signifikant selv om variansen er relativt liten her. En ser imidlertid raskt at -en har høyest frekvens av de to variantene samlet sett både hos kvinner og menn. Denne frekvensen kan sammenlignes med tilsvarende tall fra andre steder, kanskje fortrinnsvis fra undersøkelser av samme fenomen i Oslo. Først da kan en uttale seg om hvorvidt en-varianten er spesielt frekvent i Bærum og dermed har samme status i faktisk språkbruk som informantenes oppfatning antyder.

	-en		-a				Sum
	Belegg	%	Belegg	%	Spenn	St. avvik	%
Kvinner	103	79,8	26	20,2	42,9-100	16,90	100
Menn	127	77,9	36	22,1	41,7-100	17,84	100

Tabell 23: Variabel 3: Kjønn

5.1.4 Variabel 4: -a/-et-ending i preteritum og perf. part. av kaste-klassen

Som vi kan se i tabell 24, har mennene i undersøkelsen tydelig flere a-ender enn kvinnene for variabel 4. Denne forskjellen er signifikant, og dette resultatet er dermed spesielt interessant å vurdere i neste kapittel. A-enderen er også regnet som lavstatusstrekket, og dette resultatet bygger slik sett opp under hypotesen om kvinners dominerende bruk av høystatusformer. Lavstatusvarianten har hos menn også høyere frekvens i denne variabelen enn i variabel 3.

	-et		-a				Sum
	Belegg	%	Belegg	%	Spenn	St. avvik	%
Kvinner	102	94,4	6	5,6	66,4-100	11,78	100
Menn	97	65,5	51	34,5	0-100	36,88	100
K≠M: p=0,036=(*)							

Tabell 24: Variabel 4: Kjønn

5.2 Skoletilhørighet

5.2.1 Variabel 1: Sj-kj-sammenfall

På tross av relativt få belegg vises i tabell 25 en klar tendens til at lavstatusvarianten /ʃ/ brukes mest på Dønski og minst på Valler. Elevmassen på Valler består av elever med høyt karaktersnitt og klare ambisjoner for fremtiden. Dersom dette ses i sammenheng med at /ç/-realiseringen er et høystatusstrekk, er dette funn i forventet retning.

	ç		ʃ			Sum	
	Belegg	%	Belegg	%	Spenn	St. avvik	%
Dønski	11	29,7	26	70,3	0-100	40,41	100
Eikeli	52	46,4	60	53,6	0-100	50,04	100
Valler	32	72,7	12	27,3	0-100	49,24	100

Tabell 25: Variabel 1: Skoletilhørighet

5.2.2 Variabel 2: ”Østfold-I”

Østfold-I regnes som lavstatusvarianten av variabel 2. Derfor forventet jeg at Valler ville ha lav forekomst av denne varianten. Tabell 26 viser tvert i mot at det er Vallerelevene som har desidert høyest forekomst av Østfold-I. Tendensen på Eikeli er motsatt med bare 13 %. Det er

interessant å sammenligne dette funnet med resultatet for variabel 1. Skolene viser nemlig motsatte tendenser når det gjelder distribusjon av disse variantene.

	alv		bakre (Østfold-l)				Sum
	Belegg	%	Belegg	%	Spenn	St. avvik	%
Dønski	207	66,1	106	33,9	0-100	50,86	100
Eikeli	575	87	86	13	0-90	28,71	100
Valler	245	39,1	382	60,9	0-100	43,99	100
V≠E: p=0,033=(*)							

Tabell 26: Variabel 2: Skoletilhørighet

5.2.3 Variabel 3: -en/-a-ending i bestemt form av sterke og svake hunkjønnsord

Også for variabel 3 er det Eikeli-elevene som har lavest andel, 14,5 %, av lavstatusvarianten, og Dønski som har tydelig høyest, 30,6 %. Valler-informantene er i en mellomposisjon. Når vi vet at alle Eikeli-informantene bor øst i Bærum, kan vi imidlertid ikke være sikre på om det er skoletilhørighet eller oppvekststed som er toneangivende for hvilken språklig variant som brukes av variabel 3.

	-en		-a				Sum
	Belegg	%	Belegg	%	Spenn	St. avvik	%
Dønski	50	69,4	22	30,6	9-58	20,60	100
Eikeli	94	85,5	16	14,5	0-50	17,27	100
Valler	86	78,2	24	21,8	0-57	15,08	100

Tabell 27: Variabel 3: Skoletilhørighet

5.2.4 Variabel 4: -a/-et-ending i preteritum og perf. part. av kaste-klassen

I likhet med variabel 3 er det for variabel 4 skolen med antatt lavest sosial prestisje, Dønski, som også bruker lavstatusvarianten mest. For øvrig er tallene for Eikeli og Valler nokså like.

	-et		-a		St. avvik	Spenn	Sum
	Belegg	%	Belegg	%			
Dønski	21	38,2	34	61,8	44,21	0-100	100
Eikeli	100	88,5	13	11,5	24,16	0-75	100
Valler	78	88,6	10	11,4	13,96	0-33	100
D≠V: p=0,008=(**)							
D≠E: p=0,010=(**)							

Tabell 28: Variabel 4: Skoletilhørighet

5.3 Oppvekststed

Med utgangspunkt i grensen skissert i kapittel 2, går hypotese 4 ut på at informantene som er oppvokst øst i Bærum bruker en høyere andel av prestisjevariantene enn informantene fra vest.

5.3.1 Variabel 1: Sj-kj-sammenfall

For variabel 1 har informantene som er oppvokst øst i Bærum noe høyere frekvens (54,4 %) av varianten /ç/ enn /j/. Dette stemmer også overens med hypotesen om at nærhet til hovedstaden og spesielt Oslo vest medfører økt bruk av høystatustrekk i språket.

	ϕ		ƒ				Sum
	Belegg	%	Belegg	%	Spenn	St. avvik	%
Øst	80	54,4	67	45,6	0-100	49,25	100
Vest	15	32,6	31	67,4	0-100	49,69	100

Tabell 29: Variabel 1: Oppvekststed

5.3.2 Variabel 2: "Østfold-I"

Informantene som er oppvokst i vest har tydelig høyere frekvens av lavstatusvarianten, Østfold-I, enn informantene fra øst. 60,7 % av beleggene til vest-informantene har denne realiseringen.

	alv		bakre (Østfold-I)				Sum
	Belegg	%	Belegg	%	Spenn	St. avvik	%
Øst	838	74,8	282	25,2	0-100	43,61	100
Vest	189	39,3	292	60,7	0-100	40,63	100
Ø≠V: p=0,034=(*)							

Tabell 30: Variabel 2: Oppvekststed

5.3.3 Variabel 3: -en/-a-ending i bestemt form av sterke og svake substantiv

Tabell 31 viser tydelig hvordan prestisjevarianten er dominerende både i øst og vest, men at det er informantene som er oppvokst i øst, som har den høyeste forekomsten, hele 82,5 %.

	-en		-a				Sum
	Belegg	%	Belegg	%	Spenn	St. avvik	%
Øst	146	82,5	31	17,5	0-57,1	16,73	100
Vest	84	73,0	31	27,0	8,8-58,3	23,99	100

Tabell 31: Variabel 3: Oppvekststed

5.3.4 Variabel 4: -a/-et-ending i preteritum og perf. part. av kaste-klassen

Oppvekststed ser ikke ut til å ha nevneverdig effekt på realisering av variabel 4, på tross av at tabell 32 viser at det både i øst og vest er noe høyere frekvens for lavstatusvarianten.

	-et		-a				Sum
	Belegg	%	Belegg	%	Spenn	St. avvik	%
Øst	137	46,1	160	53,9	0-66,7	40,40	100
Vest	62	44,0	79	56,0	0-100	23,99	100

Tabell 32: Variabel 4: Oppvekststed

5.4 Samlet for alle språklige variabler

	Belegg	%	Belegg	%	Sum %
Variabel 1	ç		f		
	95	49,2	98	50,8	100
Variabel 2	alv		bakre (Østfold-l)		
	1027	64,1	574	35,9	100
Variabel 3	-en		-a		
	230	78,8	62	21,2	100
Variabel 4	-et		-a		
	199	77,7	57	22,3	100

Tabell 33: Samlet for alle språklige variabler, alle informanter

5.4.1 Variabel 1

Samlet sett er distribusjonen av de to variantene nærmest nøyaktig likt fordelt. Halvparten av beleggene har /ç/ for kj og halvparten har /f/. På tross av at dette er en ren synkron studie,

viser dette at det ikke kan være snakk om noen gjennomført språkending, men at det er variasjon. Variabel 1 har vist variasjon innenfor alle de tre sosiale variablene, inkludert intraindividuell variasjon. Innenfor de sosiale variablene er det henholdsvis kvinner, Dønski-elever og informanter oppvokst i vest som i størst grad bruker lavstatusvarianten.

5.4.2 Variabel 2

Også for variabel 2 er det høystatusvarianten som samlet sett har flest belegg. Bruken varierer innenfor kategoriene kjønn og oppvekststed. Som for variabel 1 er det kvinner og vest-informanter som har høyest forekomst av lavstatusvarianten Østfold-I. Det er imidlertid noe overraskende at Valler-informantene har høyest forekomst av Østfold-I sammenlignet med de andre skolene, både fordi dette er lavstatusvarianten, og fordi mønsteret avviker fra det vi så for skoletilhørighet for variabel 1.

5.4.3 Variabel 3

Variabel 3 varierer innenfor alle de sosiale kategoriene. Kvinner har så vidt flere belegg på høystatusvarianten enn menn. Eikeli-elevene har høyest forekomst, noe som også gjenspeiles i at det er informantene oppvokst i øst som har flest belegg på denne varianten. Det er 78,8 % en-ender i mitt materiale. Dette tallet har imidlertid ingen verdi uten at vi også ser på hvilke typer ord som er realisert med henholdsvis en- og a-ender. Enkelte ord som strengt tatt *kan* være hunkjønn, er nok svært fremmed å uttale med a-ending for bæringer flest. For andre ord varierer realiseringen, noe også mitt materiale viser. Det er dermed prosenttallene og forskjell i grad av realisasjon av den enkelte variantene innenfor de sosiale variablene som i første omgang er interessant. Dernest kan vi se om det er en spesiell type ord som ser ut til å få a-ending oftere enn andre. Det nedenstående utdraget fra intervjuet med to av Valler-informantene kan gi en pekepinn på at det eksisterer slike forskjeller:

VKV2: Jeg sier ikke, jeg sier ikke /hytten/.

Intervjuer: Nei.

VKV1: Det gjør jeg ikke. Jeg sier /hytta/.

Intervjuer: Føler du at det varierer mellom forskjellige ord, eller?

VKV1: Jeg føler, hvert fall liksom sånn på /hytten/ og /hytta/, så føler jeg liksom sånn at det liksom *min* hytte, det er /hytta/.

Intervjuer: Mm.

VKV1: Men liksom sånn hvis jeg liksom sånn: ”Se på den /hytten/ der borte”, da kan jeg liksom bruke... Men det er litt mer sånn der, kanskje litt sånn navnet liksom.

VKV2: Det blir kanskje, man sier –a hvis det er litt personlig, da.

[...]

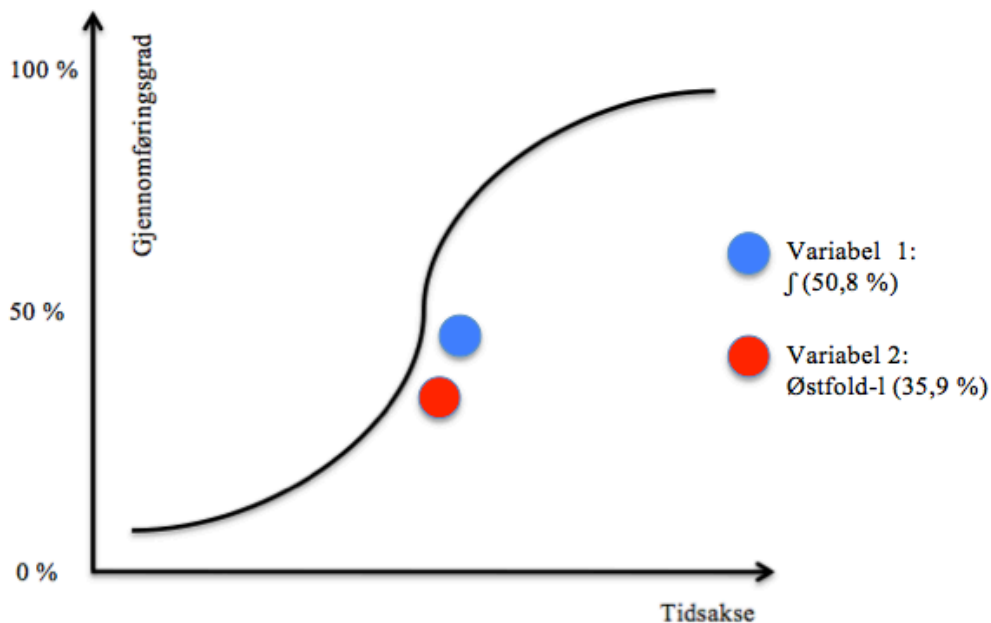
Intervjuer: Men det går litt på autopilot også?

VKV1: Ja, jeg har, jeg sier ikke /jenten/. Det sier jeg ikke. Jeg sier /jenta/.

5.4.4 Variabel 4

Variantene for variabel 4 er fordelt med 77,7 % av beleggene på et-ender, og 22,3 % på a-ender. For kjønn viser det seg å være svært stor forskjell. Ingen av kvinnene har mindre enn 66,4 % bruk av høystatusvarianten. Hos mennene ligger snittet på 65,5 %. Dette er signifikant forskjellig. Skoletilhørighet viste seg å gi sterkt utslag på denne variabel, så sterkt at undersøkelsens eneste resultater med høy signifikans er å finne her. Det ble registrert få forskjeller mellom informanter organisert etter fødested.

5.4.5 S-kurven

Figur 10: S-kurven: Resultater

Når vi plasserer de to nye språktrekkene for variabel 1 og 2 i s-kurven, ser vi at de er i en fase med rask endring.

5.5 Resultater fra den direkte holdningsundersøkelsen

I dette og neste underkapittel er det resultatene fra den kvalitative delen av undersøkelsen som skal redegjøres for. Først vil jeg ta for meg holdninger som kom frem i spørreskjemaet og intervjuene. Dette gjelder holdninger til Bærum som hjemsted og til bruk av konkrete språklige varianter. Deretter tar jeg i underkap. 5.6 for meg rapportert språkbruk, altså hvilke varianter informantene selv mener at de bruker. Til slutt i dette kapitlet forsøker jeg å koble disse opplysningene til faktisk språkbruk hos den enkelte informanten.

5.5.1 Holdninger til hjemstedet

I forkant av feltarbeidet var jeg innstilt på at jeg ville møte informanter som uttrykte stolthet av å komme fra Bærum, og som var opptatt av å formidle dette gjennom eksempelvis språk, uttalelser om hjemstedet og verdiene ved å vokse opp der og klesstil.⁵⁰ Informant VKØ2 viser kjennskap til denne stoltheten:

VKØ2: Men det er jo også noen, jeg har noen bekjente av meg som er liksom sånn, altså det, de lever ut denne stereotypen...

VKØ1: Ja, mer enn det vi gjør i hvert fall, ja.

VKØ2: ... og lager seg en rolle på det, hvor det er liksom, det er det eneste du, ja.

VKØ1: Ja, spille på, på en måte, ja.

Når jeg spurte informantene mine om de hadde en slik stolthet selv, var de imidlertid reserverte. Informant VMØ1 uttrykker en stolthet av å komme fra Bærum uten å grunngi det med noen av de overnevnte faktorene:

Intervjuer: Er du stolt av å komme fra Bærum?

—

VMØ1: Ja, det vil jeg si at jeg er. Ikke at jeg vet helt hva jeg legger i det, men. Fornøyd med å vokse opp her.

⁵⁰ Denne forventningen har sammenheng med egne erfaringer som ble redegjort for i innledningen.

VKØ1 og VKØ2 oppgir å være noe mer moderate, slik at hvis de blir spurt om hvor de kommer fra, vil de helst unngå å nevne kommunenavnet på grunn av at det har et belastet rykte.

VKØ1: [...] alle vet jo at folk har fordommer mot folk fra Bærum. Det er jo bare sånn det er, så det er jo ikke noe sånn at jeg ikke er stolt av det. Det er jo bare at jeg vet at det er noe jeg kanskje liksom ikke bør snakke så høyt, ja, snakke så høyt om liksom sånn. Det er ikke det at jeg lyver hvis noen spør. Men det er jo gjerne sånn at man kanskje sier at...

VKØ2: Litt utenfor Oslo, eller.

VKØ1: Ja, eller nærme Sandvika eller ett eller annet sånt noe, så kan...

VKØ2: Ja, bare ikke inkludere Bærum.

Videre er det flere informanter som går lengre i å uttrykke at de bevisst unngår å nevne at de er fra Bærum i snakk med fremmede mennesker. Da sier de heller at de er fra Oslo.

VKØ3: Men jeg skammer meg jo for å si at jeg er fra Bærum. Jeg unngår å gjøre det når jeg møter folk fra andre deler av landet. [...] Fordi hvis du sier at du er fra Bærum, så begynner folk på en måte bare å le. Fordi det eneste de tenker på da, er jo at du har sånn pannebånd og kjører rundt i Porsche, og...

5.5.2 Hva vil du kalle talemålet ditt?

Tabell 34 viser en oversikt over hvordan enkelte av informantene i undersøkelsen besvarte spørsmålet: *Hva vil du kalle talemålet ditt?*⁵¹:

⁵¹ Grunnet noe ulik ordlyd på spørsmålet, er ikke alle svarene overførbare til dette skjemaet. Ettersom intervjuene foregikk med to og to informanter, kom det i de fleste tilfellene svar fra den ene informanten på spørsmålene mine som den andre bekreftet. Dette er grunnen til at ikke alle 28 informantene i denne tabellen kommer med et svar. Informanter som har samtykket samtalepartnerens svar er merket med stjerne (*) i tabell 36.

Inf. nr.	Hva vil du kalle talemålet ditt?	Er det en dialekt?
VKV1	Bokmål, fordi vi skriver jo, altså vi skriver jo sånn som vi prater. Og de som har dialekt, men bokmål som hovedmål, de skriver jo ikke sånn som de prater.	-
VKV2	En østlandsk dialekt	-
VKV3	*	-
VMV1	Helt ordinært, helt vanlig.	-
VMØ1	*	-
VMV2	Tett opp mot bokmål.	-
VKØ1	Standard norsk på en måte. Vi snakker sånn som man skriver.	Nei.
VKØ2	Likt sånn som man skriver. Bokmål, egentlig.	Nei.
VKØ3	Reindyrka riksmål. ⁵²	Nei.
VMØ2	Talt riksmål/talt bokmål.	(Det er noe som heter bærumsdialekt, men det er ikke den vi snakker. Det er noe som de som bodde her for hundre år siden snakket.)
VKØ4	Bokmål.	Nei.
VMØ3	På en måte bokmål.	Nei.
DKV1	Bokmål. Litt finere.	Nei.
DMØ1	Bokmål.*Det man hører på TV og sånn.	Nei.
DMV1	Kanskje litt finere bokmål noen steder.	Nei.
DMV2	Bokmål.	-
DMV3	Østlandsdialekt.	Nei.
DMV4	*	Nei.
EMØ1	Det er vel ikke lov å kalle det bærumsk? Vi snakker jo ikke Oslo-dialekt. Det er en veldig pen dialekt. hvis det i det hele tatt er en dialekt, da. Det er jo bokmål, da.	-
EMØ2	*	-
EKØ1	Jeg tenker på det som standard. Det er jo litt sånn bærumsdialekt, egentlig, de fleste stedene, føler jeg. Sånn på nyhetene og sånn, er det ofte det.	-
EKØ2	*	
EMØ3	-	-

⁵² Informant VKØ3 er den eneste som uttaler at hun bruker a-enderer bevisst for å ta avstand fra kulturen hun mener at språket i Bærum representerer. Dermed er dette utsagnet ikke overraskende verken med tanke på hva hun sier, eller hvordan det blir formulert.

EMØ4	-	-
EKØ3	Jeg føler at vi snakker så nær bokmål som nesten over hodet mulig. Jeg føler at vi er ganske, vi ligger på bokmål, bare uten hunkjønn.	-
EKØ4	Bokmål.	-
EMØ5	*	Ja.
EMØ6	Helt vanlig østlandsk.	Ja.

Tabell 34: Hva vil du kalle talemålet ditt?

Utsagnene fra tabell 36 gir et inntrykk av hvordan den språklige bevisstheten er blant de 26 informantene. 17 av svarene peker på at talemålet står i sterkt slektskap til en skriftnorm, enten bokmål eller riksmål. Andre beskrivelser er ”vanlig”, ”østlandsk” eller ”standard”.

Informant VMØ2 viser at han har kunnskap om at den gamle bærumsdialekten har endret seg betraktelig de siste tiårene. Samtalen mellom to av Dønski-informantene viser ett av få tilfeller hvor det gis uttrykk for direkte kjennskap til denne gamle dialekten:

DMV3: For sånn, farfar er fra Lommedalen, har alltid bodd der. SÅ an snakker veldig sånn, han sier /lævv/ i stedet for /løv/ og /skæv/ og /fævel i stedet for fugl og sånt.

DMV4: Gjør han det? Og han har bodd i Lommedalen hele livet sitt?

DMV3: Ja. Og det er sånn, når jeg var mye hos han når jeg var liten, så begynte jeg å si sånne ordi barnehagen og sånt. Og de barnehagetantene skjønnte ikke hva jeg snakket om når jeg sa sånne ord. Så måtte jeg justere det for at de skulle skjønne hva jeg sa.

Informant DMV3 kaller også (jf. tabell 36) talemålet i Bærum for en østlandsdialekt (men vil likevel ikke skrive under på at det er en dialekt). Det er imidlertid verdt å merke seg at denne informanten har en opplevelse av at det er a-endinger for variabel 3 som er dominerende i Bærum (jf. tabell 40).

5.6 Rapportert språkbruk

5.6.1 Språk og bevissthet

VKV1: Jeg tenker faktisk litt på det. Jeg legger litt i det faktisk, å prøve å prate så riktig som mulig.

Resultatene fra holdningsundersøkelsen er bidrag til å senere besvare hypotese 5-7 hvor det søkes etter en sammenheng mellom faktisk språkbruk og mulige strategier eller holdninger som ligger bak. Resultatene presenteres ved inndelinger i typer av svar basert på en helhetsvurdering av informantsvarene i intervjuene. Dessuten vil jeg komme med konkrete eksempler som sitater.

5.6.2 Uttalelser om bruk av variabel 1

DMV4: Jeg bryr meg ikke i det hele tatt. Eller jo, jeg bryr meg på den måten at formålet med å snakke er å kommunisere. Og du forstår meg hvis jeg sier /sjino/. Og da ser jeg ikke noe behov for å rette på det. Jeg har aldri blitt rettet på det hjemme. Så nå er det noen ganger at jeg, det hender at jeg prøver å altså, på en måte understreke at jeg sier /sjino/, da, for å irritere folk. Fordi jeg mener at det er merkelig å fokusere på det. Men jeg vet ikke hva jeg sier selv, jeg. Jeg tror jeg sier feil. Men det, jeg fokuserer på det vel, hvis jeg er på jobbintervju eller noe sånt. Da, når det er noe viktig, men ikke hvis jeg snakker til... For jeg ser ikke poenget i det hele tatt.

Uttalelsen til denne Dønski-informanten viser et tydelig standpunkt til de som kritiserer språket hans. Han hevder å bevisst velge lavstatusvarianten av variabel 1 som et middel for å markere avstand til det han anser som irriterende bemerkninger. Språket hans er noe en ikke bør legge seg opp i, men han antyder likevel at det i visse formelle sammenhenger kan være aktuelt å tilpasse det, men da kun på hans premisser.

5.6.3 Holdninger, rapportert og faktisk bruk av variabel 1

Tabell 38 viser en sammenligning av resultatene fra den kvantitative undersøkelsen, rapportert bruk av variabel 1 og uttalelser de ulike informantene har kommet med om den.⁵³

⁵³ Tabell 35-37 er laget på grunnlag av både kvantitative og kvalitative data. Da den språklige variasjonen på individnivå er vist i egne tabeller i vedlegg 4, er de informantene som ikke har analyserbare kvalitative svar utelatt her.

Variabel 1				
Informant-nummer	Uttalelse om språktrekket	Hører forskjell (vurdering foretatt av informanten selv)	Rapportert bruk	Faktisk bruk (%)
VKV1		Ja.	<sj>	<kj> (100 %)
VKV2	Altså, de [foreldrene] har sin dialekt, da kan det liksom på en måte være min, da, tenker jeg.	Nei.	<sj>	<sj> (100 %)
VMØ1	Det er irriterende når folk blander lydene.	Ja.		<kj> (100 %)
VMV2	Den er jeg mer bevisst på (enn Østfold-l). Jeg synes det er irriterende når folk sier /sjøtt/ liksom.	Ja.	<kj>	<kj> (100 %)
DKV1	Jeg blir rettet på hjemme.	Nei.	<sj>	<sj> (100 %)
DMØ1	Jeg har alltid blitt kritisert på, for den har jeg alltid sagt feil.	Ja.	<kj>	<kj> (50 %)
DMV1	Det er ikke pent [sammenfall]. Men jeg bryr meg ikke så veldig.	Ja.	<kj>	<sj> (55,6 %)
DMV2	Den er jeg ikke bevisst på i det hele tatt. Jeg vet jo forskjellen på de, men jeg tenker ikke over det når jeg snakker.	Ja.	Variasjon	<sj> (100 %)
DMV3	Jeg er veldig nøye på det, egentlig. Og det har faktisk mamma og pappa sagt mange ganger. At de alltid har lært meg at jeg aldri skal si /sjøleskap/, men det er alltid /kjøleskap/, og.	Ja.	<kj>	<kj> (100 %)
DMV4	Jeg bryr meg ikke i det hele	Nei.	<sj>	<sj> (100 %)

	tatt.			
EMØ1	Jeg har blitt lært opp med at det er fy, fy. Jeg har blitt ordentlig lært opp i det. Jeg har egentlig aldri hatt noe særlig problem med å si /kjøpe/ og /kjøkken/.	Ja.	<kj>	<kj> (100 %)
EMØ2	Den bommer jeg på av og til. Det skal jeg ærlig innrømme. Ja, det blir jeg faktisk rettet på noen ganger hjemme.	Ja.	<sj>	f (100 %)
EKØ1	Det er mange som ikke har lært seg det også, da, eller sånn.	Ja.	<kj>	f (100 %)
EKØ2	Det er det jo dritmange som gjør [sammenfall]. Og det er så stygt, det. Det må jeg faktisk alltid rette på. Jeg synes det er irriterende å høre på. Og så er det fordi jeg har blitt pisket gjennom det selv når jeg var liten. Derfor er jeg så streng på det selv.	Ja.	<kj>	<kj> (96,9 %)
EMØ3	Den [kj-lyden] sitter, ass. Mor og far har satt det skikkelig hardt.			<kj> (90 %)
EMØ4	Jeg får alltid høre det av far hvis jeg sier feil. Ikke at det er noe galt med det, det er bare morsomt å høre folk som sier /skjøtt/.	Ja.	<kj>	<sj> (100 %)
EKØ3	Det [kj-lyden] er noe pappa har terpa ganske greit på meg.	Ja.	<kj>	<sj> (100 %)
EKØ4	Jeg har alltid sagt feil der, jeg. Mamma blir alltid sur på meg.	Nei.	<sj>	<sj> (100 %)
EMØ5	Måten å si /sjino/ på. Jeg sier det feil nå, da, men blir rettet på det. Jeg må anstrenge meg for å si det. Det går ikke. Det er fordi jeg ikke ble rettet på når jeg var liten.	Ja.	<sj>	<sj> (100 %)

EMØ6	Mamma er jo sånn språkmenneske, da, sånn at hun har rettet jo på meg hele tiden som liten.	Nei.	<kj>	<sj> (100 %)
------	--	------	------	--------------

Tabell 35: Holdninger, rapportert og faktisk bruk, variabel 1.

Tabell 35 viser at 11 informanter⁵⁴ (av 16 med oppgitt rapportert bruk) har samsvar mellom rapportert og faktisk bruk av variabel 1. Informant DMØ1 og DMV1 er begge bevisste på at de varierer mellom de to variantene. Fire informanter, EKØ1, EMØ4, EKØ3 og EMØ6 rapporterer motsatt bruk av det undersøkelsen viser.

5.6.4 Uttalelser om bruk av variabel 2

De fleste informantene hadde ingen umiddelbar kjennskap til betegnelsen ”Østfold-l” da jeg spurte hva de mente om fenomenet. Da jeg forklarte den, opplevde jeg likevel at mange var inneforstått med at dette er et aktuelt tema i lokale aviser og i generell språkdiskusjon. Andre hadde ikke hørt om dette før:

Intervjuer: Vet dere hva det språktrekket [”Østfold-l”] er?

VKØ4: <nøler> Ikke helt.

VMØ3: Ja, den, <nøler> er det «bolle»?

Intervjuer: Mm.

VMØ3: <latter> Ja, den...

Intervjuer: Er det mye snakk om den, eller sånn, har dere på en måte noe bevisst forhold til den?

VKØ4: «Bolle», det er lett å gjøre narr av den.

VMØ3: Jeg opplever at den sprer seg litt.

VKØ4: Ja, det er liksom lett å gjøre narr av den, for den høres jo morsom ut, høres litt barnslig ut. [...] Så man sier det kanskje når man på en måte køddesnakker.

Intervjuer: Mm.

⁵⁴ Dette gjelder informant nr. VKV2, VMV2, DKV1, DMV2, DMV3, DMV4, EMØ1, EMØ2, EMØ3, EKØ4 og EMØ5. Premisset for at forholdet mellom rapportert og faktisk bruk skal betraktes som samsvarende, er at minst 70 % av sistnevnte stemmer med rapportert bruk. Dette gjelder også for tabell 39, 40 og 41.

VMØ3: Men alle legger jo merke til det. Og du blir jo litt uthengt for det nesten, så, for det høres jo ikke så pent ut.

[...]

VKØ4: Ja, hvis jeg på en måte hører en person som snakker naturlig, så tenker jeg ikke det at «å, det er morsomt, du er rar». Men jeg kan på en måte finne på å gjøre det når jeg er med venner, sånn bare si «bolle» fordi at det er bare en morsom måte å si det på.

De to Valler-informantene i dialogen over har tydelig reflektert over dette nye språktrekket, selv om "Østfold-l" ikke umiddelbart er et kjent begrep. VKØ4 hevder til og med å bruke Østfold-l som humor i kommunikasjon med venner. Informant DMV4 (som i tabell 36 også viser seg å ha 97 % Østfold-l) uttrykker skepsis til om dette er noe som kan endres på:

Intervjuer: Men du, hører du forskjell på dem [variantene av variabel 2]? Eller har du noen sånn der: Det må jeg endre på?

DMV4: Ja. <nøler> Ja, men jeg vet ikke om jeg kan endre på det. Jeg har alltid snakket sånn.

5.6.5 Holdninger, rapportert og faktisk bruk av variabel 2

Variabel 2				
Informant-nummer	Uttalelse om språktrekket	Hører forskjell (egenrapportert)	Rapportert bruk	Faktisk bruk (%)
VKV1	Hadde den før.	Ja.	Alveolar l	Østfold-l (95,2 %)
VKV2	Prøver å få den bort.	Ja.	Østfold-l	Østfold-l (71,1 %)
VKV3	Har ikke lagt merke til at jeg har brukt den, sånn egentlig.	Vet ikke.	Vet ikke	Østfold-l (81,6 %)
VMV1	Prøver å unngå den. Men jeg tror jeg sier den av og til. Jeg har tatt meg selv i å si den ubevisst.	Ja.	Varierer	Østfold-l (95,25%)
VMØ1	Jeg vet ikke hvordan den ikke er.	Nei.	Østfold-l	Østfold-l (100 %)
VMV2	Jeg hører ikke forskjell, jeg, eller kanskje litt.	Nei.	Østfold-l	Østfold-l (73,1 %)

VKØ1	Jeg klarer den ikke, jeg. Jeg synes ikke det er så veldig fint, egentlig. Men det begynner å bli mye mer vanlig, synes jeg da.	Ja.	Alveolar l	Alveolar l (100 %)
VKØ2	Mamma og pappa slår litt ned på det når søsteren min bruker den.	Ja.	Alveolar l	Alveolar l (97,6 %)
VKØ3	Jeg vet ikke hva det er, jeg. Ja, jeg sier gal l.	Nei.	Østfold-l	Østfold-l (100 %)
VMØ2	Jeg kaller det "bolle" [med Østfold-l], men jeg har ingen anelse om jeg bruker den Halden-l-en eller hva du kaller den.	Nei.	Vet ikke.	Østfold-l (98,6 %)
VKØ4	Den høres jo morsom ut, høres litt barnslig ut.	Ja.	Alveolar l	Alveolar l (92,3 %)
VMØ3	Det virker som det er flest jenter som gjør det, da, og sier "l" på den måten. Men alle legger jo merke til det. Og du blir jo litt uthengt for det nesten, så, for det høres jo ikke så pent ut.	Ja.	Alveolar l	Alveolar l (100 %)
DKV1	Jeg hører jo selv når jeg sier "bolle" [med Østfold-l] og sånn, at det blir jo veldig sånn tjukk "l", da. Men det gjør ikke noe.	Ja.	Østfold l.	Østfold-l (100 %)
DMØ1	-	Ja.	Variasjon.	Alveolar l (98 %)
DMV1	Hvis noen sier det [Østfold-l], så ler jeg og prøver å rette på dem.	Ja.	Alveolar l.	Alveolar l (100 %)
DMV2	Jeg vet at det er typisk [bruk av Østfold-l] for det området jeg bor i. Men jeg har aldri opplevd det. Det er ingen jeg kjenner som snakker sånn.	Ja.	Alveolar l.	Alveolar l (100 %)
DMV3	Jeg føler at den andre l-en	Ja.	Alveolar l.	Alveolar l (100 %)

	[Østfold-l] høres litt mer uskyldig ut, litt barnslig nesten.			%)
DMV4	Jeg får kommentarer på l-en min hele tiden. Jeg vet ikke hvorfor jeg har den.	Ja.	Østfold-l	Østfold-l (97,9 %)
EMØ1	Det er litt sårt tema for noen, for det er jo liksom, det er jo en talefeil, altså som det går an å gjøre noe med hvis du liksom konsentrerer deg. Men det kan være litt vanskelig hvis du bare snakker fort.	Ja.	Alveolar l	Alveolar l (100 %)
EMØ2	Jeg har ikke den [Østfold-l].	Ja.	Alveolar l	Alveolar l (95,5 %)
EKØ1	Jeg tror kanskje jeg gjør det [bruker Østfold-l] når jeg ikke tenker over det.	Ja.	Østfold-l	Alveolar l (100 %)
EKØ2	Det er mange som har kommentert at jeg har det. Noen ord, som for eksempel "bolle", så klarer jeg nesten ikke å høre forskjell.	Nei.	Østfold-l	Alveolar l (100 %)
EMØ3	Jeg hadde kjempetjukk "l" før. Men ikke nå lenger, jeg har vokst fra det.	Ja.	Alveolar l	Alveolar l (100 %)
EMØ4	Jeg har ingen venner som sier "bolle" [med Østfold-l]	Ja.	Alveolar l	Alveolar l (95,3 %)
EKØ3	Jeg har ikke hørt så mye av det, egentlig.	Ja.	-	Alveolar l (98,2 %)
EKØ4	Det er ikke sånn at jeg tenker så veldig over det, egentlig	Ja.	-	Alveolar l (66,7 %)
EMØ5	Den [Østfold-l-en] ble jeg faktisk rettet på akkurat til riktig tid. For jeg sa feil, jeg sa feil først. Men det visste jo ikke jeg, så. Så nå vet jeg det.	Ja.	Alveolar l.	Østfold-l (90 %)

EMØ6		Ja.	Alveolar l.	Alveolar l (100 %)
------	--	-----	-------------	--------------------

Tabell 36: Holdninger, rapportert og faktisk bruk, variabel 2

Av 28 mulige er det mulig å lese sammenhengen mellom rapportert og faktisk bruk for 22 informanter i tabell 36. Denne viser at 19 av informantene rapporterer bruk av variant som samsvarer med den de faktisk bruker. Alle de tre som oppgir motsatt av faktisk bruk, går på Eikeli. Både EKØ1 og EKØ2 svarer at de tror de varierer når de ikke er bevisste på å markere forskjellen, eller at de ikke klarer å høre forskjellen mellom de to lydene i alle sammenhenger, men de varierer altså ikke. Informant EMØ5 hevder å ha blitt opplært til å realisere forskjellen ”til riktig tid”, men har likevel 90 % forekomst av Østfold-l.

5.6.6 Uttalelser om bruk av variabel 3

Enkelte informanter gir uttrykk for å ha tatt til seg høystatusvarianter mer eller mindre bevisst:

VMV1: Ja, jeg har jo begynt å si det. Det var ikke meningen. Jeg sier jo, /jenta/, holder jeg vel på. <nøler> Det er mye en-endelser, altså.

Intervjuer: Mm.

VMV1: /Hytten/ kan jeg komme på å si når som helst.

VKV3: Man gjorde ikke det før, men det er bare noe som har skjedd nå. Jeg vet ikke helt hvorfor.

VMV1: Jeg skulle ikke bli en av de som sa /hytten/. <latter>

VKV3: Nei. <latter>

Intervjuer: Når var det det skjedde da?

VMV1: Nei, det aner jeg ikke. Det har skjedd gradvis sikkert.

VKV3: Jeg vet ikke- Jeg tror liksom det var mest sånn, jeg vet ikke, sånn overgangen fra tiende til første klasse, tror jeg det er mest forskjell. [...] Det kan jo ha litt å si at liksom på skolen, på Hauger⁵⁵ var det jo liksom folk fra, vet ikke, ikke så fine strøk. Så det var kanskje ikke så pent språk og så typisk bærumsspråk. Men når du kom på Valler, så er det litt mer folk fra Høvik og noen fra, ja, hvilke andre steder? Jar og <latter>, litt sånn de typiske. Og da har man blitt litt påvirket.

⁵⁵ Hauger er en ungdomsskole som ligger et steinkast fra Dønski skole.

Kun én informant uttaler at hun bruker lavstatusvarianten for variabel 3 helt bevisst (i kap. 5.6.2 så vi at informant DMV4 brukte lavstatusvarianten av variabel 1 på denne måten):

VKØ3: Det er helt sjukt å si /boken/, det høres jo helt rart ut.

VMØ2: Du skal vel påstå at man skal begynne å si /Avisa/ og, nå?

VKØ3: Ja, jeg sier ”avisa”. <latter>

En-endelsen av variabel 3 er det hyppigst omtalte kjennetegnet på talemålet i Bærum i mitt materiale. I 179 tilfeller, tilsvarende 38 % av de totalt 471 beleggene er dette språktrekket kommentert⁵⁶. Hyppigst nevnes distinksjonen mellom «hytta» og «hytten».

Intervjuer: Jeg lurer på om dere kan på en måte beskrive talemålet i Bærum? Hva kaller dere det, og har det noen kjennetegn og så videre?

VKV3: <latter> Det er vanskelig. <nøler> Men det er jo det typiske, da, de der en-endelsene, som, flere som sier /hytten/ og sånn, og ...

I eksempelet ovenfor, er det tydelig at dette språktrekket omtales som følge av mitt direkte spørsmål om hva som er typisk for talemålet i Bærum, altså i den språkfokuserte delen av intervjuet. De fleste av de 179 ovennevnte beleggene er dermed en konsekvens av stimuli i form av at samtaleemnet er språk, men uten at det er jeg som omtaler fenomenet for deretter å be om informantenes mening om det. Dermed kan utspillene tolkes som faktiske uttrykk for det informantene opplever som kjennetegn ved bærumsdialekten.

⁵⁶ Tallet på antall belegg stemmer ikke overens med det som er oppgitt i tabell 34, ettersom nettopp beleggene som er betraktet som sitater eller eksempler på typiske bærumstrekk er merket med egen kode, slik at det ikke skal gi utslag i utregningene for spontan tale.

5.6.7 Holdninger, rapportert og faktisk bruk av variabel 3

Variabel 3			
Informantnummer	Uttalelse om språktrekket	Rapportert bruk ⁵⁷	Faktisk bruk (%)
VKV1	*Variasjon, men opptatt av skillet.	-en	-en (91,2 %)
VKV2	*Variasjon, men opptatt av skillet.	-a	-en (90 %)
VKV3		Variasjon	-en (93,3 %)
VMV1		Variasjon	-en (77,8 %)
VMØ1	Jeg er egentlig bevisst på å si -en.	-en	-en (100 %)
VMV2		-en	-en (80 %)
VKØ1		-en	-en (80 %)
VKØ2		-en	-en (75 %)
VKØ3	Det er helt sjukt å si /boken/, det høres jo helt rart ut.	-a	-a (57,1 %)
VMØ2		-en	-en (91,7 %)
VKØ4		-a	-en (77,8 %)
VMØ3		Variasjon	-en (100 %)
DKV1		-en	-en (90,9 %)
DMØ1	-en er omtalt som et typisk bærumstrekk. Men det er jo ikke det, vi bruker det jo	-a	-en (90 %)

⁵⁷ For variabel 3 og 4 er dataene for rapportert bruk stilt ved direkte spørsmål ved at informantene har blitt spurt om de for eksempel sier ”hytta” eller ”hytten”, ”hoppa” eller ”hoppet”. Dataene, spesielt for variabel 3, bør derfor vurderes noe ut fra hvilke ord som er brukt som eksempler.

	ikke i det hele tatt.		
DMV1	Den er jeg faktisk litt oppmerksom på. At det er litt finere å si /hytten/.	-a (men varierer)	-en (68,4 %)
DMV2		-a (men varierer)	-a (58,3 %)
DMV3	Men er det ikke motsatt? [fra hva DMV4 hevder] At Oslo sier, som høres fint ut i Oslo, og vi har masse a-ender her?	-	-en (53,8 %)
DMV4	Det er typisk for bæringer at vi sier /flasken/ i stedet for /flaska/.	-	-en (85,7 %)
EMØ3		-a	-en (85,7 %)
EMØ4	Jeg har blitt påvirket av folk som sier /hytten/ fordi det skal høres så fint ut og sofistisert.	-en	-en (75 %)
EKØ3	Vi er vel mest på en-ender på alt, egentlig.	-en	-en (100 %)
EKØ4	Jeg blir mobbet av min mor og far for at jeg sier /hytten/.	-en	-en (50 %)
EMØ5	Jeg sier /hytten/. Jeg sier ikke /hytta/. Det er fordi mamma og pappa sier det.	-en	-en (100 %)

Tabell 37: Holdninger, rapportert og faktisk bruk, variabel 3

For variabel 3 er det data for 17 av informantene på rapportert bruk. Av disse har 9 samsvar mellom rapportert og faktisk variant. Avviket på de resterende kan ha sammenheng med at

eksemplene som ofte ble brukt, var ”hytta”/”hytten” og ”kona”/”konen”. Utfallet kunne blitt et annet med andre eksempler. Informant VKØ3 har imidlertid uttalt at ”Det er helt sjukt å si /boken/m det høres jo helt rart ut. På tross av at hun tar sterkt avstand fra høystatusvarianten og rapporterer om a-ender, er 42,9 % av beleggene på nettopp denne. Informant DMØ1, som vi tidligere har stiftet bekjentskap med som den eneste som refererer til den gamle bærumsdialekten og hvordan han hadde elementer av denne da han var barn, har 90 % forekomst av høystatusvarianten selv om han rapporterer motsatt bruk og uttaler at han ikke har noen tro på at en-ender er noe spesielt bærumsfenomen. Informant DMV1 uttaler at han er opptatt av å bruke høystatusvarianten, men har på tross av dette relativt lav prosent, 68,4 %, av denne sammenlignet med gjennomsnittet. Til slutt kan informant EKØ4 nevnes som rapporterer bruk av høystatusvarianten, selv om de to variantene er like mye brukt. Hun uttaler dessuten at foreldrene har pekt på denne bruken. Dette tyder på at dette språktrekket er noe informanten har lagt til seg som følge av sosialisering utenfor hjemmet.

5.6.8 Rapportert og faktisk bruk av variabel 4

Variabel 4 er til forskjell fra de tre andre ikke hyppig omtalt som kjennetegn for talemålet i Bærum. Dataene i tabell 41 viser imidlertid høy forekomst av høystatusvarianten og samsvar mellom rapportert og faktisk bruk for 7 av 11 informanter.

Variabel 4		
Informantnummer	Rapportert bruk	Faktisk bruk (%)
VKV1	-et	-et (100 %)
VKV2	-et.	-et (100 %)
VKV3	-et	-et (88,9 %)
VMV1	-a	-et (84,6 %)
VMØ1	-et	-et (100 %)
VMV2	-et	-et (77,8 %)
VKØ1	-et	-et (100 %)
VKØ2	-et	-et (66,7 %)

VKØ3	-a	-et (71,4 %)
VMØ2	-et	-et (66,7 %)
VKØ4	-a	-et (100 %)
VMØ3	-et	-et (100 %)
DMV1	-et (men varierer)	-a (86,7 %)
DMV2	-et (men varierer)	-a (100 %)

Tabell 38: Rapportert og faktisk bruk, variabel 4

6 Drøfting

I dette kapittelet vil jeg sammenfatte resultatene fra det foregående kapittelet. Ved bruk av det teoretiske rammeverket og begrepsapparatet fra kapittel 3 vil jeg dessuten besvare hypotesene og til slutt også problemformuleringen. Dermed har jeg kartlagt den språklige variasjonen blant bærumsungdom, og sammenlignet faktisk og rapportert språkbruk med bevisste språkholdninger.

6.1 Hypotese 1: Grad av variasjon

Hypotese 1: *Informantene varierer språket intra- og interindividuell.*

6.1.1 Svar på hypotesen

Ved å studere distribusjonen av variantene på individnivå (vedlegg 3) bekreftes hypotesen om at det forekommer intraindividuell variasjon i mitt materiale, det vil si innad i enkeltinformanters språkbruk. Dette ble også synliggjort i kap. 5.6, hvor gjennomføringsgraden av hver variabel ble sammenlignet med faktisk bruk. Den intraindividuelle variasjonen vises i tabell 39 for variabel 1 for fire av informantene. På tross av store forskjeller i antall belegg, viser de to dønskielevne tendenser til å variere mellom de to variantene, mens de to informantene fra Eikeli har overvekt av /ç/-realisering.

Variabel 1:						
Informantkode	ç		j		Sum	
	Belegg	%	Belegg	%	Belegg	%
DMØ1	2	50	2	50	4	100
DMV1	4	44,4	5	55,6	9	100
EKØ2	31	96,9	1	3,1	32	100
EMØ3	9	90	1	10	10	100

Tabell 39: Intraindividuell variasjon

Interindividuell variasjon, altså variasjon på gruppenivå ble påvist for de ulike språklige variablene i kapittel 5. Resultatene viste variasjon i realisering av de fire språklige variantene innenfor alle de sosiale variablene som informantene er organisert etter. Som eksempler på interindividuell variasjon kan vi se i tabell 40 at for variabel 1 har to av de fire kvinnene bosatt i øst som går på Valler (VKØ), 100 % forekomst av /ç/, mens de to andre har 100 % /j/. Det er graden av slik variasjon som gir utslag i grad av varians og signifikans i resultatene.

Variabel 1:						
Informantkode	ç		j		Sum	
	Belegg	%	Belegg	%	Belegg	%
VKØ1	0	0	3	100	3	100
VKØ2	2	100	0	0	2	100
VKØ3	8	100	0	0	8	100
VKØ4	0	0	2	100	2	100

Tabell 40: Interindividuell variasjon

6.1.2 Konsekvenser av resultatene

Det er nå stadfestet at den språklige variasjonen blant informantene i mitt materiale finnes både mellom individene, og i den enkelte informants veksling mellom de to variantene. Dette funnet er ikke spesielt kontroversielt i en avhandling som har til formål å belyse språklig variasjon. I kap. 3.5 ble forholdet mellom individ og kollektiv i sosiolingvistikken diskutert, og Venås (1982: 72) sa: "[E]r ein på individnivå med den einskilde språkbrukaren, kan ein også dra ut slutningar som kan gjelde nokså allment, ein kan generalisere." Derfor kan hypotese 1 betraktes som et utgangspunkt for forståelsen av de neste. Når vi tilnærmer oss den enkelte informanten i den kvalitative delen av undersøkelsen, er dette med formål om å få bredere forståelse av språksamfunnet rundt. En bekreftelse av at variasjonen finnes både på gruppe- og individnivå i Bærum kan dessuten gi en pekepinn på at de utvalgte språklige variablene er relevante. Når jeg nå tar for meg hypotese 2-4, som omhandler variasjon innenfor de ulike sosiale gruppene, vil jeg derfor se på både individ- og gruppenivå for å hente ut mest mulig informasjon.

6.2 Hypotese 2: Kjønn

Hypotese 2: Kvinnene i undersøkelsen har høyere grad av høystatusvarianter enn mennene.

For både variabel 1 og 2 har kvinnene i undersøkelsen høyere forekomst av lavstatusvariantene, henholdsvis /f/-realisering av kj-lyden og Østfold-l, enn mennene. Dette er funn i motsatt av forventet retning. Når det gjelder variabel 3 og 4, har imidlertid kvinnene høyere andel av høystatusvarianten enn mennene. Hypotese 2 må derfor avkrefte med hensyn til variabel 1 og 2, men kan bekrefte for variabel 3 og 4. Selv om det ikke er tvil om at fonemsammenfall for variabel 1 og Østfold-l for variabel 2 har lavest status av de to alternativene, er det grunn til å spørre seg om hva som gjør at tendensen synes å gå mot forventet retning. Dersom en tolker /f/-realisasjonen og Østfold-l som nye trekk, kan imidlertid tendensen fra andre sosiolingvistiske undersøkelser til at jenter (særlig i urbane språksamfunn) er språklige innovatører eller foregangspersoner for endring, bekrefte også for mitt materiale. I tråd med diskusjonen i kap. 4.9.6, ser vi altså at variabel 1 og 2 skiller seg fra variabel 3 og 4 med tanke på forventet mønster for distribusjon mellom kjønnene.

Med erfaringene fra denne undersøkelsen, kan en ny hypotese for eventuelt videre arbeid formuleres slik:

Kvinner bruker flere høystatusvarianter enn menn ved tradisjonelle variabler, men mønsteret er motsatt ved nye språktrekk.

Denne undersøkelsen kan ikke med sikkerhet fastslå at de av mine informanter som bruker lavstatusvariantene av variabel 1 og 2 har det som en varig språkendring og ikke et livsfasefenomen. Likevel forteller uttalelser fra intervjuene (som vist i tabell 35-37) oss at av informantene som bruker disse språktrekkene, er det kun et fåtall som både hører forskjell mellom de ulike variantene og uttrykker et ønske om å skille mellom dem. Dette forteller oss at det er lite sannsynlig at informantene vil endre språkbruken på et senere tidspunkt i livet.

6.3 Hypotese 3: Skoletilhørighet

Hypotese 3: Det vil være høyest forekomst av høystatusvariantene på Valler, lavere på Eikeli og færrest på Dønski.⁵⁸

For både variabel 3 og 4 viser fordelingen forventet mønster ved at Dønski har lavest forekomst av prestisjevariantene. Når det gjelder fordelingen mellom Eikeli og Valler, er denne nokså lik, men Eikeli-informantene har en-ender i 85,5 % av tilfellene, mens Valler-informantene har det i 78,2 % av tilfellene. For variabel 4, stiller disse to likt på 88 %. Igjen viser variabel 1 og 2 et annet mønster. Variabel 3 og 4 har dermed henholdsvis EVD og VED. Variabel 1 viste (som forventet) høyest grad av sammenfall på Dønski og lavest på Valler (VED). Østfold-1 av variabel 2 hadde derimot lavest forekomst på Eikeli og høyest på Valler (EDV). Dette kan tyde på at det er en vesensforskjell mellom de to variablene. For det første har fonemsammenfallet som variant av variabel 1 en generelt høyere andel enn Østfold-1 (bortsett fra på Dønski for denne siste). Dette kan antyde at det er snakk om en

⁵⁸ Forbokstaven i skolens navn settes sammen etter for å tydeliggjøre motsetningene mellom forventet (VED) og faktisk resultat. For å tydeliggjøre motsetningene mellom forventet og faktisk resultat for denne hypotesen, brukes forkortelser for skolene. Ved bruk av forkortelsene, viser den første bokstaven til skolen med høyest andel av høystatusvarianten. Hypotesen forutsetter dermed rekkefølgen VED fra høyest til lavest andel av høystatusvarianter.

språkendring som er kommet lengre enn Østfold-1, slik figur 8 viste. Dermed må hypotese 3 bekreftes for variabel 1 og 3, men avkreftes for de to andre.

6.4 Hypotese 4: Oppvekststed

Hypotese 4: Informanter som er oppvokst øst i kommunen, bruker flere høystatusvarianter enn informanter fra vest.

Som vi så i kapittel 3, forventer vi at informantene i øst har høyest forekomst av høystatusvariantene, blant annet grunnet den geografiske nærheten til Oslo vest. For variabel 1 viste resultatene at høystatusvarianten hadde en andel på 54,4 %, godt over 20 % flere belegg i øst enn i vest. Tendensen var enda tydeligere for variabel 2, med hele 74,8 % av høystatusvariantene i øst mot 39,3 % i vest. For den første av de tradisjonelle variablene var det på tross av bare 10 % differanse mellom øst og vest, også her øst som hadde flest endelser. For variabel 4 er forskjellen mellom andelen høystatusvarianter i øst bare knepent over andelen i vest. Likevel taler resultatene for seg for de fire variablene, og hypotese 4 er dermed bekreftet. Det vil si at den sosiale variabelen oppvekststed er mer avgjørende for talespråket til ungdom i Bærum enn kjønn og skoletilhørighet. Det var også slik at forskjellen mellom øst og vest for variabel 2 var signifikant.

6.5 Hypotese 5: ”Nye språktrekk”

Hypotese 5: ”Nye” språktrekk som sj-kj-sammenfall og Østfold-1 viser likt variasjonsmønster innenfor de sosiale kategoriene kjønn, skoletilhørighet og oppvekststed.

Hypotese 5 fordrer at informanter som bruker lavstatusvarianten for variabel 1, også gjør det i variabel 2. For kategorien kjønn kan en si at hypotese 5 er bekreftet, på tross av at det var kvinnene som hadde høyest forekomst av lavstatusvarianten. Som påpekt i kap. 6.3, viser variabel 1 og 2 ulik distribusjon for informanter ved de tre skolene. Valler-informantene hadde lavest grad av sj-kj-sammenfall, men høyest av Østfold-1. Videre hadde informantene fra øst høyest andel av høystatusvariantene for både variabel 1 og 2. Hypotese 5 avkreftes for den sosiale kategorien skoletilhørighet, mens informantene innenfor samme kjønn og oppvekststed hadde likt variasjonsmønster. Årsaken til at det var forventet at informanter som

brukte lavstatusvarianten for variabel 1 eller 2 også gjorde det for den andre, var som nevnt i kap. 4.9 at begge disse regnes som barnespråksfenomen. De to språktrekkene har de siste årene vært hyppig omtalt i media. Dette har vakt sterkt engasjement i kommentarfelt og diskusjonsfora i sosiale medier. Min oppfatning er at mye av dette engasjementet dreier seg om å stanse utviklingen av sj-kj-sammenfallets og Østfold-l'ens inntog.

6.6 Hypotese 6: Rapportert og faktisk språkbruk

Hypotese 6: *Det er samsvar mellom rapportert og faktisk språkbruk for de fire språklige variablene.*

Kunnskap om spekteret av følelser for hjemstedet som ble eksemplifisert i kap. 5.5.1 er viktig for å forstå de språklige og metaspråklige forholdene som undersøkes i denne avhandlingen. Tabell 35-37 viste at det var godt samsvar mellom rapportert og faktisk språkbruk i 46 av 66 tilfeller. Dermed kan hypotese 6 sies å være bekreftet i noen grad. Det er verdt å merke seg at av de 10 informantene som hadde sammenfall i variabel 1 (5 kvinner og 5 menn), var det 6 informanter (3 kvinner og 3 menn) som rapporterte at de hadde det. Av de som rapporterte at de ikke kunne høre forskjell på de to lydene, var det flere som fortalte at de ble rettet på hjemme. Informant EMØ4, som uttrykte at han hørte forskjell mellom lydene, og faktisk hadde 100 % sammenfall, uttalte eksempelvis:

EMØ4: Jeg får alltid høre det av far hvis jeg sier feil. Ikke at det er noe galt med det, det er bare morsomt å høre folk som sier /skjøtt/.

Dette vitner om at mine informanter i stor grad er bevisste om det språklige fenomenet sammenfall for variabel 1. Dette språktrekket kan (jf. kap 3.5.2.5) betegnes som *salient*. Ettersom det er knyttet høy grad av bevissthet til dette, er det også en språklig *markør*. Dette er ikke egentlig overraskende med tanke på at språktrekket har vært i utvikling siden 1990-tallet. Bevisstheten om dette i foreldregenerasjonen og i media, har gjort at mine informanter sannsynligvis har blitt rettet på i flere sammenhenger. Det omtales i skolebøker, lærerne fleiper med det og foreldrene retter kanskje på dem. På tross av dette presset på å endre språkbruk, har ikke utviklingen snudd, men har tvert i mot kommet langt i S-kurven (jf tabell 10). For variabel 2 var det 19 av 22 informanter som hadde samme variant i rapportert og faktisk bruk, mens for variabel 3, var det bare halvparten som hadde samsvar mellom de to. For den siste variabelen, hadde 7 av 11 informanter det samme mønsteret. Resultatene viste

dermed at informantene har forholdsvis god innsikt i hvilke varianter de faktisk bruker av de forskjellige variablene. Avviket var størst for variabel 1 og 4.

7 Avslutning

7.1 Konklusjon

Innfallsvinkelen i denne undersøkelsen har vært preget av Dennis Prestons modell (som vist i figur 7). Gjennom å kartlegge den språklige variasjonen, har vi fått ny kunnskap om a-hjørnet i trekanten – faktisk språkbruk. Videre har kartleggingen av rapportert språkbruk og andre metaspråklige utsagn gitt innsikt i b-hjørnet – refleksjoner *over* språkbrukernes bevissthetsnivå. Vi har dermed sett hvordan den rapporterte språkbruken har gitt ”større innsikt i og forståelse av væsentlige sider ved undersøgelsesobjektet (informanters talesprog og sprogholdninger)” (jf. Brodersen 2000: 21). Den overordnede problemformuleringen var:

I hvilken grad samsvarer rapportert og faktisk språkbruk blant ungdom i Bærum, og hvordan er forholdet mellom språkbruk og holdninger til talespråket?

Et samlet svar på problemformuleringen fordrer at vi behandler den del for del. Mine funn viser at bruken av de ulike språklige variablene varierer innenfor alle de tre sosiale variablene. Resultatene fra undersøkelsen viste dessuten at det var den sosiale kategorien oppvekststed som i størst grad fulgte forventet mønster for variasjon, mens kjønn og skole ga noen overraskelser. De fire språklige variablene viste seg å ha gjennomgående ulikt mønster. Mens lavstatusvariantene av variabel 1 og 2 kan karakteriseres som ”nye” språkformer, er variabel 3 og 4 mer tradisjonelle. De to settene av variabler opptrådte ulikt, også med tanke på rapportert språkbruk og de bevisste holdningene. Den folkelingvistiske tilnærmingen gjør at også informantenes metaspråklige refleksjon er med på å kaste lys over de språklige forholdene. Kap. 6.6 viste at den rapporterte språkbruken ikke kan sies å sammenfalle fullt ut for de fire variablene. For variabel 1 og 4 var avviket mellom rapportert og faktisk bruk størst. Informantene viste seg i flere tilfeller å realisere en språkform i 100 % av tilfellene på tross av uttalt negative holdninger til nettopp disse. Svaret på problemformuleringen kan dermed gjøres litt vagt: Rapportert og faktisk språkbruk samsvarer i *noen* grad i Bærum. Min undersøkelse viste at informantene i 46 av 66 tilfeller rapporterte samme språklige variant som de faktisk brukte. Dermed kan problemformuleringen strengt tatt besvares med 69,7 % -

graden av samsvar mellom bærumsungdommenes innsikt og praksis. Svaret på dette gradsspørsmålet må imidlertid inkludere bevissthet om andre aspekter. Bærumsungdommene har nemlig jevnt over klare formeninger om hva som er høy- og lavstatusformer i sitt talespråk, og kjenner igjen de fire variablene i min undersøkelse som deler av dette. På tross av en slik språklig bevissthet, svarer imidlertid de færreste at de opplever at de har en dialekt, og enda færre svarer at deres talespråk er noe annet enn ”vanlig”, ”østlandsk” eller nært tilknyttet bokmål. Dette vitner om at den dokumenterte språklige variasjonen i Bærum i stor grad er styrt av det sosiale landskapet som språket eksisterer i.

7.2 Videre forskning

I denne avhandlingen har jeg undersøkt og kartlagt et talespråk som ikke har vært under lupen på lang tid. Jeg har så vidt skrapet i overflaten, og har stadig vekk fått idéer til alternative innfallsvinkler. For det første ville det vært spennende med enda flere informanter fra hver skole (og ikke minst like mange, så materialet ble enda mer sammenlignbart). Dessuten skulle jeg gjerne undersøkt de underbevisste holdningene hos informantene, da ville nok en dimensjon av Dennis Prestons modell kommet med. For det tredje kunne det vært interessant med en studie av språkendring i Bærum. Da det ikke forelå noe materiale jeg kunne bruke som sammenligningsgrunnlag, var ett alternativ å gjøre en undersøkelse i tilsynelatende tid. Dette ville imidlertid fordret andre språklige innfallsvinkler. Jeg håper at undersøkelsen min kan være utgangspunkt for en framtidig, diakron undersøkelse, da jeg er overbevist om at mønsteret for bruk av de fire variablene mine ser helt annerledes ut om eksempelvis 10 år. For det fjerde har jeg vært interessert i hvordan bæringer forholder seg til eget talespråk, og hva de kaller det. I denne avhandlingen har dette perspektivet vært et viktig bidrag for å forstå informantenes innfallsvinkel til språkspørsmål, men også for å kartlegge i hvilken grad de faktisk har en opplevelse av å ha en dialekt. Dersom en skulle viet dette spørsmålet større oppmerksomhet, kunne det vært interessant å se på sammenhengen mellom språksyn og livsstilsvalg eller yrkesvalg. Dette kunne vært gjort kvantitativt, gjennom en spørreundersøkelse på papir eller nett. Dermed ville det vært enklere å nå ut til et stort antall informanter med spredning innenfor ulike sosiale variabler.

Litteraturliste

Ajzen, I. & Fishbein, M. (1980). *Understanding Attitudes and Predicting Social Behavior*

Akershus Fylkeskommune (23.05.2013): *Tilstandsrapport for skoleåret 2012/2013*, Akershus

Fylkeskommune. Tilgjengelig fra:

<http://www.akershus.no/Ansvarsomrader/Statistikk-og->

[kart/Statistikkomrader/Videregaende-opplering/](http://www.akershus.no/Ansvarsomrader/Statistikk-og-kart/Statistikkomrader/Videregaende-opplering/) [Lest dato: 24.02.2014]

Akselberg, Gunnstein (1997). "Kvalitativ eller kvantitativ sosiolingvistikk?" I: Red.

Bondevik, J., Kristoffersen, G., Sandøy, H. (1997) *Språk er målet, Festskrift til Egil Pettersen*. Bergen

Akselberg, Gunnstein (2002). Utviklinga av vossamålet ved årtusenskiftet. Ei gransking av språkhaldningar og språkbruk hjå ungdommar på Voss 2001-2002. *Målbryting* 6. S. 93-119. Bergen: Nordisk institutt.

Akselberg, Gunnstein og Mæhlum, Brit (2008). "Sosiolingvistisk metode." I: Mæhlum, Brit; Akselberg, gunnstein; Røynealand, Unn og Sandøy, Helge. *Språkmøte – Innføring i sosiolingvistikk*. S. 73-88. Oslo: Cappelen akademisk forlag.

Allport, Gordon W. (1935). "Attitudes." I: Carl Murchison (red.). *A Handbook of Social Psychology*. Bd. 2. S. 798-844. (The International University Series in Psychology.) New York: Clark University Press

Bakken, Tor Chr. (red.) (2008). *Budstikkas store Asker og Bærum-leksikon*. Oslo: Kunnskapsforlaget

Bokmålsordboka (2014). <http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=&bokmaal=+&ordbok=bokmaal>

Bærum kommune (2006). "Barn og unges oppvekstvilkår i Bærum kommune (Vedlegg til høringsdokument for kommuneplanens samfunnsdel 2006-2012)

<https://www.baerum.kommune.no/Documents/Miljø->

[%20og%20planadministrasjonen/Overordnet%20planlegging/Kommuneplanen/KPsa mf06_12/kpvedlegg2baun.pdf](https://www.baerum.kommune.no/Documents/Miljø-%20og%20planadministrasjonen/Overordnet%20planlegging/Kommuneplanen/KPsa mf06_12/kpvedlegg2baun.pdf) [Lest 25.08.14]

- ”Erik & Kriss” (2004). ”Bærumsgrammatikk” [Sangtekst tilgjengelig fra:]
<http://rap.genius.com/Erik-og-kriss-brumsgrammatikk-lyrics> [Lest 25.09.14]
- Ertesvåg, Frank (16.08.2014). ”La barna få su sjylland og fotbajl.” *VG*
<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/la-barna-faa-si-sjylland-og-fotbajl/a/23275272/>
[Lest 20.08.2014]
- Grønmo, Sigmund (1996). ”Forholdet mellom kvalitative og kvantitative tilnærminger i samfunnsforskningen. I: *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*, red. H. Holter og R. Kalleberg. Oslo: Universitetsforlaget 73-108
- Halvorsen, Stein (12.10.2012). ”En kløpper på dialekter.” *Budstikka* <http://web.retriever-info.com/services/archive.html?method=displayDocument&documentId=02007920121012EC7A4D707A54C45BEAB54629C4ECCC95&serviceId=2> [Lest 20.04.2013]
- Haugen, Ragnhild (2004). *Språk og språkhaldningar hjå ungdomar i Sogndal*.
- Harnes, Nils (2012). *Bortemål på hjemmebane*. [Publisert i *Budstikka*, Papirutgaven: s. 25 (03.11.2012)]https://www.hf.uio.no/iln/om/organisasjon/tekstlab/aktuelt/i-media/Presseklipp/budstikka_03_11_12.pdf [Lest 26.09.2014]
- Hernes, Reidunn (2005). Kvar i verda finst språket? Ei drøfting av sosiolingvistikken sitt studieobjekt – i spenningsfeltet mellom individ og kollektiv. I: *Målbryting* nr. 7, 2005, Universitetet i Bergen
- Hinskens, F., Auer, P., Kerswill, P. (2005). The study of dialect convergence and divergence: conceptual and methodological considerations. I: Auer, P., Hinskens, F., Kerswill, P. red. *Dialect Change. Convergence and Divergence in European Languages*. Cambridge University Press.
- Hudson, Richard A. (1996). *Sociolinguistics*. Cambridge University Press
- Hvaal (27.04.2013). ”Typisk deg. Eller? Gi meg din adresse, så skal jeg si deg hvem du sannsynligvis er.” *Budstikka*. <http://www.budstikka.no/helg/typisk-deg-eller-1.7863253> [Lest 10.05.14]

- Jensen, S. A. (2013). *Professor mener Bærum har gjennomgått en språkrevolusjon*.
 [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.budstikka.no/kultur/professor-mener-berum-har-gjennomgatt-en-sprakrevolusjon-1.8124008?localLinksEnabled=false> [Lest 15.01.2014]
- Johansen, Inger (2005). Språkhaldningar og språkhandlingar. I: *Målbryting nr. 7 Sosiolingvistiske modellar – haldning, regionalisering, forklaring og normering*, 2005, Universitetet i Bergen
- Le Page, Robert B. og Andréé Tabouret-Keller (1985). *Acts of identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lundesgaard, Erik (2007)., *Bærum*. Lundesgaard Forlag
- Midbøe, Oda Marie og Engebretsen, Dan Kåre (18.10.2013). ”Leder landets fattigste kommune: Vant til å leve på lave inntekter.” *VG Nett*:
<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/skatten-2012/leder-landets-fattigste-kommune-vant-til-aa-leve-paa-lave-inntekter/a/10152519/> [Lest 07.08.14]
- Moen, Inger & Simonsen, Hanne Gram (2012). Likvider i østnorsk: fire urokråker?, I: Unn Røyneland & Hans-Olav Enger (red.) *Fra holtijaR til holting. Språkhistoriske og språksosiologiske artikler til Arne Torp på 70-årsdagen*. Novus Forlag.
- Mæhlum, Brit (1996): ”Norsk og nordisk sosiolingvistikk – en historisk oversikt”. I Carol Henriksen mfl. (red.) *Studies in the development of linguistics in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden*. Oslo: Novus Forlag
- Mæhlum, Brit (2002): ”Hvor går vi – og hvorfor? Et forsøk på å trekke noen store linjer i utviklingen av norsk talemål.” I: *Målbryting. Skrifter frå prosjektet Talemålsending i Noreg – nr. 6*. Bergen, Universitetet i Bergen
- Mæhlum, Brit (2009): ”Standardtalemål? Naturligvis! En argumentasjon for eksistensen av et norsk standardtalemål.” I: *Norsk Lingvistisk Tidsskrift – 27 (1)*, s. 7-26. Oslo. Novus Forlag.
- NDLA (Norsk Digital Læringsarena) (2014) *Hva er en dialekt?* <http://ndla.no/nb/node/69870> [Lest 10.07.2014]

- Pedersen, Inge Lise (1994) Linguistic Variation and Composite Life Modes. I: Nordberg, B. *The Sociolinguistics of Urbanization: The Case of the Nordic Countries* (1994), s. 87-115
- Pedersen, Inge Lise (2009) Processes of standardization in Scandinavia. I: Gregersen, F. & Kristiansen, T. (red.) *Fra folkemål til multietnolekt – og 23 andre artikler inden for nordisk dialektologi, sociolingvistik og sproghistorie*. Novus forlag
- Preston, Dennis (1989) *Perceptual Dialectology. Nonlinguists' Views of Areal Linguistics*. Dordechts: Foris.
- Preston, Dennis (2002) "What is Folk Linguistics" I: *Målbryting. Skrifter frå prosjektet Talemålsendring i Noreg* – nr. 6, Universitetet i Bergen
- Quist, Pia (2003) Et flydende Sprogsamfund? Sociolingvistikens 'sprogsamfund' historisk og teoretisk. I: *Danske talesprog*. Bind 4 s. 37-58. København: C.A Reitzels Forlag.
- Rosenberg, Milton J. Og Carl I. Hovland. 1960. "Cognitive, Affective, and Behavioral Components of Attitudes." I: Milton J. Rosenberg ofl.: *Attitude Organization and Change. An Analysis of Consistency among Attitude Components*. s. 1-14. (Yale studies in attitude and communication. Bd. 3.) New Haven, Conn.: Yale University Press
- Rudi, Nina Berge (1999) "Er det råd å stole på rapportert språkrøk?" I: *Målbryting. Skrifter frå prosjektet Talemålsendring I Noreg* - nr. 2, Universitetet i Bergen
- Røyneland, Unn (2008), "Språk og dialekt" I: Mæhlum, B., Akselberg, G., Røyneland, U., Sandøy, H. red. *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistik*. Oslo: Cappelen s. 15-34
- Sandøy, Helge (1985). *Norsk dialektkunnskap*. Oslo: Novus forlag.
- Sandøy, Helge (1996). *Talemål*. 2. Utgave, 3. Opplag Oslo: Novus Forlag.
- Sandøy, Helge (2008). "Språkendring." I: Mæhlum, Brit; Akselberg, gunnstein; Røyneland, Unn og Sandøy, Helge. *Språkmøte – Innføring i sosiolingvistik*. s. 195-219. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Simonsen, Hanne Gram og Moen, Ingrid (2006) "Fonetisk perspektiv på sammenfallet av sj-lyden og kj-lyden i norsk". *Språknytt* 1/2006.

http://sprakrad.no/Toppmeny/Publikasjoner/Spraaknytt/Arkivet/2006/Spraaknytt_1_2006/Fonetisk_perspektiv/ [Lest 20.08.2014]

Skjekkeland, Martin (2010). *Dialektlandet*. Kristiansand: Portal forlag.

Slethei, Kolbjørn (1996). *Grunnbok i fonetikk for språkstudenter*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Svendsen, Bente Ailin (2012). Et språklig bakholdsangrep? ”Østfold l-ens” inntog i Oslo, I: Unn Røynealand & Hans-Olav Enger (red.) *Fra holtijaR til holting. Språkhistoriske og språksosiologiske artikler til Arne Torp på 70-årsdagen*. Novus Forlag

Statistisk Sentralbyrå (01.07.2014). ”Befolkning og areal i tettsteder, 1. januar 2013.”

<https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/befsett> [Lest 25.08.14]

Store norske leksikon. *Sandvika i Bærum*. http://snl.no/Sandvika_i_Bærum [Lest 07.08.2014]

Tangen, E. Blåsmo, T. & Grønlund, A.K. (2013). Her er de skjulte skole-forskjellene politikerne i Bærum ikke snakker om. *Budstikka*, 27.08.2013

<http://www.budstikka.no/nyheter/her-er-de-skjulte-skole-forskjellene-politikerne-i-berum-ikke-snakker-om->

[1.8037849?fb_action_ids=10201923216028982&fb_action_types=og.recommends&fb_source=other_multiline&action_object_map=%7B%2210201923216028982%22%3A379514282177400%7D&action_type_map=%7B%2210201923216028982%22%3A%22og.recommends%22%7D&action_ref_map=%5B%5D](http://www.budstikka.no/nyheter/her-er-de-skjulte-skole-forskjellene-politikerne-i-berum-ikke-snakker-om-1.8037849?fb_action_ids=10201923216028982&fb_action_types=og.recommends&fb_source=other_multiline&action_object_map=%7B%2210201923216028982%22%3A379514282177400%7D&action_type_map=%7B%2210201923216028982%22%3A%22og.recommends%22%7D&action_ref_map=%5B%5D) [Lest 15.10.2013]

Thorsen, Inge (2010). ”Pendling og kompetansearbeidsplasser.”

<http://www.regjeringen.no/upload/KRD/NOU/Kompetansearbeidsplasser/pendling.pdf> [Lest 25.09.2014]

Tveten, Magnus (1913). *Bærums-maalet – ei stutt utgreiding*.

Venli, Vegard (2013). Bærum best på nasjonale prøver – nok en gang. *Kommunal rapport*, 07.01.2013 <http://kommunal->

[rapport.no/artikkel/baerum_best_pa_nasjonale_prover_nok_en_gang?destination=node%2F94979](http://kommunal-rapport.no/artikkel/baerum_best_pa_nasjonale_prover_nok_en_gang?destination=node%2F94979) [Lest 10.01.2014]

Venås, Kjell (1982). *Mål og miljø. Innføring i sosiolingvistikk eller språksosiologi*. Oslo:
Novus Forlag

Vedlegg

Vedlegg 1: Informasjonsskriv til informanter og samtykkeerklæring

FORESPØRSEL OM DELTAKELSE I FORSKNINGSPROSJEKT

Mastergradsprosjektet ved Universitetet i Bergen med professor Helge Sandøy som veileder, studerer språkbruk og holdninger til språk i Bærum. Til denne undersøkelsen ønsker vi å ha samtale med skoleelever ved videregående skoler i Bærum. Samtaleemnene vil dreie seg om tilknytning til hjemstedet og egen språkbruk. Det blir gjort opptak under samtalen, som vil ta omtrent en time. Samtalen blir gjort med to personer samtidig.

Det eneste kravet vi setter når vi velger ut folk til samtaler, er at de har vokst opp i Bærum etter 6-årsalderen. Det er frivillig å være med, og en kan trekke seg uten grunngiving når som helst underveis inntil prosjektet er ferdig i 2014. Hvis du trekker deg, blir navn og andre opplysninger slettet fra arkivet vårt.

Vi gjør bare språklige analyser, men på grunn av det offentlige regelverket blir opptakene av samtaleene behandlet som konfidensielt materiale, og ingen enkeltpersoner skal kunne kjennes igjen i rapporter fra studien. Navnet på deltakeren og ev. navn på andre personer blir endret til tallkoder ved behandlingen av materialet. Materiale og kodesystem blir lagret på ulike steder. Personene som har tilgang til materialet, har taushetsplikt. Etter prosjektslutt ønsker vi å lagre intervjumaterialet på ubestemt tid i Målføresamlinga ved Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier, Universitetet i Bergen. Om noen ønsker å bruke samme materialet i et nytt tilsvarende forskningsprosjekt om språk, blir det sendt ny melding til Personvernombudet, og det kan bli aktuelt å kontakte deg igjen.

Dersom du er villig til å være med på intervjuet, er det fint om du skriver under på samtykkeslippen og tar med dette arket til samtalen.

Hvis det er noe du lurer på, kan du ringe meg på 45 69 12 47, eller sende en e-post til ath047@student.uib.no.

Med vennlig hilsen

Agnes T. Kroken

Veileder:

Helge Sandøy

Nordisk, LLE

Boks 7805, 5020 Bergen

tlf. 55 58 24 05

e-post helge.sandoy@lle.uib.no

Samtykkeerklæring:

Jeg har fått informasjon om prosjektet og sier meg villig til å være med i samtale høsten 2013, og godtar at denne samtalen blir brukt i forskningssammenhenger som er nevnt i skrivet ovafor, og oppbevart i Målføresamlinga ved Universitetet i Bergen..

Dato: ___/___-2013

Underskrift

Vedlegg 2: Spørreskjema

Talemålsbakgrunn

Del 1: Om deg

1. Navn (fornavn og etternavn): _____
2. Klasse: _____
3. Fødselsår: _____
4. Kjønn: _____
5. Hvor bor du nå? _____
6. Hvor lenge har du bodd i Bærum? _____
 - a. Hvis du har bodd andre steder enn Bærum, fyll ut skjemaet:

Når (fra-til):	Hvor:

7. Hvilken ungdomsskole gikk du på? _____
8. Hva har du tenkt til å gjøre etter videregående? _____
9. Har du planer for hvilket yrke du kan tenke deg i fremtiden? I så fall hva?

10. Kan du tenke deg å bo i Bærum som voksen. Hvorfor/hvorfor ikke? Hvis ikke: Hvor vil du heller bo?

11. Hva gjør du på fritiden? _____
12. Hvor er foreldrene dine oppvokst?
 - a. Mor: _____

b. Far: _____

13. Hvilket yrke har foreldrene dine?

a. Mor: _____

b. Far: _____

Del 2: Talemålet ditt

14. Hvordan vil du omtale måten du snakker på?

15. Dersom du har ulike måter å snakke på i ulike situasjoner, i hvilke situasjoner bruker du hver av de?

16. Hvilken bøyingsform av *kone* bruker du i følgende setning? *Der borte er den gamle*

_____.

17. Hvordan bøyer du verbet *å kaste* i følgende setning? *I går kast ___ han radioen i veggen.*

18. Er det ulike måter å snakke på i Bærum?

a. Hvordan?

b. Hvor brukes disse?

c. Hvem bruker disse? _____

19. Hva kjennetegner en typisk bæring?

Vedlegg 3: Intervjuguide

Personlige opplysninger om informanten:

1. Fortell litt om deg selv
 - a. Navn og fødselsdato
 - b. Kort om oppvekst
 - c. Utdannelse
2. Om familien. Hvor kommer foreldrene dine fra? Hva jobber de med? Har du bodd noe annet sted enn i Bærum?
3. Er det noe klasseskille i Bærum?
4. Hvem bruker du mest tid sammen med i hverdagen? (Familie, venner)
5. Har du annen slekt i Bærum?

Om Bærum

6. Hvordan vil du beskrive hjemstedet ditt (Bærum) til en utenforstående?
7. Hva slags forhold har du selv til hjemstedet ditt? (tilhørighet, miljø, trivsel)
8. Drar du oftest til Sandvika eller Oslo?
 - a. Hvilket av stedene liker du best?
9. Hva kjennetegner en typisk bæring?
10. Har du inntrykk av at Bærum har forandret seg de siste tiårene? (Arbeidsmarked, miljø, kultur, folk, mentalitet, innflytting/utflytting osv.)
11. Har du inntrykk av at bæring utgjør en homogen gruppe?

Om språkbruk og språkholdninger

12. Hvordan vil du beskrive talemålet i Bærum?
 - a. Er det en dialekt?
 - b. Liker du talemålet?

- c. Er det noen trekk du synes er uheldige?
 - d. Hvordan er tonen mellom folk i Bærum? Varierer den i ulike situasjoner?
13. Hvordan vil du beskrive ditt eget talemål? Hva vil du kalle det?
- a. Bruker du noen ord og uttrykk som er typiske for dialekten i Bærum?
14. Får du, eller har du fått, spesielle kommentarer på dialekten? Hva? Fra hvem? Når?
- a. Har du opplevd at noen i familien eller venner har rettet på måten du snakker på? Hvorfor reagerer/reagerte du på dette?
15. Er det forskjell på hvordan gutter og jenter snakker?
16. Er det forskjell på hvordan voksne og ungdom snakker? På hvilken måte snakker voksne annerledes?
17. Snakker du likt som foreldrene dine?
18. Finnes det et ungdomsspråk i Bærum i dag tror du?
19. Snakker du likt nå som da du var yngre?
- a. Hvordan har det eventuelt endret seg?
 - b. Kan du nevne mulige påvirkningskilder?
20. Kjenner du folk fra Bærum som snakker annerledes enn det du gjør? (I så fall: Hva er annerledes med dette?)
21. Tenker du noen gang over talemålet ditt? (På hvordan du skal ordlegge deg i ulike situasjoner? Når?)
22. Merker du noen ganger at du legger om? (Hvordan, sammen med hvem?)
- a. Skjer dette bevisst eller ubevisst? (Hvordan var dette før? Tenkte du mer over språket ditt før?)
23. Betyr dialekten din noe for deg personlig? Ville du vært den samme uten? Hvordan ville du opplevd det om du ble tvunget til å skifte dialekt?
24. Hvordan reagerer du på at andre legger om dialekten sin?
25. Er det noen sammenhenger du mener det ikke passer så godt å bruke dialekt?
- a. Hva mener du om dialektbruk i offentlige sammenhenger?
 - b. Er det noen dialekter du opplever som mer korrekte, og passer bedre offentlig enn andre?
 - c. Er det noen dialekter du synes er finere eller styggere enn andre?
26. Vil du si at du har et bevisst forhold til talemålet ditt?

Konkrete språktrekk (holdninger + egenrapportering)

27. Bestemt form hunkjønn

28. Østfold-L

29. Preteritum av svake verb

30. Er du ofte bevisst på hvordan du snakker?

31. Snakker du ulikt i ulike situasjoner? I så fall, hvilke situasjoner dreier det seg om?

Hvilke språktrekk benytter du da?

Vedlegg 4: Belegg på alle variablene på individnivå

Variabel 1, Kj-sj-sammenfall						
	ç		f		Sum	
	Belegg	%	Belegg	%	Belegg	%
VKV1	2	100	0	0	2	100
VKV2	0	0	4	100	4	100
VKV3	1	100	0	0	1	100
VMV1	0	0	3	100	3	100
VMØ1	3	100	0	0	3	100
VMV2	3	100	0	0	3	100
VKØ1	0	0	3	100	3	100
VKØ2	2	100	0	0	2	100
VKØ3	8	100	0	0	8	100
VMØ2	9	100	0	0	9	100
VKØ4	0	0	2	100	2	100
VMØ3	4	100	0	0	4	100
DKV1	0	0	8	100	8	100
DMØ1	2	50	2	50	4	100
DMV1	4	44,4	5	55,6	9	100
DMV2	0	0	6	100	6	100
DMV3	5	100	0	0	5	100
DMV4	0	0	5	100	5	100
EMØ1	7	100	0	0	7	100

EMØ2	0	0	2	100	2	100
EKØ1	0	0	16	100	16	100
EKØ2	31	96,9	1	3,1	32	100
EMØ3	9	90	1	10	10	100
EMØ4	0	0	8	100	8	100
EKØ3	0	0	11	100	11	100
EKØ4	0	0	10	100	10	100
EMØ5	0	0	11	100	11	100
EMØ6	5	100	0	0	5	100

Variabel 2, Østfold-I						
	alv		bakre (Østfold-I)		Sum	
	Belegg	%	Belegg	%	Belegg	%

VKV1	3	4,8	59	95,2	62	100
VKV2	11	28,9	27	71,1	38	100
VKV3	9	18,4	40	81,6	49	100
VMV1	2	4,5	42	95,5	44	100
VMØ1	0	0	36	100	36	100
VMV2	7	26,9	19	73,1	26	100
VKØ1	72	100	0	0	72	100
VKØ2	41	97,6	1	2,4	42	100
VKØ3	0	0	83	100	83	100
VMØ2	1	1,4	71	98,6	72	100
VKØ4	48	92,3	4	7,7	52	100
VMØ3	51	100	0	0	51	100
DKV1	0	0	58	100	58	100
DMØ1	50	98	1	2	51	100
DMV1	59	100	0	0	59	100
DMV2	42	100	0	0	42	100
DMV3	55	100	0	0	55	100
DMV4	1	2,1	47	97,9	48	100
EMØ1	72	100	0	0	72	100
EMØ2	21	95,5	1	4,5	22	100
EKØ1	66	100	0	0	66	100
EKØ2	108	100	0	0	108	100
EMØ3	80	100	0	0	80	100
EMØ4	102	95,3	5	4,7	107	100

EKØ3	56	98,2	1	1,8	57	100
EKØ4	32	66,7	16	33,3	48	100
EMØ5	7	10	63	90	70	100
EMØ6	31	100	0	0	31	100

Variabel 3: -en/-a-ending i bestemt form av sterke og svake substantiv						
	-en		-a		Sum	
	Belegg	%	Belegg	%	Belegg	%
VKV1	31	91,2	3	8,8	34	100
VKV2	9	90	1	10	10	100
VKV3	10	83,3	2	16,7	12	100

VMV1	7	77,8	2	22,2	9	100
VMØ1	2	100	0	0	2	100
VMV2	8	80	2	20	10	100
VKØ1	8	80	2	20	10	100
VKØ2	6	75	2	25	8	100
VKØ3	6	42,9	8	57,1	14	100
VMØ2	11	91,7	1	8,3	12	100
VKØ4	7	77,8	2	22,2	9	100
VMØ3	3	100	0	0	3	100
DKV1	10	90,9	1	9,1	11	100
DMØ1	9	90	1	10,0	10	100
DMV1	13	68,4	6	31,6	19	100
DMV2	5	41,7	7	58,3	12	100
DMV3	7	53,8	6	46,2	13	100
DMV4	6	85,7	1	14,3	7	100
EMØ1	13	100	0	0	13	100
EMØ2	5	83,3	1	16,7	6	100
EKØ1	8	88,9	1	11,1	9	100
EKØ2	16	84,2	3	15,8	19	100
EMØ3	9	64,3	5	35,7	14	100
EMØ4	12	75	4	25	16	100
EKØ3	12	100	0	0	12	100
EKØ4	2	50	2	50	4	100
EMØ5	10	100	0	0	10	100

EMØ6	7	100	0	0	7	100
------	---	-----	---	---	---	-----

Variabel 4: -a/-et-ending i preteritum og perf. part. av kaste-klassen						
	-et		-a		Sum	
	Belegg	%	Belegg	%	Belegg	%
VKV1	7	100	0	0	7	100
VKV2	9	100	0	0	9	100
VKV3	8	88,9	1	11,1	9	100
VMV1	11	84,6	2	15,4	13	100
VMØ1	1	100	0	0	1	100
VMV2	7	77,8	2	22,2	9	100

VKØ1	6	100	0	0	6	100
VKØ2	2	66,7	1	33,3	3	100
VKØ3	5	71,4	2	28,6	7	100
VMØ2	4	66,7	2	33,3	6	100
VKØ4	10	100	0	0	10	100
VMØ3	8	100	0	0	8	100
DKV1	7	100	0	0	7	100
DMØ1	1	33,3	2	66,7	3	100
DMV1	2	13,3	13	86,7	15	100
DMV2	0	0	12	100	12	100
DMV3	2	22,2	7	77,8	9	100
DMV4	9	100	0	0	9	100
EMØ1	16	100	0	0	16	100
EMØ2	5	100	0	0	5	100
EKØ1	9	100	0	0	9	100
EKØ2	10	90,9	1	9,1	11	100
EMØ3	3	100	0	0	3	100
EMØ4	15	100	0	0	15	100
EKØ3	11	100	0	0	11	100
EKØ4	18	94,7	1	5,3	19	100
EMØ5	11	68,7	5	31,2	16	100
EMØ6	2	25	6	75	8	100

Vedlegg 5: Postnummere i Bærum og fordeling øst/vest

Vest	Øst
1350 Lommedalen	1365 Blommenholm
1353 Bærums verk	1363 Høvik
1354 Bærums verk	1344 Haslum
1348 Rykkinn	1356 Bekkestua
1349 Rykkinn	1357 Bekkestua
1340 Skui	1368 Stabekk
1339 Vøyenenga	1369 Stabekk
1351 Rud	1360 Fornebu
1352 Kolsås	1364 Fornebu
1336 Sandvika	1366 Lysaker
1337 Sandvika	1358 Jar
1338 Sandvika	1362 Hosle
1341 Slependsen	1361 Østerås
1346 Gjettum	1359 Eiksmarka
1342 Gjettum	

Vedlegg 6:

Informantnummer (i databehandlingen)	Informantkoder (i oppgaven)
01480	VKV1
01481	VKV2
01482	VKV3
01483	VMV1
01484	VMØ1
01485	VMV2
01486	VKØ1
01487	VKØ2
01488	VKØ3
01489	VMØ2
01490	VKØ4
01491	VMØ3
01492	DKV1
01493	DMØ1
01494	DMV1
01495	DMV2
01496	DMV3
01497	DMV4
01498	EMØ1
01499	EMØ2
01500	EKØ1
01501	EKØ2

01502	EMØ3
01503	EMØ4
01504	EKØ3
01505	EKØ4
01506	EMØ5
01507	EMØ6

Sammendrag

Denne avhandlingen er en sosiolingvistisk undersøkelse av talemålet blant unge i Bærum kommune, sørvest for Oslo. Det empiriske materialet består av intervjuer med totalt 28 informanter fra avgangsklassene på de tre skolene. Jeg har kartlagt språklig variasjon for fire språklige variabler, sj-kj-sammenfall, Østfold-l, samt bøyingsendelser i bestemt form av hunkjønnsord og endelser i preteritum av sterke verb. Den språklige variasjonen er koblet opp mot tre ekstralingvistiske variabler: kjønn, oppvekststed og skoletilhørighet. Kommunens særpregede sosioøkonomiske forhold og nærhet til Oslo (vest), bidrar til forventningen om at språkbrukere som er oppvokst øst i kommunen har en større andel høystatusvarianter i sitt språk enn informanter fra vest. Blant bærumsungdom er det knyttet sterke sosiale stereotypier til de tre skolene i undersøkelsen, Valler, Eikeli og Dønski, også når det gjelder språk. Den språklige variasjonen som undersøkes ved kvantitativ metode, er dessuten sammenlignet med informantenes selvrapportering av bruk av de ulike språklige variablene. Til slutt er dette vurdert opp mot deres bevisste holdninger. Dermed tas også språkbrukernes metaspråklige bevissthet med som vurderingsgrunnlag for å få dypere innsikt i språksamfunnet.

Den overordnede problemformuleringen for avhandlingen er: ”I hvilken grad samsvarer rapportert og faktisk språkbruk blant ungdom i Bærum, og hvordan er forholdet mellom språkbruk og forestillinger om talespråket?” I 46 av 66 av tilfellene hvor det er sammenlignbare data mellom rapportert og faktisk språkbruk, er det samsvar mellom de to. På tross av dette viser svaret seg å være noe mer sammensatt når vi går nærmere i sømmene. Resultatene fra den kvantitative undersøkelsen avdekker et mønster av at variabel 1 og 2 (sj-kj-sammenfallet og Østfold-l) skiller seg fra variabel 3 og 4. For eksempel er det, mot forventet resultat, flest menn som bruker høystatusvarianten for de to variablene. Disse kalles ”nye” språktrekk i avhandlingen og kjennetegnes ved at de tillegges høy grad av språklig bevissthet både blant mine informanter og i samfunnet for øvrig. Undersøkelsen min viser imidlertid at de to variablene er i ferd med å etablere seg som stabile språktrekk i Bærum, sannsynligvis som varige språkendringer.

Abstract

This thesis is a sociolinguistic investigation/examination of the speech among young people in the municipality of Bærum, southeast of the capital, Oslo. The empirical material consists of interviews with a total amount of 28 study objects from the graduating classes at three high schools, Valler, Eikeli and Dønski. I have examined the variation of four language variables. Variable 1 is the merge between the two sj- and kj-sounds, "Østfold-l". Variable 2 is a morphological variable, it is –a or –en suffixes for determined feminine nouns and –a or –et i past tense of strong verbs. Variable 3 and 4 are morphological variables, it is –a or –en suffixes for determined feminine nouns and –a or –et i past tense of strong verbs. The language variation is matched with three extralinguistic variables: sex, where they are raised and schools. The characteristic socioeconomical conditions of the municipality and its close situation to Oslo (especially the western parts), contributes to the expectations that the language users which is raised in the eastern parts of the municipality has a higher degree of the high status variants in their language than informants from the western parts. Among young people in Bærum, there is strong social stereotypes connected to the three schools who takes part in this study, also when it comes to language. The language variation which is examined due to quantitative methods, is also compared to their self reports of which variants they use. Finally this is compared to their conscious attitudes. So saying, the metalinguistic consciousness of the study objects is part of the basis for evaluation in order get deeper insight to the speech community.

The main research question in this thesis is: "To which degree is the reported language use in accordance with actual language use among young people in Bærum, and how is the relation between language use and attitudes to spoken language?" I 46 of 66 of the occurrences where the data of reported and actual use are comparable, there is accordance between the two of them. Despite this, the answer seems more complex examining further. The results from the quantitative shows a pattern that variable 1 and 2 distinguishes from variable 3 and 4. For instance there are, against the expected result, mainly men using the high status variants of the two variables. These are known as "new" variables in my thesis, known by that there is connected a high degree of consciousness to the language, among my informants and the rest

of the society. My investigation nevertheless shows that the two variables is on their way establishing as stable in Bærum, as a consequence of permanent language changes.